

אישה בכל אלה

רומן

סדר הפרקים

3	כאחד הצבאים
8	על משכבו
24	אחרי מות
43	מלח הארץ
62	שבים ללכת

כאחד הצבאים

כבר היה בשלב שעובר להליכה, וכשכך, יכולתי להאט את הקצב, שומר על המרחק שלא יוכל להתנפל פתאום. גם רחוק מהאנשים שמטיילים ברחוב שלא ינסו לעזרתו. טיולים שלפני החושך. היו הקבועים, צילה אייזן וסבתא אדלה שמתנועעות לאט, וכל הזמן מפסיקות את השיחה להגיד שלום לזה ולזה, אדון ליכט ומוישה צירלוק ושמש. פתאום מבחינות ועוצרות לראות את הריצה. אולי מפני שקטן לעומתו, וכל צעד שעושה אצלי שניים, בכל זאת יכול יום שלם, ורק הפחד, כי צועק איומים, לקרוא: בסוף אתפוס.

מי שניסתה, גברת טליסמן, שמהמרפסת קוראת, אדון גולדברג אדון גולדברג, וכל כך מתנגן שמושך את כל העיניים, להרבות את הבושה. אדון גולדברג, היא מתחננת ומזכירה שרק ילד. ולהפך, מחזק את מהירות, וצווחתי מפחד. אתפוס אותך, הוא קורא.

צרוד הקול שלו, כי לא זריז. ותכף מתעייפת הנשימה לצאת בקול שורק. ומה שאמרה אימא שחלש הלב שלו לעבודת ידיים, ועכשיו יכול להתפוצץ מהמאמץ. לכן הכי נכון לעצור, ומה שיבוא, אפילו אם יהרוג.

ולא עצרתי כי ממש אדום מכעס.

מהסיבוב אדון שטרוייכלר כפוף תחת תרמיל הדואר, מזל שקפצתי לצד ומתחכך בקיר. שומע את החרדה שלו, תזהר ילד, וכבר מעבר מזה. אולי יעכב את אבא, לגרום לו שיעצור.

איש קטן שכמעט יכול להיכנס לתרמיל עצמו. וכשרואים מרחוק צווחים את השם שלו, אדון שטרוייכלר אדון שטרוייכלר, שמעביר מכתבי אהבה. חוכמות שממציא גדעון לפק, שאוהב לצחוק לאנשים אם קטנים או שמנים. לכן לדוור שטרוייכלר, לכן גם לאבא. לשומן שלו ולבטן שמתחת לכותונת נשפכת קדימה, להיות מכבש מהדק כבישים. המורה גולדברג צועד, תיכף רועדים הקירות. כך לפק וצחוק מכל הגרונות.

לא יותר שמן מאבא של רוביק, של פנינה, וגם מהדוד שלך אדון רז'ינובסקי.

אבל הצרוף, אומר גדעון, גם שמן גם מורה.

וצחוק.

גם שמן וגם אופה והאחרים שוטר ורוקח. ושל שרה רחום מחנות הנעליים, אמרתי. קום צא מהכיתה, הוא מחקה את הקול.

לא זה שעכשיו, ששונה לגמרי, צרוד ונחנק, קורא, תעצור, וְלא הסוף שלך.

ושוב מסתער בריצה.

ואני בשאגת פחד שמושכת את העיניים.

מהצד שנגמר הכביש, וההמשך שביל עפר שמטפס ומקיף את החצר של אגלרוב, נמשכת למטה, לא משאירה די רוחב. כל הזמן תעלות שעשו מי הגשמים ואם תתקע רגל.

גברת אגלרוב תוחבת ענפים יבשים לעשות אש מתחת לדוד הכביסה. לא מפנה את הפנים. עשן סמיך נמשך אל הרחוב, לחכות שיתחילו הצעקות שמחניקה את השכנים. ואימא אמרה, כמה שיצעקו, והם בשלהם. בני אדם שחיים כאילו בימי קדם, אופים פיתות בתנור מבוץ, ומשזיפים עושים ריבה. גם מלקטים זיתים מהעצים שבשדרה העירונית. בני אדם שחיים כמו ערבים, אומרת אימא, מזהירה להתרחק.

אחרת לגמרי רגינה בטר, שמוכרחה להתערב.

אחת שכל היום לפני הבית ומי שעובר. וכמה פעמים קראה לי רק לרגע אחד, מבקשת תפתח את השער ותיכנס. ואז שואלת, ילד של מי, ואם לומד בבית הספר, אם קורא ספרים. ובפעמים האחרות כבר נזהר, יודע שיותר טוב להקיף מהסיבוב של ברומברג. והסברתי לאימא שלא הולך משם. לבדה בבית, אמרה אימא, כי גדלו הילדים, ובאופן זה מכניסה תוכן לחיים שלה. בכל פעם אותה שאלה, רגזתי, וענתה שבגלל הגיל.

אישה זקנה שלא זוכרת.

עכשיו מתחילה בהערות. יימח שמו וזכרו הגרמני הרוצח, שהשמיד את כל האנשים היפים, וכל אלה שכאן אספסוף בלי תרבות, שלא יודעים לכבד הורים, לכבד זקנים, ואיך נראה הלבוש, הצורה שהולכים ברחוב, אין ברירה רק בדרך הזאת.

זה אתה אדון גולדברג, היא מזהה פתאום, מתנועעת וזזה אל הגדר, וכבר מאחורינו, לשמוע שמוכרח להכות היטב, והשאר לא מגיע לאוזניים.

בעניין הגרמני שקוראים היטלר, ומדברים שהורג והורג. מצרפים אנחות כי לא יודעים מה לעשות. הרי מתקרב גם לכאן. וגברת אליעזרי הכריזה: חובה להתגייס. אנשים בגיל שלה, וכמו אדון אליעזרי שעוד די צעיר, ובדרך הזאת זזים לאזורים בטוחים. רומל, אמר אדון סונין. וגברת סונין שאלה בעניין הבת שלהם, איך יהיה. הרי בת שנתיים והאם מקבלים לצבא אימהות. סלבה, צעק אליעזרי, קורא להיכנס הביתה.

היו מתוחים האנשים ואבא אמר, סלבה, ועוד אמר, טינופת. ועוד הרבה פעמים. איך יכולים להיחשב בני אדם אם מוכנים לדבר כך על הילדים שלהם. ומחקה את הדיבור שלה, להחליט בהגיון, לא נמות כולנו בגלל תינוקת.

לא השתגענו, אמרה גברת אליעזרי.

אם ילחמו כולם, אמרתי.

וידעתי שמרגיז אותו הדיבור שלי. שוב ושוב בעניין הגיוס, שצריכים אליעזרי ושמש וטליסמן, גם הוא עצמו וכולם. כך ינצחו. לפטפט בלי להבין, רגז אבא, מתרומם מהכיסא כי לא שיחה לילדים. ועכשיו ללכת להכין שעורים, אחת ושתיים. מדברים ומדברים, לא שמים לב לאיזה אוזניים.

שמעתי מה אמרה, אמרתי.

וראיתי שמתרומם, סימן להזדרז, לפני המכה. כי קוצפים הפנים שלו. גם יודע את הדיבור של גברת סונין, בשפה שאף פעם לא אצליח ללמוד, שבתוך הצרות, ומה הפלא שצומחים כאלה.

א קינד, יאמר אדון סונין.

בכל זאת זריז לעומתו, וכמה שמתאמץ לסגור את הרווח, מנסה בחלק היורד, איפה שגבעת האבנים, שמסמנות מבצר. לפעמים מטפסים למעלה ובדילוג על גבי הקירות ולאורך, נזהרים מהסרפד שמכסה את הרווח.

לא הסוג שבחצרות, שנמוך, תקפוץ ועברת. גם מצמיח תפרחות עגולות שאוי ואבוי.
 יורד השביל אל הבתים למטה, מכוסה שברי חרס אדמדמים ושחורים, סימן שעתיק. תביט היטב
 אולי תמצא מטבע שבקושי נשמרת הצורה. כמה שעקום כך יקר. לא זמן לחפש כי ממש בריצה,
 שיכול להחיש את הקצב בקטע הזה וגם אני, ממחר את הצעדים עד ששומע חבטה מאחור ומציץ
 לראות שהחליק.

להתמלא פחד.

כי לא ילד בן תשע, שכל הימים שריטות וחבורות. נקרעות החולצות ובברכיים, כל הזמן סיבות
 לנזיפות. והרי איש מיושב, מורה, שצריך להיות צורה מכובדת. תוסיף את הגוף שכבד ולא גמיש
 לספוג את המהלומה. ועכשיו איך ימשיך.

הנה מתרומם, מעביר את היד על החלק הכואב, לנקות את העפר מהמקומות. עכשיו בקצב הליכה,
 אומר, תבוא הנה.

ואיך. להיות בטוח שסכנת מות.

תבוא הנה, הוא שואג בקול מעורר רחמים.

איש רך בשר ועגול, ומתי נפל בפעם אחרת, אולי בשנים שעוד ילד, משתובב בין הבקתות בארץ
 קרה.

יכול לדמיין את התמונה לפי הסיפורים.

נמוכים וכפופים כאילו ריבוע ובאמצע הבאר. וכששלג, דומה לכתם שמלכלך את הלבן. אדמה קרה
 שלא נהיית בוץ ורק בקיץ, אמר אבא, וכשהולכים לשאוב מים להיזהר שלא יחליקו.
 גם כשמשחקים.

כמה עד היער.

להשוות לכאן שאחרת לגמרי, עצים צפופים וצל שחור ובלי שמש בכלל.

בתים כמו כפר, לעגה אימא, לא כמו אצלם שכמה קומות, והכבישים עם מדרכות.

ליטא, אמרה אימא בקול מזלזל. ואבא ענה שמי ששומע יכול לחשוב שבארמון, איפה שגדלת,
 ארמון וורשאי. לא קמח לא תורה. הרי בקושי את האלף בית.

את זה על האחיות שלה וכל המשפחה.

להשוות אלינו, החזירה אימא, דירה, פרנסה, ומה התועלת בחכמה אם בלי לחם.

אוכל כדי לחיות, השיב אבא, וכל הזמן רק להתעסק בזה.

בקול זועף כי לא מסכימה. לא מבינה, רטן אבא, לא מסוגלת להבין.

ואמרת, לחשוב על אלה ששם, במלחמה, שרעבים ממש, ואחר כך הורגים את כולם.

דיבור נגדם כי בגלל ההתנהגות הזו כבר מתו כמעט כל היהודים. לא מתחברים יחד להיות נגד.

כצאן לטבח, אמרתי, בלי בושה.

דיבור של ילד, אמר אבא, שמקשקש במה שאינו מבין.

דווקא לפי העיתונים, ויודעים כולם את המצב, את הסיבה, לא מבינים איך הולכים בשיירות. לא
 מתפרצים לכל הכיוונים וחלק מצליח. להקשות כמה שאפשר כי בין כה וכה אבוד. במקום זה
 מתפללים או מחכים שיגיע התור. בושה.

אל תצעק, אמר אבא, עד שתגדל להבין.

וגם גברת סונין, בשפה שדיברו שם.

כבר הרבה יותר איטי. ממש הליכה וגם אני. גם הפסיק את האזהרות. נמשך לאורך כביש
 ירושלים, שמכאן ומכאן בתים קטנים, כיוון שלא מטיילים אנשים ורק אנחנו. חושב שעקשנות.

כאילו החלטה לא לוותר בפעם הזאת. ואם למשוך הלאה, לצאת לשדות, ושם להתפרץ, לברוח רחוק, לא להפנות את הפנים שעומד נדהם, והמחשבות בראש שלו שאולי מסתלק ולא חוזר גם בלילה ומה יהיה.

אולי לגמרי.

להיות משוטט לבד. מתרוצץ בין המלחמות, זו שעוד מעט מסתיימת והאחרת שתתחיל, כי דורשים שיצאו כל הכובשים, כל האנגלים, ללכת אל המקום שלהם, ואותנו כאן מדינה. שאומר גדעון לפק, לחישה בסוד, על המאפיה שלהם, שבכל יום מתאספים כאילו להכין את הלחם ובאמת פצצות. בימים אדומים של פרעות ודמים, שיר שצריך בקצב נמרץ, וכדאי שאלמד אם רוצה להיות.

מאחורי הצרף של גרוסמן, חבויים בשיחים ויכולים לראות כל מי שמתקרב, להבחין בזמן. ומשמיע שורה אחר שורה ואני אחריו לעשות בדיוק, ומוכרח להתרגש. מסביבנו אימה וצלמוות. מילים מעולם של גבורה.

לא בגיל שלנו. אפילו אחד כמוהו שמכיר את הדפים, את המנגינות. יכול יותר מכולם בקול שלו, שעולה למעלה. ומסבירים שרק מגיל אחר, שבעוד שנים. ובינתיים יכול תפקיד של שליח, מתחמק בין החצרות להודיע דברים. מכיר את סיפורי הילדים האמיצים בעיר העוז לנינגרד. אולי עשרים צעדים עד שהבחנתי שהסתובב וחזר. כך. בלי שום התראה, כאילו לא קיים ורק הוא, חוזר ממקום, בית ספר או קניות. ועושה גם כן.

עכשיו בקצב סתם, כי לא אכפת הרווח. יודע את הדרך בקלות.

שעה שכבר נעלמה השמש, והאור מהשאריות שנשברות קרניים, ובצורה הזו מסתובבות להגיע. לכן נחלש עד שבכלל. לפי הדוגמה בכתה. מחזיק כדור גדול ושואל איך עכשיו. כדור רגל, אמר רוביק, וצחקו. והסביר שבעזרת פנס, כאילו שמש ומסובב ואנחנו נגיד את ההשפעה. הנה. הכול אור, אמר רוביק, כי נכנס מהחלונות. תצא החוצה צרח המורה. המורה בן שחר.

אחר כך לאט לאט את ההסבר, עד שהבינו. עד שאמרה שרה בט שעכשיו סוף סוף ברור איך מתחיל היום ואיך נגמר. להפעיל את הדמיון, ביקש המורה, את המרחקים הענקיים שלעומתם כל הכוכב שלנו פחות מנקודה. ומי שלא מצליח בעניין כל כך פשוט אולי צריך רחמים.

את המילים האחרונות כבר בבית, בארוחת הערב. ועניתי שהכי עשיר בעיר, אבא שלו, אדון אסנין, לכן חושב שהכול, להתחכם בשיעור, לצעוק לפרידה דוידוב מילה שלא רוצה להגיד, או ששולח את הכלב להתנפל על אנשים. לא מקום בשבילך, אומר אבא, ויכול לשחק ברחוב שלנו, שבערך כמונו האנשים, אפילו פחות.

להתאים כל אחד לסביבה שלו, אחרת יגידו את מי הבאת, שלוטש עיניים אל הרהיטים, ומגישים תה ועוגה כזו שמכוסה בצבע שוקולד, אבל טעם שלא אכלתי אף פעם.

יותר טוב בחדר שלך, הודיעה גברת אסנין, ומבט דואג אל הכורסה, אם נוגעת ברגליים.

תיקח את הצלחת אמר רוביק, והלכנו בזהירות עד השטיח, תופס ונאחז ובין רגע.

אני אנקה, הסמקתי.

אבל נכנסה האישה, שאולי אימא של דוידוב, אולי סתם דומה, סתם בוכרית שאוספת את השאריות, ורוביק אמר נלך החוצה.

דרך המדרגות והכניסה, ועד המגרש שעומדות חביות זו על גבי זו ובשורות, וחיכיתי כי תכף ירד
כמו שדיבר, ואיך השמיעה צווחה כי בדיוק מה שהזהירה, יודעת שיקרה, וחשבתי את החלומות
שקוראת לעזרה ורק צחוק. חלומות נקמה.
מספר בבית את השטיח שלכלכתי, ואימא אמרה אוי.
לא מקום בשבילך, אמר אבא.
בקול שקט שמבקש לנחם. וגם עכשיו תכף כשנכנסתי, מבקש שאתקרב, ואם יכה לא אכפת,
לכבוש את הקול וכמה שיכאב.
ולא מְכָה. רק דיבור חרישי.
דברים שלא מתכוונים, הוא אומר, לכן הדאגה, כי מעבר להגיון.
ובשאלה, אם חש בושה.
התה מתקרר, דחקה אימא.
ומניד בראש שלא בגלל אלה האנשים שבחצרות וברחוב. לחוש בושה בעיניי עצמנו.

על משכבו

בערבים היה כותב את סיפור המורה גולדברג. דף נייר על גבי ספר דברי ימי עמנו, וכאילו משנן את ההיסטוריה, שאם הדייר מילשטיין, מתוך סקרנות, או סתם להתבונן, ואז חייב לדפדף בקצב הנכון כאילו שקוע בלימודיו. כְּתָב, אולי בגלל המנהג שלו להתמקם במרפסת האחורית, רובץ בכיסא נוח וקורא, תמיד קורא. גם כתב, להיבדל מכל האחרים, שאר דיירי השכונה, שבדיוק בכיוון ההפוך. להיות שונה. ואמרתי לאימא, להדגיש שנעלה על כל האחרים.

מהצד האחר היו מצטופפים במרפסות לנשום את הערב. אנשי עמל או מהענף היצרני. אדון גולדבלט, אדון קרמרסקי. אחד בטקסטיל, וזה בגדרות רשת מחוטי ברזל. גם חיים אייזנר מהדפוס, ולהבדיל העירקים שוקר ושירין שבבית הסמוך. אלה כבר הספיקו להרוס את המרפסת הקדמית הקטנה ולבנות אחרת, גדולה בהרבה, שיוכלו לארח קהל רב, בשפה שאולי ערבית אבל אחרת. יוייליק היה נשען על המעקה בקומה השנייה ומכריז, כבר זמן ללמוד עברית, השפה שמדברים בארץ הזאת. ומתערבבים הקולות להיות רעש הערב.

בזמן הזה מתבודד המורה בצד הפונה לחצר מאחור, שקוע בספריו, וכאילו עולם אחר. יכולת לדעת שלא לבד, וכל האחרים שיחד אתו, נשים. אימא של מאיה, אחת, והדירת של קרמרסקי, ושלישית גברת ליפשיץ, אבל אותה אף פעם לא לבד. הכי מתאימה לכינוי גברת, מהשיער ועד האדום שבציפורני הרגליים. לחשוב, אדון ליפשיץ שם במיטה שלה, אולי במיטות נפרדות כמו אצלנו. כעין תקווה.

בגלל השלום שברך אותה, והנעימה שמחזירה, בוקר טוב אדון גולדברג, שאי אפשר שלא לחוש. מרגיש כבוד בגללו. הרי לא אחת סתם גברת ליפשיץ, לא מעקרות הבית בחלוקים דהויים שמצטופפות במכולת או אצל דוכני הירקות, נשות כביסה וניקיונות. אחת שנוסעת בכל בוקר לעבודה לתל אביב.

אימא פתחה את הדלת להגיד, יושבים לאכול. בלא דפיקת אזהרה, כי יודעת שלבד. יחד אתה גם האחות הקטנה, נדחקת להציץ בחדר האסור, וענה שכבר מסיים. כבר ערכנו השולחן, מפזמת האחות הקטנה, ומחזיר דיבור שבקוצר רוח, תנו לגמור בשקט. הרי לא יכולות לדעת שבעניינים אחרים לגמרי, ועוד מתלבט בשאלה עד איפה התחום המותר, זאת אומרת, בעניין הדיוק בפרטים. הרי מה שכותב, סיפור, ואת החומר בעיקר ממה שסביב, אבל גם מהדמיון שאמור להגדיל עניין ויופי. כבר אני בא, הוא עונה לקריאת זירוז מהשולחן.

בחוף ערב קיץ, אור שנמתח, מסרב לגווע, ועומדים בחבורה ילדי השיכון, מטים אוזן למיני רעשים עוד בטרם יגיעו אל הטווח הגלוי לעין. ממתנינם להכריז במקלה, חפצים ישנים, מהשקשוק שתמיד מקדים את המראות. אז יגיח מבין העצים, כפוף משהו תחת כובד השק, ומתקדם בשביל עד שעובר ביניהם, שומע את הצווחות ולא משיב, ויוייליק אומר, עשה יום טוב או חלש, לפי הכובד. גם מסביר שבנוי למשא הגוף שלו, מזדקרת הכתף להיות משענת, וכמין עיקול שמייצב את התנוחה. לכן היטיב לבחור את המקצוע הזה, מסביר ויוייליק.

אבא שלו ושל שניים נוספים.

ובסוד, שכמה כסף בכול יום, כמה הכנסה. לא רוצה לגלות.

כמעט הכי גדול בחבורה והכי יודע.

עכשיו יתחיל ויכוח, אומר, להטות אוזן לקולות מהבית שלו.

מה שמכנה המורה טינופת, ובפעם אחרת את המילה חלאה. גם גער באם שבושה בשבילה הקשר הזה. אחת שלכלוך רק מהאוויר שנושפת, שמתיישב על הגוף שלך, על הבגדים והכול.

מה לעשות שבאה, מצטדקת האם. ובשאלה, אם לגרש.

גם מסבירה שרחמנות. ובנוגע להתנגדות שלו, זאת מפני שלא יודע. דברים שלא טובים לאוזניים של אלה כאן.

עכשיו כבר תגיע גם לשולחן הזה, אומר האב, הזוהמה.

ימים שקיץ. להתפזר הדיבורים מכל החלונות. לפעמים צעקות ריב, והסיוס בבכייה. לפעמים צווחה בודדת, כזו של סטלה אונגר, ואמרו, לך דע שאחת אחרונה.

לכן מבקש שתנמיך את הקול.

ובשקט מסביר שבושה הקשר הזה, גם אם יודע שהטפות מוסר ללא תועלת.

להבין את הצרוף, שמבקש כך וכך, אבל יודע שלא. לא יועיל המאמץ, ורק תקפיד לסיים לפני שבא, למנוע את הרוגז. תסביר לזו שמעבר לגדר שרוצה שקט המורה גולדברג, לא אוהב אורחים בזמן שחוזר מהעבודה. מלאים שיגעונות הגברים האלה, ממש לצאת מהדעת.

הכי מכוערת שמכיר, השכנה הזאת.

מחשבות של ילד שמנסה להבין את הצרוף, ואחר כך במיטה לפני שנרדם, וכבר בשנים שלא ילד, וכמה שיודע לא די לכל החידות. להיזכר במה שיעצה גם לו, לשמור בלב כדי למנוע רוגז.

הייתה יבלת לגברת פסיה באמצע הלחי. ויוייליק אמר שכמעט עיוור לגמרי, אבא שלו, עד שיכול להתבלבל אם עץ או איש. לכן לא רואה את התנועות שעושים, תנועות חיקוי, גם לא מה שמניחה לו בצלחת. אם צדקה האם שדברים שלא יודעים, כאילו אינם.

חושב, איש זר אבא של ויוייליק, הכי טוב להתבונן בו מרחוק, ומוטב בכלל. בכל זאת שמח שכמעט עיוור, זאת אומרת בשבילו.

ועכשיו סבתא רחל.

להגיד לאם שאיך עם הדבר שקוראים צדק.

תסביר את הכוונה, אמרה האם.

עולם שללא זקנים, רק הזקנה בילובסקי, סחבה קמוטה שממש מעורר פחד. תמיד בזמן שמצטופפים ליד המדרגות, ליד ערוגת הפרחים שקוראים שושני הודו, תופסת בשולי הסינור המזוהם ובתנועה זריזה אל קובי, לקנח את האף שלו.

צפרדע ירוקה, יקרא איצ'לה, מילת קנטור.

וכשמספר לאם, ממש עושה להקיא, שגם בכף היד, בלי שום ממחטה, ומנערת לטפטף אל הארץ. צפרדע ירוקה, יציץ איצלה קולות קנטור. ומשיבה בשפה של זקנים ביטויים שיודע את המשמעות.

מתי כבר תמות, יאמר יוייליק, להסביר לקובי שמוכרח לשאול אותה. הדרך היחידה. ואם בכל בוקר עד שתשתכנע.

תביט על אבא שלך, יחזיר קובי, ומוכרח תוך זינוק הצידה, להימלט מהמכה. הכי צעיר ביננו, לכן להתנהג בשקט אם רוצה להיות כאן אתנו בקצה המדרגות, להיות עם הגדולים. פיסת קרקע נדחקת אל הקיר ועד המדרכה, ותקעו צמחים שקורא שושני הודו. מחליק בכף היד כאילו שיער של ילדה, להגיד, תרגיש את הריח. הגינה שלנו, יאמר איצלה.

לא אמתיות, תאמר האם, זאת אומרת השם שנתנו להן.

ופסיה עונה, חכי עד שיפרח, להשתכר מהריח.

שואלת אם נשארתי אצלכם.

השם שלה רחל, עונה האם.

ומוכרח להטות אוזן, לדעת את התכניות.

כי חולה, מסבירה האם.

אחר כך מתחילות המריבות, מזהירה פסיה, שאי אפשר לחיות.

כמה סיפורים מכירה שניסו ביחד, עוד בצפת, ששם את כל החיים שלה. גם הסיפור על גיטה, אחת שאי אפשר להגיד מילה רעה, ממש מושלמת, ואחר כך הרי היו מוכרחים להיפרד לגמרי, כל כך עמוק חדר הרעל.

לא יכולות ביחד כלה וחוננת.

חמות, מתקנת האם.

וההסבר, רק מפני שחולה.

יושבת על בטון המרפסת, ובין שתיקה לשתיקה משפטי אנחה אל עצמה בשפה של זקנים. והפירוש, גורל ומה יועיל. כל כך קמוטים הפנים וכאילו להצטרף גם כן. אם הייתה ילדה אי פעם, הוא חושב, אם היה לה אבא שהושיב על הברכיים.

ארץ שקוראים ליטא.

אולי כמוהו כאן, התגנבה גם היא להציץ מהמסתור, להתבונן בקשישה אחרת, דחוקה בפינת בית עץ, והקור מקיף וחודר עד שבתוכה.

פעם היו לבנות הפנים שלה, ועגולות, הוא חושב.

עצם רכישת הדירה הזאת שבשיכון החדש, עניין גדול במיוחד, אחד ואין שני. וכך ארע. קצה מגרש היה למורה גולדברג שקנה פעם. סלע כורכר שפתאום נמצא בלב רחוב עירוני. די לכסות

מחצית העלות, והיתר ישולם בהדרגה, במנות חודשיות. דירת שלושה חדרים בבית משותף, שמטויח שפריץ אפור, ותריסים שיורדים ועולים במשיכת רצועה. גדולה אמתית, חשב הילד. גם העיר הזאת, שממש רחובות, בניני קומות ובעיקר הגנים. כאילו חלום, חשב הילד, להתעורר מחלום רע.

ואז הידידים המורים, אחד דוקטור זיידמן, ואחרים צביאלי ורוזנר, שנכנסים בשבת אחרי הצהריים, שותים תה, משווים הישגים. מי שרכש בית קטן בשכונה מהעבר האחר, והעצים ששם בחצר, תפוז ולימון ושזיף ועוד פרי שטרם נודע בשווקים והביא אדון הרטמן לטעום מזה המיוחד, שקוראים אנונה.

גאים בהצלחותיהם, וטוב שכאלה, שכמה שתשווה, עסקים מאותה משכורת, ולספר בשבח בניהם התלמידים, והנשים שמביאים אתם, נשים משכילות.

מי שפרשה ממשרתה לגדל ילדים, וכל השאר עקרות בית מההתחלה. ושחות על משפחות ותבשילים. לאשתו של אדון רוזנר זיכרונות מהשנים שעשתה בגימנסיה של וילנה.

שמות מעולם קסום. רק היא והאב, והאחרים מהצד בחיך של כבוד, להתגאות בן הזוג. רחוב קיובסקה, מזכיר המורה, וגברת רוזנר מתלהבת להוסיף את השמות אנטוקול ורודניצקי, מביאה תמונות חומות מאלבום שרק לאחרונה עשתה סדר, נערות לבנות פנים, לבושות בגדים רחבים, ורביעית בשורה השנייה.

אם יכול לזהות.

משפטים בשפה מלומדה שעוד מהארץ ההיא. אחר כך את כל הדרך לשוב הביתה, אולי שעה. והאם אומרת, קטנטנים הילדים שלהם כי התחתנו מאוחר. גם אומרת, כבר קיימת רק בזיכרון שלה הגימנסיה ההיא.

לא אוהבת את הבגד של צילה רוזנר, חצאית ומעליה כותונת, והצורה שמלבישה את הילדים, שלא מתאים לאקלים.

הביטו אל הגשר למטה, מצביע המורה גולדברג, את הזרימה.

לא מבינה שדבר ראשון הטיפול בבית, ואת התמונות יכולה בשעות הפנויות, מסבירה האם. ואנחנו אומרים, נרד למטה לעמוד על שפת הנחל.

אנשי שלום כל המורים, והאחרים מפקדים. הכי חשוב אדון למינר, וכשקוראים אחריו לא מסובב את הראש, כאילו חרש. ווייליק אומר, אם בכלל יודע לכוון כלי אמת, למשל תת מקלע. אומר, כל אלה שלא ראו אף פעם קרב. להשוות עם נתן לדרמן שלפחות בליווי. וכמו האח של צימרמן שממש. חייל פשוט, לגלג אלכס.

מסביר שלא נותנים תפקיד אחראי סתם כך. תפקיד פיקודי.

זוכרים את הכלב, שאל ווייליק, וצחקו.

אדון לנדאו מהבית האחורי, שקוראים גונדר לנדאו. מסורק לאחור השיער שלו ומזה המראה העדין, וכשמזדמן למכולת של מוטי מושיט רשימה מוכנה מראש, ומוטי מפסיק את הטיפול בקונה שכבר מקודם ומזדרז למלא תרמיל ירקרק. רואים שאיש חשוב מהדרך ששותק, כאילו חלל ריק כל האחרים. תיכף רואים שאיש חשוב, אומרת האם.

והמורה מבקש לדעת את הדרך שלה להבחין.

הרי לא מחלקים דרגות חינוך, היא אומרת. ותמהה אם מהסוג שמסיירים במדבר, אולי מניחים פצצות ליד המשטרה, אם נראה מאלה. ולא. לכן חייבת להיות סיבה אחרת. הסוג שמקבל החלטות, היא אומרת. איזה, שואל המורה. להיות נגדה. לא מבין את הקבוצות. גם את גברת לנדאו בלבוש שעושה לדבר בשפה אנגלית. וכשעוברת מפסיקים את המשחק להתבונן אחריה. תראה איך מנענעת, אומר יוייליק, ורק רזה מדי. ואלכס אומר, אחד שחושב שמבין. אם יעז לבעוט בכדור. לפגוע כאילו במקרה. אחר כך לבקש סליחה. בגלל הצחוק שלכם, אומר יוייליק, לא יכולים להתאפק. ועכשיו גם בטוחה שתעלול. והרי באמת. לא מתחברת אל השכונה הזאת, יאמר המורה. כאילו יבשת אחרת, יותר נשגבת. והאם שואלת במה עולה על האחרות, גברת ליפשיץ ולמשל סטלה, או לדוגמה עדנה שוחט מהבית למטה. אחרת, אומר המורה. יותר אנגליה ממנה, מתעקשת האם. על סטלה סטון, שממש נולדה בארץ ההיא. בכל זאת לא מביטה מגבוה, כאילו בחלל ריק מאנשים. לפעמים רואים מתעכבת ליד אחת המרפסות, גם מתיישבת. ארבעים מיליון אנגלים, ילעג המורה, כל מיני טיפוסים, פשוטי עם עד אצילים. מתכוון להגיד את הסוג, קריר ומעודן, וכל ההתנהגות מעוררת כבוד. אולי גם ההיא האחות שקוראים עדנה שוחט. הרי בקושי מכירים. פסיכיאטרית, אומר הנער. ובאמת לא מהקבועים שקנו את הדירות בכסף מלא ומשלמים כך וכך לירות בכל חודש. לכן משכירים את החדר הקטן להקטין את העומס, וכך. גם הדיירת של קרמרסקי שלא יודע את השם. ושאל אותו, כי עומדת ליד המרפסת אבל מבחוץ, ומדברים. והאם אמרה, שוב זו, הדיירת של קרמרסקי. במנגינה שחושפת את הדעה שלה. גם אומרת שמספרים כל מיני דברים ולא יפה להגיד. ושאל אותו את השם שלה. הרי דיברתם, אמר. שיחה סתם, כי ראתה שמעיין בספר והרגישה שמוכרחה להגיד שכך היה אצלם בבית, אבא שלה, וממנו כל הילדים. אלה שנשארו. מבקשת לדעת אם ספרים עבריים. אם תוכל לשאול ממנו. לפנות אל איש שלא מכירה ולספר את כל הדברים האלה, תכף בשיחה ראשונה. ועונה שאולי מתוך בדידות, וההמשך כבר מהשאלות שלו, שמבקשות להקל. לפנות אל איש שלא מכירה, אומרת האם. אבל בטעם, הוא אומר, מאד עדין.

גם בפעם השנייה, ואז ביתר קלות. ניגשת ישר ובחיוך את שבחי מזג האוויר. מי שאוהב את הים או לטייל בטבע, ובעינייה אין טוב מספר, ובלבד שיהיה ראוי לשם. הרבה פסולת מתגנבת אל תוך המחנה.

לראות את הדברים באור חיובי.

בוודאי אף אתה, היא אומרת, כי מורה ומחנך.

להשוות את הצורה, דומה בקומה ובנוי. כלומר מתוך הרבות. בקלות להחליף בגברת רוזנר, בגברת חרובי. גם הצבעים. אם לצבור נקודות על השכלה, והרבה יותר מפני שפנויה. אם בעיניו.

כי לא שאל מה השם, והתשובות בלשון שקטה, באורך רוח, להנעים לאוזן.

אם יאמר אחר כך משפט של גנאי, אל אוזן אחרת, לאלה שכאן, שיודעים את המרחק ומה המחשבות.

את החלומות שלו, חשב הנער, את הכיבושים.

לתהות על המקור, זאת אומרת מאין בא, שקובע את הגבולות.

אחד שכך האימא, כך האבא, קטני קומה ורכים ומוכרח ליפול קרוב.

כזו ארץ, הסביר, גם הבתים בקתות עץ ספוגות מים, והלבוש שכבות שכבות עד שעגלגלים. לא מתחבר לתנועות חדות, להחלטות שבאות פתאום, וכדאי שעשו בכל בזהירות. לשאול אם כמו בטבע.

חיות שמיועדות להיאכל, ארוזות כמו חבילות בשר, ארנבות, חוגלות, וכנגדן ארוכי הגפיים, חדי הגוף, הנמרים, הנמיות, גם הנחשים, וכמה שיזהרו.

אם כמו בטבע, תוהה הנער.

לרשום את המחשבה הזאת, שכל כך חרדים, צעדים קטנים מגששים לבחון אם לפי היכולת, ולהיזהר מלמשוך את העיניים. לתפוס מעט.

(אומרים: ציפור ביד).

מתחיל במקצוע שנמשך מדור לדור.

לתאר את החצרות, בתי עץ דחוקים, קיר אל קיר, ומהעבר האחר בור השירותים. עוד מוסיפה את השימוש שעשו בכל חדר, אחד ללימודים והאחר לשינה ובערב מזיזים כדי לפרוס מצעים גם כאן. הרי שמונה בעת ההיא, אמרה סבתא, ויחד עם ההורים מנין שלם.

ומזילה דמעות. פתאום כמו מתוך קפלי העור, ומוכרח להמתין.

אומרת בשפה של זקנים, ואת הפירוש מבקש מהאם. ומסבירה שמניחים על גבי הספסלים, מצורפים זה אל זה ברוחב להיות מיטה, ומרפדים בכסתות.

גם את הבישול, שמחממים בגחלים, סיר שכבר צבוע שחור מרוב שנים, ומה שבפנים תפוחי אדמה וסלק וכרוב. כאלה.

אוכלי תפוחי אדמה.

שמנה ונמוכה, סבתא רחל. מקומטים הפנים ומעובות השפתיים, והשיער במטפחת מגולגל שלא יתפרע עד שכמו חצוב באבן. מביט בה כדי לחפש איך כשעוד ילדה. אם רכים הפנים והגוף אולי שמנמן אבל נעים לעין. להיות שעשועים על ברכי אביה, והיד מחליקה תלתלי שיער שפורצים בשחור, לחיים שחלק העור שלהן ואדמדם.

לשאול אם אכלה את פת הערב.

ארץ לילות ארוכים, והתענוגות לשקוע בתרדמה כשכך יושבת מכווצת עד שמניח אל בין הכסתות, וטעם הפת בשמן, זרועה פתיתי מלח, והמנגינות. מכיר את כולן, כי גם בפי האם, לשיר באוזניו, ומפרשת את המילים. שירי חורף הוא אומר.

לשער מתי החל, זאת אומרת הצבע שקורא עפר ואפר. מפני שכל השאר כאילו מובנים מאליהם, כל אחד בעתו. אם לכנות תהליך, דרך להסביר את ההישרדות, נפרש על פני שנים ארוכות ובזכותן. מה שבתוך, האישה הזאת שקוראים אם, ואלה הילדים שהתווספו תוך הקפדה על רווחים הולמים, ונכס בצורת דירת מגורים (שכבר הוזכר) שעתיד להוריש לצאצאיו. כל השאר ילדי זרים שנדחסים בכיתות עמוסות, בני טובים ובני בליעל שבלשונו ירודים. ואומר, בלי שום בחירה. משער שאם חיפש את הסיכוי בכיוון זה, כבר צפה בחושיו את דרך העולם, שכמו במחק ענק עובר ומחליק. מה שתאסוף בו במקום, בידך, מעט מזער, ומה שאחר כך, זיכרון שמנצנץ עמום וכל השכבות שמעליו ערימות חול נודד. זיכרון נלעג.

להיזכר באדון רוזנפלד, באדון זוסמן וגם אחרים. איך שעות על גבי שעות לימד בערבים את כללי החשבון, ארבע הפעולות ושברים, מתאמץ להכניס לראשים הגיון פשוט, תוהה אם אי פעם. החל עוד שם, במושבה ראש-פינה, שש עשרה שנים אחורנית, אולי שבע עשרה, ומסביר לאם (כלה צעירה שרק הגיעה) שפשוטים, מוחות איכרים ללא חריפות, יפים להתרוצץ על גבי חמור בין שתילי הטבק, להוביל עגלת חציר. איך ליצור מכאלה תלמידי חכמים. לא חלק ממשרתו, בהתנדבות מתלהבת של איש צעיר ואופטימי. בלא תמורה, לכן בלא תודה, פסקה האם. מכירה טוב יותר את החומר הזה, שרק לקחת, ואם אין מה, כאילו לא קיים. כול נעוריה בין שכמותם.

אם מקווה לתמורה באחד הימים. לא, אמר האב, תמה לאיזו תמורה ניתן לצפות. ועוד אמר: שכר מצווה מצווה. ומשער שלא יגיע גם זה.

לזרוע בלא לקצור, אמרה האם, לא די עשירים להתנהג כך. אם העזה להגיד, אולי בלשון מתנצלת, סליחה שנוטלת רשות לעוץ עצה, להישמע כביקורת. דווקא מפני שמכבדת את מעשיו. בכל זאת את הדעה שלה, שמוטב להגיד את המחיר. אלה האנשים שלא יתנו משלהם גם לא ביצה אחת, ואת חשבון החלב מצרפים בסוף השבוע, שבעה ליטרים. כל מה שצריך, להגיד את המחיר. (לנקוב במחיר, תיקן לה).

לכבוד העניין, היא אומרת, ולכבודך. לדמיין את השיחה הזו. בחדרון שקוראים מטבח. משפחה שרק התחילה, ועדיין משתדלים לעשות יחד, לשאוף שיצלח. לכן מחייך כשמסביר את הדעה שלו, ובקול רך, שלא אלה, לא יעלו כלל בדעתם. שתי שנים עושה ביניהם וכבר יכול לדמיין מראש איך את פרוסת הלחם שתגיע אל בין השיניים, איך עושים כך וכך, ואת הברכה כשעובר לידם ולא יסובבו את הראש. בוקר טוב אדוני

המורה, או שקוראים אדון גולדברג, ועדיין כפופים אל הכלי שרותמים. לכן חייבת להאמין שיודע, וסברה שלהם שכל עניין ההוראה באחריותו. ישקול ויעשה את שצריך. שעורים פרטיים, אמרה האם, שלא חייב לאיש. אזי יהיה בלעדיהם, הוא מהנהן, ועדיין מבטו נמוך אל השולחן. כי בתוכם, קטן וצפוף, שיודעים מה בכל קדירה, ואיך יהיה מסתובב בשעות הארוכות שאחר הצהריים, איך המחשבות שלהם שמשוטט בלי מעשים, והם הרי מושכים עד חשכה. להיות בטלן בין אנשי עמל, הוא מפרש, שלא יכול לשאת את ההרגשה הזאת. ומחרישה, כולאת את מחשבותיה. כלה שאך יצאה מחופתה (אבל אולי כבר נושאת ברחמה את זרעו), ועדיין נזהרת להקפיד על סגנון של תרבות, על ניסוח שמכבד את הזולת. לבוא למושבה הזו, וכאן גברת ססיל, גברת גולדשטיין, שמתבוננות בה כאילו קורצות, ואיך בינן לבינו, כי דווקא את הילדים שלהן. אם היו דברים בינו לבינן לפני שהגיעה. סוג שצוחק בקול. לפעמים מעניקות דחיפה של שובבות, להגיד, איך מבטא את הדברים, בהומור. נשים רומניות, היא חושבת, שלא נבהלות לפזול לצדדים, להשתעשע בטרף קל. ומחויבת לשמור על הכבוד. להדגיש שלא מהסוג הזה.

להעלות על הכתב את הניחוש בעניין האישה שלו. סיפור האם. איך נוצר הקשר, ההיכרות, כי הרי לא במסלולו העיר שלה. מורה קטן שבחר בפינות, כפרים שבשוליים, זיכרון יעקב ומגדיאל וראש-פינה, להיות שנה ושתיים, תייר שמחליט על חניית ביניים, וכשאוסף כוח חוזר ואורז, להתגלגל אל הנוף הבא.

לשער שכבר הכירו באיגוד הארצי, יודעים שהנה מגיע וממתין להצעות שלהם, ובבדיחות הדעת, שכבר הודאגו, אומרים זה אל זה אם חלילה תקלה, כי הרי יותר משבועיים מאז סיום שנת הלימודים. וזלמן רובשוב המזכיר הכללי, בלשון שרצופה ידידות, אם לא ראוי לשקול הארכה בשנה נוספת.

להסביר את הקושי, גיחך המזכיר, כי לא מקימים מושבות בקצב הנדרש, בעיות תקציב בוודאי, גם מחסור במתיישבים, ומוכרח לתת את הדעת על הקשיים שנוצרים. או שאומר אחרי כך וכך שנים אולי נוכל לחזור על הרשימה.

אומר בחיוך, מפני שיודע שמהטובים. אחד שלא ירטון על גובה השכר ומועדי התשלום. הבט, יאמר המזכיר, שכונה זו של תימנים, הרפתקה אמתית.

אם יצטרף לכוס תה. סוג שנזדמן לו ארוז ללא מדבקה, ללא שם בית החרושת. מזה התקווה. הרי מה בסך הכול, עלים שתולשים משיח, ומה שפחות ידיים עד שמגיעים אל הכוס שלך. להרהר שמבין אין סוף מיני צמחים דווקא זה נבחר לשמש משקה מחמם לחצי עולם. וההשערה שלו שהרבה בזכות צבאות כובשים, ללכת בעקבותיהם.

לצייר את התמונה, יתבדח המורה גולדברג, נושאי השריון ראשוניים ופקידי המשרד בעקבותיהם, מחזיקים בקומקומים.

שיער שחור שקצוץ היטב, ומשקפיים עגולות זכוכיות מקרינות שקט, ובשקט אומר את ההערה שלו, גם מוסיף שאולי לצפון בשנה הזו, אזור שלא מכיר. ועונים ראש-פינה.

לטעום מהמין הזה, יוסיף רובשוב, והמזכירה טובה מהפינה שלה תפרש, מרומניה. נשים רומניות, יצחק רובשוב. אוי ייאנח המורה.
 כבר מנחש את הצרוף שעושה נשים בעלות בשר עמוסות עדיים, ואת ההערות שלהן שבלי עדינות, צועקות רמזים להצחיק, ואת הפשטידות שנוצצות משומן.
 איכרי הברון, הוא אומר.
 אבל הבנות שלהן, תקרוץ טובה.
 לועסות לחם, הוא אומר, כל הזמן.
 וכך סיכמו.
 יכתוב במחברת: מכאן ברור שלא בדרך הזאת, ומוכרח לקשור אל ההמשך, אולי נסיעת קניות מן המקום החדש, להצטייד בספרים, ציוד לימודי, וכבר מאוחר לשוב בו ביום.
 לא צפת, לא טבריה. על כורחך חיפה (שאוילי ראוויה לסעיף משלה).

לכנות, יהודי. הנחת תפילין חפוזת בבוקר ואת הקידוש על היין וחמץ בפסח והמלחת הבשר. מהרהר, מה החשיבות בעיניו. רק אולי מצוות אנשים ובמבט מהרחוב. לא לדקדוקי הבדלה ונטילת ידיים וברכות מזון. לא עד לשם.
 מהרהר, ובלבד שיהיה נראה.
 אם הוזמן לעשות את השבת אצל הוריה, ואי אפשר שלא, ומוכרח לזהות את הסוג, אנשי עיירות שנחפזים, מתרוצצים להוציא פת לחם מן הרחוב.
 עוד זה שבקהלים גדולים שקוראים: שכח.
 אם לא קיבל תכף, כי הרי מבקש לברור את החלק הטוב. גם תמים וחששן. וכאן כל האחיות שנאות בעיניו, מי שנושאת בעול הפרנסה, מי שמדברת השכלה במילים מנוסחות. שאומרת, כל האושר בקריאת ספרים, האם סבור כמותה שאין גדול מזה, ומה דעתו על התנ"ך ואומנות התיאטרון. אחת שבקולניות נלהבת סביב מלאכת ההוראה, להכריז, מקצוע אצילי. חמש אחיות ועוד האח הזה שאחר לגמרי, ומשתדלות להסתיר את ההתרגשות, מצחקקות במבוכה.
 להיווכח שנאה ועדינה אם הבית שקוראים סבתא רחל. ומחייכת לשמוע שגם אימא שלו אותו השם. ושם האב היא שואלת ומחייכת בשנית. להגיד, לפחות אחר. יהודייה חביבה, הוא מסכם את הרושם הראשון.
 אחר כך יתנצל שלא הסוג המוכר, אלה מפולין, מוורשה. טבועים עמוק בחומר, וזה מה, חפצים ישנים, שקי עדשים ושעועית, נוצות אווז. אם תמצא ספר, רק אולי מחזור לימים נוראים, וכבר ברור שתהא חייבת להשתלם במלאכת הקריאה. יודע שעל כתפיו.
 לחוש התלהבות לקראת הפרק הזה שמתחבר למקצוע המורה.
 עכשיו יעצור בכתיבה, להיות מהרהר במה שנוגע בו עצמו. להגיד, סבתות, תפקיד או מעמד שלא הכיר, בגלל הריחוק והמוות בטרם עת, וכך אולי רק ביקור אחד שכולו זיכרון מעורפל, ואת המראה שלה ענוג ושקט. והאם דיברה אליו. גם לא את ההודעה האחרונה שבוודאי הותירה אותם לבדם שבוע ימים כמנהג. ואיך בלי שום עקבות.
 איך נשכת.
 גם לא הסב, שאומנם מאריך שנים אחריה, ויודעים שבעיר ההיא חיפה, אבל מה.

פתאום זורם הזיכרון אל האחרים, הורי אביו. מדלגת המחשבה אל נוף אחר, שכונה שכולה בקתות מצטופפות בלא להותיר כמעט מעבר. האב בראש והוא אחריו כי צר לשניים. ואת צמחי הלופה מטפסים על הגדרות כהים וכבדים, שורטים במגע. ועד שהגיעו.
 כאן, אמר לו האב, עוצר אצל דלת בגובה איש ומקיש, והאזהרה להתנהג בנימוס.
 אומר, שלום אימא, כי עומדת בדלת, נמוכה וכבדה ומתבוננת בעיניים מאירות להגיד, זה עודי.

להשלים את התמונה הקודמת. דגש על הדלות. גבב רהיטים וחפצים וערימות נייר, וקליפות פירות ובצלים. בתוך כל אלה.
 מיטות עמוסות מצעים שממלאות את כול החלל בלא להותיר רווח. חדרון לגברים ושם פנימה חדר הנשים שרבות במספר לעומתם. לכבוד האורח הנכבד יניחו מזרון במרפסת, ידחקו הצידה את השקים או בערימה זה על גב זה, יפרסו סדין. מזל שכבר הקדים הקיץ, לכן לא יחוש צינה. לחשוב, אם תסתיים השבת הזו, כי לא מוצא מנוח. לכן מציע לטייל בשכונה, אם יש מקומות שכדאי לראות. אף פעם לא שהה בעיר הזאת, לא ביקר ממש ורק את תחנת האוטובוסים. הרוב כאן ערבים, הוא אומר למארחיו.
 חושב, יהיה מעשה חסד להוציא את הנערה מן המאורה הזו, להראות לה ארץ אחרת שלא מכירה. מהר עתיד לגלות שעמוק מתוך תוכה, ומתגנבים עמה יחד, דבוקים בבשר להיות המשך.
 לחשוש לילדיו, אם ידבק גם בהם. רעה חולה.

אם היו בכל מקום ריחות הנשים. משערת שאכן, ומהעת שהצטרפה יכולה להעיד ממראה עיניים, אומרת היו. על פי גיל התלמידים שנשמר כסדרו וקובע את התחום. להגיד, בנות שלושם ובנות ארבעים, גם צעירות יותר. משמע שבתחילה בנו גילו או בוגרות ממנו, ולאט לאט צובר והולך עד שכבר מהעבר האחר.
 כך בעת הזאת.

עוד להזכיר את הסביבה שמכתיבה את הסוג, איכרים שחשופים לשמש, קמטים וצלקות ושיער שיבה קודם זמנו. אנשים שאוכלים לחם, חוטפים ובולעים. והנשים בעלות בשר כמותם. להיות מכובד ביניהם, כי איש ספר ומחנך, צח בלבשו וכפות ידיו רכות. וכאילו התרוממות להקשיב לדיבורים שלו שבלשון מנוסחת, אומר על תולדות העם ותקוותו, שמות נעלמים שאף פעם לא שמעו, ואת הדעות שלו לאן פני הדברים.

אומר, נשגב מבינתנו איך מנהיג את עולמו. מוטב שנקפיד על חלקנו, מעשים של יום יום שמצטרפים לכוח גדול. במילותיו: לצבור עוצמה.

והן מקשיבות בעיניים מלבבות, אומרות, לא טעמת מן העוגה אדוני המורה. או ישירות בשמו לבטא קירבה, לשאול איך הלפתן שבמיוחד לכבודו.

אלה שכאן הרי לא יבחינו בין מלוח למתוק. כך בדיבור של צחוק.

לפעמים גם נוגעות ממש, טפיחה על הזרוע או תופסות את כף היד, כי מבקשות שיקשיב.

ססיל רוטשטיין ודונה גרבווסקי, שמות לדוגמה.

כמעט שנתיים מאז הגיעה גם היא, כלה שאך יצאה מחופתה. והוא כבר קודם שתיים ושלוש שנים, ושתיים נוספות עד שעזבו. כל כך מעט מספרת שלא מצליח לצייר בברור. בכל זאת הגוונים, לא צבע כסף, לא לבן. ומהערות שלה שלא חיבבה את אלה. אולי מביטות מגבוה, כי פשוטה בהתנהגות, בלי השכלה, בלי מקצוע. ולא מראה שיקרוץ לגברים, יעורר יצרים. להדגיש את ההבדלים.

מהביטוי שלה שקוראת כפריות, כמו שם הפולניה. איפה פגשה, בשוק כמובן, מגיעות בעגלות עמוסות סלק וכרוב. הרי לא שוטטה בשדות.

פולניה, אמרה, לא פולין.

עכשיו ינסה להשלים את האפשרויות מתוך השכל שלו. לדמיין כמה וכמה.

יכתוב: תכף ומיד אל תוך העוינות. מעצם המבוכה של המורה גולדברג, שצועד לצידה ומחיש את הפסיעות. כל כך, שמוכרחה לבקש שיאט, כי כבר לא בקו אחד, ומתחיל רווח.

גם השתיקה. יכול להסביר את הרחוב, לקרוא בשמות האנשים, ואת החצרות. ולא מדבר. רק יגיד, הנה קרוב. דיבור חרישי.

גם בלא שום קבלת פנים.

יכולת לקוות שזר פרחים על השולחן ופתק לצדו ברכה לחג הנישואין. יודעים את הסיבה לנסיעתו. ואמר, איך יכולים לדעת ששב. כי בכיסו המפתח.

אפשר לשים כאן, לפני הדלת, היא חושבת בלב שלה, והרי גם בעלי הבית, עכשיו שכבר כאן.

גם בימים הבאים, כשהולך אל משפחת גולדשטיין או אל אחרת, ומסביר שכדי ללמד את הבן, שמתקשה בחשבון. שואלת למה לא יבוא לכאן, וההסבר המתנצל שכך עוד מהתקופה שבודד לעצמו, ומתחבר אל ארוחת הערב שכעין תמורה.

לחוש שבושה בשבילו, כך כשלועסת לעצמה, יחידה אצל שולחן המטבח, ולא נבלע האוכל.

כי סתום הגרון מדמעות. אם לא תשים את הדברים ברורים, שחוזרת הביתה, ומוטב תכף בהתחלה.

צרופים שבדמיון הנער ובעצמו מרגיש שלא בהכרח. וחייב לגלגל אל תוך המוח, להגיד, אחד בחוץ ואחד בתוך תוכו פנימה.

לנסות עם גברת ססיל.

צריך שיהיה שיער שחור ושופע, מתגלגל מן הכתף אל החזה שלה עד שנוטל ומרחיק אל הצד. מעשה שובב, קורצת גברת ססיל.

שלא יסתיר, מתלוצץ המורה גולדברג. ומוכרחה לשלוח שתי ידיים להחזיק בפנים שלו ולא מפסיקה את הצחוק. לראות מה יבוא.

עוד מעט יכנס אדון רוטשטיין מן החליבה.

לראות את ההמשך, היא לוחשת בקול מתגרה.

תווי פנים גסים שמבטאים חוצפה, וזה הסנטר שמשוך לאחור והלחיים, והמבט שלא נסוג. לבחון את האומץ שלו.

חוקרת על האחרות, אם ניסו גם הן ועד לאן הגיע. פחדן היא צוחקת.

ומייעצת שצריך אישה משלך, ואז יוכלו הרבה יותר, לא צריכה להגיד מה. כך בקול מבטיח.

להיות נפלא בתוך החום שלה.

ובדמיון איך פראית ונלהבת, מטביעה אל תוך הבשר הרך ובסבלנות עד שיתעייף. לא סתם אחת גברת ססיל.

ואז נושם עמוק שתשוב הנשימה, אומר, נפלא, ורק להיזהר, חלילה שתצא שמועה. ועונה בכינוי פחדן.
להיות כפוף על המחברת, וההרהור אם כבר אז.

שבתות שבאות לקטוע את החול, להלביש חגיגיות.

אחד, הביקור בבית הכנסת. שני, האורחים.
פעם ועכשיו, הוא אומר לאם לעשות השוואות, כי הולך ופוחת משנה לשנה עד שיבש לגמרי. ועונה, דבר שצריך לטפח, אבל לא אוהבת את ביקורי ידידיו המורים, את השיחות שלהם. מצטערת להגיד.

עליהן יכול להעיד מקרבה ראשונה. תמיד סביב מנהלים ומפקחים ומה שאמרו, או על ציוד שרכשו לביתם, תנור נפט (בחורף), או כיריים של שבת (כמעט שלא צורכות חשמל), כמה שילמו ואת שם החנות (טיקוצ'ינסקי). המפקחים האלה שמרבים לחייך אליך בידידות, אבל מה כתבו במחברת אין לדעת. הדרך של אדון חרובי, לסכם את השיעור בכמה שאלות, ואת התשובות אף פעם לא בהצבעה. תמיד להפנות אל מי שאין ספק שיטיב להשיב. הנה סיפור שכמעט תקלה על פרק שהתכוון להורות בשתי כיתות מקבילות, אותו פרק עצמו על אליהו הנביא במדבר, פתאום הופיע אדון ברמן בשנית, התיישב מאחור ועכשיו מה לעשות.
באמת מה.

יש לאדון חרובי צחוק של קוסם עושה נפלאות. לדלג לאחור, הוא פוסק, לחזור אל הפרק מאתמול, הנה הפתרון.

המורה גולדברג מהנהן באדישות, נראה שלא מצטרף להתלהבות אורחו. ומה אם היה צץ במפתיע בדלת הכיתה, איך היה מגיב. לא שאלה אמתית, וכאילו הרהור אל עצמו. ניכר באדון חרובי שכמו נחבט. כאילו סטירת לחי. מי יצוץ, הוא שואל. הנביא אליהו, הרי זו דרכו, לצוץ במפתיע. את זה בלי חיוך של ריצוי, וכמו עלבון שמזעיק את האם להידחף בין המתכתשים, מפצירה באורח, עדיין לא טעמת ממאפה ידי. אחר כך תתנצל שלא לה הדיבורים הגבוהים ורק חשה צליל שלא במקומו.
האב יאמר, עוגת רצפים.
כשכבר לבדנו.

הביקורים של הדוד נתן הם מהסוג האחר. מגיע אחרי הצהריים עוד בטרם הושלם פינוי השולחן ומתכווננים לנוח, ומעתה עד רדת החושך, שמתחילה התחבורה הציבורית. כמה יימשך, שלוש שעות או ארבע, לפי העונה. גזירה משמיים, ירטון המורה, כי שוב אל השולחן הגדול, ורק לעבור עם מטלית ולפרוס מפה.

לא מן האדוקים הדוד נתן ואת החיטוט בפרשת השבוע עושה להנאתו, מתוך עניין וביקורת. הרי לא זרים לו כל אלה. והאם אומרת, מה שהחסיר בזמן שנער, כי מוכרח לצאת להביא לחם. משפחה גדולה, בלא עין הרע, בזמנים הקשים. זוכרת את הבית בעיר למטה בשכונת הערבים, ואת הבנות חסיה ומאשה.

נאות, אמרה האם, ומקפידות לבחור רק מבין המשכילים כי קוראות ספרים בעצמן.
בלא איבה הדיבור הזה, להצדיק את הגיס שבעצמו בעל מוח. אם יצא למשוך כדי חלב, רק בגלל המצב הכלכלי.

כמה היה לו לעמול עד שנתרצה סבא יעקב לשידוך. גם הדודה אסתר התלבטה ארוכות, שקלה ושקלה.

להגיד, השאיפות שמתאמץ כל איש. אחר כך נמשך ארוך ומתפתל לספור את האבנים לאורך הדרך, טרדות ושמחות. לקרוא חיים.

מה הועילו ההתלבטויות, ילעג המורה.

אולי היה גברתן לפני שנים, ועתה התמלא חריצים בפנים שלו, דליל השיער והכתפיים שמוטות. והיא, הדודה, במילים שיוצאות לאט וכאילו עמוקות, אומרת, הכאבים בעצמות כשמתחלף מזג האוויר. מביט בהם וחושב, זו האישה שקראו אסתר היפה, אם הייתה צעירה מימיה, לבקש תשובה בעניין הציפיות, לבקש ממנו. ואם זוכר את החלומות.

בבקשה.

כי אמר, ימינו כצל.

כצל עובר, יתקן המורה.

להיות בעל מחשבות, ומוכרח שיפרוץ בצחוק מצלצל לשאלת הנער. אחר כך יאמר, דברים שמעבר למידותינו, מי שמרבה, מי שממעט, כולם באותו רחוב.

והאם תאמר, שאלה שהיא חוצפה.

אדרבה, יאמר הדוד נתן, בעל מחשבות, ומחר אולי בשדה מתאים יותר.

החשוב, יסביר האב, כל מה שקוראים מעשה. במקום זאת מקשיב לפלפולים, שאולי כן, ואולי לא, פרשת פרעה, ואיך מסתבך במזימות שלו עצמו, שאפשר להתפלא על ההיגיון, על השיקולים.

הגיון פשוט, חותך האב בקוצר רוח, לפי הכתוב המפורש.

וזה ממש מגנח לעומתו, בשאלה איך מיישב את הסתירה.

שום סתירה, היכן הסתירה.

בגלל המעשים, לבנות ערי מסכנות וכל אלה.

חרישי הקול, כמו לאוזן שלו בלבד, וגם הצורה שמנסח, הרהורים.

תשעה קבין סבלנות, לא נותר ממנה מאום למורה גולדברג, שבדיבור פסקני, לא סתירה ולא דמות סתירה, אדרבה, שיקול דעת.

איך, ישאל הדוד, אם מצווה להשליך ליאור.

בחיוך של מנצח.

ממה נפשך, רצונך בפועלים, כי מגלגל תכניות בניה, פיתום ורעמסס, ובאותה נשימה להשליך אל הנהר, באותה נשימה.

מכוער הרבה יותר אצל מבוגרים, מהרהר הנער.

מה שמבצבץ מתוך הנחיריים ומתנוועעים מתנועת האצבע שנועץ, זיפי שער שחורים. מכוער הרבה יותר, מהרהר הנער, וגם חטטים.

וההסבר שבלי קשר, כי מבקש להקטין את המספר. זאת לעתיד. מה שבינתיים, כמנהג התקופה, עבדים ושפחות.

גריסים, אומרת הדודה, ומוסיפה את הבשר החתוך ומלח.

לנחש את הגיל שלהם, שמתקרב לחמישים, או רק ארבעים וחמש. ואם עדיין מוצאים עניין בגיל הזה. אם מחבקים ומנשקים.

ודאי שלא.

כי לא מבחין בשום ניצוץ בעיניים של האב, שום זיק של עניין.

אחת שדומה לאם, אבל מטופחת.
 אם תשימי ירקות חתוכים גס, היא מסבירה למי שהייתה אחותה והיום אישה כמוה, גם גבינה.
 מאכלים שלא מכבידים על הקיבה.
 ושאלה אל עצמו, מה נותן טעם לשנים האלו, שאי שם רחוק.

עניין אחר הגברת קצב מהדירה שמול בית הקפה.

תראה את הבת שלה, אומר יוייליק, איך מתלבשת.
 משהו שחור בעיניים שלו. לתפוס הזדמנות לגלגל בתוך העשב. חלום.
 אחת שלא מצטרפת אף פעם אל המשחקים, ואיך.
 תזמין אותה, הוא אומר, כשבאה אליכם.
 משהו שחור מגעיל בעיניים שלו, והכי מכוער מכולם, והשני צביקי, תמיד כאן אתנו, ואת הבכור
 שבקיבוץ מכיר רק מהסיפורים של גברת פסיה. לדמיין שמין בריון, זולל ביצים ושמנת.
 חדלי אישים, פוסקת גברת פסיה, רואים שמרים יד על אימא שלהם וכלום, כאילו אין.
 (כך על הבעל שבחרה לה).
 עדיין ילדים, מנחמת האם, קטנים מדי לעומתו.
 לא מכירה את הסוג, איך תכירי. מילת פקודה אחת או קללה, ומסתובב אל הפינה, לרבוץ עד
 הבוקר. בעל.
 שום נאמנות, כך הדעה שלה.
 הרי ילדים, מנסה האם, והשכל הרבה יותר מאוחר.
 זו אצל הכיריים, וזו בדלת, מפטפטת דיבורים בלשון גסה.
 את הריח שבא מהגוף שלו וכמה סבון מהסוג לכביסה, כמה שיקציף לא משפיע בכלל. לכן לתת
 שיעשה במהירות ותיכף אל הצד האחר. מזל שכל כך שוקע בשינה.
 הזכויות שלהם, ואת שלנו רק בגניבה, היא נאנחת.
 הילד, רומזת האם, אוי אם יגיעו לאוזניים שלו.
 לא יכול את זו, יאמר המורה, ממש בורר מילות גנאי לכנות נקבה מתועבת. אבל מסכנה, מנסה
 האם לרכך, ומתעקש.
 כבר כל הטעם של הארוחה רק מהמחשבה שנכנסה לכאן, לחדר הזה. לא נכנסה, מצטדקת האם,
 ורק בדלת.
 לתפוס הזדמנות, קורץ יוייליק, ליפול עליה ערימה שלימה.
 לא תבוא, אמרתי.
 אתה תנסה, אומר הוא, תזמין לשחק, אחר כך נראה.
 בכלל לא מדבר אתה, הסברתי, רק באה ותכף נכנסת לשיעור.
 טיפש, הוא אמר, והעיניים איך מתקדמת לאורך הרחוב, אל החצר שלנו, וכשכבר ממש, צועק את
 השם שלה יוליה. יוליה קצב.
 אם מוכנה רק לרגע אחד.
 אפילו לא הביטה, לעגתי.

זה בינתיים, אמר יוייליק, יבוא היום. ועכשיו אל הפרדס, לרמוז שקט כי מתקרב האבא שלו, חוזר מעמל יומו. יותר גדול ממנו, אמרתי, השק הזה.

כך כתב:

איך התחילו המחשבות והחשד, אולי מהערה שיכול להתחבא בתוך עצמו ושם. הערה שהיא עצה. כמו קונכיות האנשים. ואמרתי, להיות מנצח, כך אני. ועונה, בוודאי, ורק לדעת את האפשרות הזאת. עצה שראוי שאטול, דרך להדוף טענות גם של עצמך. אתה רובץ בכורסה וראשך בשמים. אם מאמין ואם לא.

בשבת שהלכנו אל בית הכנסת בגבעה. לא זה הרגיל שקוראים עץ חיים, שהיינו מתפללים מאז ההתחלה. פתאום אומר, נלך אל האחר, ואיך השם שלו כי קראנו הגבעה. לא הפרש במרחק, אמר אבא.

היה קיץ, לפי השקט, זיכרון שקט, דרך שהיא כביש, ועשבי בר, מיני מצליב וירבוזים מצטופפים בקפלי הקרקע. פינות שאולי להקיף בזהירות וכך נשמרות, ואם גרוטאת מתכת או ארגז נרקב לאיטו, ועד שיסתיים יכולים לצמוח, צוברים אשפה, ניירות וכאלה. לחיות בשלום, אמר אבא. עוברים החיים, אמרתי.

ואת התמיהה שחי בצד. כמה שנים, אולי עשרים וחמש. ועכשיו המדינה שכבר אחרי המלחמה, שמתקבצים מכל עבר, ומתבונן כאילו לא נוגע.

ואומר, וודאי שנוגע להיות חלק, קריאת החדשות מדי בוקר ובשנים שקודם ממש בתוך המעשים. הרי שם לב העניין באותן מושבות. והערתי, איזה חלק. מפני שלא בחיל המוביל, יכול מפקד ואפילו מהקטנים. יכול חייל, ולא, כי רך הבשר שלו, לכן. בכל זאת תמצא אנשי ספר, אנשי מחשבות שמדברים אל הלוחמים, ומי שמתבונן מהצד מה.

דיבורים של ילד, אמר המורה, לחשוב שנכסים בני קיימא. להגיד משכורת שמקבלים לעת זקנה על השותפות באירועים. תמימות של ילד, כי לא. ומי שזוכה, בגלל תכונות אחרות לגמרי, אנשי מזימות שלוקחים מן החרם.

לא כסף, אמרתי, הנאות אחרות. ועונה שתמיד יכול לדמיין, ואז אפילו הכי הרבה.

אם אל עצמו החיוך הזה.

מבנה קורס בית הכנסת שבגבעה, בלי הדר, בלי כבוד, וגם האנשים בעלי מלאכה, מתכסים בלבוש שבת ולא מסתיר את החספוס, שחור בציפורניים. בשעה הזאת עוד מספרים בעניינים שלהם, בין כה וכה אף האיש שאצל התיבה, חולף בדהרה על קטעי הבוקר. אם מסתלסל הפסוק מצרפים את הקול לשורר עמו יחד ותכף אל עסקי מקח וממכר וכאלה.

ואמרתי, אם כך מקשיב אלף שנים.

דיבור רע. מפני שאל מי שיכול בלב, אל קורא מחשבות, לחפש רמז שמשחק בעיניו. עכשיו שבקול, זאת אומרת אל האוזניים של המורה, לקרוא תגר.

היה בפינה שישבנו, שביקש להיות נחבא. גם להתרחק מהכניסה שלא נתחכך בבאים. ספסלים מעץ ישן, מחוק מצבע, סוג פשוט שיכול להתיישב איפה שתבחר, וכך עשינו. בחלק מאחור. לא הקבועים שעשויים כיסאות כיסאות, כל אחד והתיבה שלפניו, לשים את תיק הטלית, את החומש,

נחלה פרטית שנקנית בכסף. לשלם בעבור זאת ממש מחוץ לכל סבירות. שאם תהיה נשמעת, כך מכאן ומכאן בלא הפרש. הללו שמבקשים עיסוקים לעצמם, לגבות כספים ולחלק כיבודים, לא ייטול חלק באלה.

כסף שתמיד חסר, אמר המורה, לפזר על הבלים שאפילו למשש אי אפשר. בכל זאת צריכים לניקיון ושכר לשמש, ומים וחשמל, גם כל מה שטעון תיקון, דברים שטענה אימא, ובדרך הזו מוציא עצמו מן הכלל. כך אל האוזניים שלי, שצריך לגמרי אחרת, להיות חלק. ויכול לענות לה נימוקים לבלבל. לשאול, חלק מאיזו חברה. או להסכים אבל שיהיה חיצוני, קליפה שהיא חלק ובכל זאת לעצמה. עוד כאלה טיעונים שרק מראים את המורכבות. לא מתאים למוח שלה שתופס בצורה הפשוטה.

עכשיו מסובב את הפנים להתבונן מהצד האחר. גיבוב צהוב של ספסלים ואנשים וקירות, עליבות צוהלת ודביקה, והוא בתוך, ורק אם יכול לעצום את העיניים, חולם שעף.

להביט כאילו הוא. אישה הדורה שקוראים גברת מנדל, שמגיעה בערבי פסח להודות למורה, ואומר, תיכנסי גברת מנדל. התנצלות על המהומה מרוב הכנות לקראת החג, ומתעקש שתשב. גם כוס תה, ממש חייבת, ואת השבחים לתלמיד, את העונג, כי מחונן ועדין, אשרי יולדתו. אור בעיניו.

גייד לאם, ראי את האורחת, והברכות ומילות הנימוס, שכבר יודעות זו את זו מהשנה שעברה, הלואי ונוכה לראות בטוב ולהתברך כך שנים רבות, ומה שלום בני המשפחה. ואז במכונית שממתינה ברחוב כל העת, ומזדרז לפתוח את הדלת לקראתה נהג לבוש מדים. אם מעביר את העיניים מזו אל זו ואז במטה קסם. אחרי שחולף, אמר המורה גולדברג, על גבי כיסא נוח כשכבר זקן, ומה שזוכר, מתוך המוח שלך, ואחת אם היה או חלום.

לשבת כך כנגדה, ואומרת, זה המאמר מהמוסף הספרותי, משה המנהיג ומשה המחוקק, איך יכול להתבונן כאילו בעיניים שלנו, במושגי העת הזאת. והדעה שלו שמחוקק לגמרי עניין האלוהות והרי מכריע. כך ועוד. כבר מטושטשת הדמות שלה מרוב שנים, וכמו להעלות מאוב. היי היי. מוח חריף לגברת מנדל והדיבור מתון ומחושב. קורנות הפנים כששח את הדעות שלו, שאת הגישור לא בין תקופות, עבר והווה. לגשר בין אנשים, אם מבינה לרעו. חושב, הנאות לכל גיל. גברת מנדל, גברת קצב והיא מהמושבה ראש פינה שכבר לא זכור שמה. אחת שובבה, הוא מגחך.

עניין אחרון זה, מהפכה שלמה. גיל שכל מה שהוא המשך, יהיה זקן בהכרח. בוודאי ההורים, ואלה שבמשפחה, דודים מכאן ומכאן, שעיקר המעשים להתפרנס. אם אנשי מעלה ואז שיחות של חכמה. ואחרים, על עסקי המזון וחפצים שקנו, מכשיר חדש שעושה את הדלקת דוד החימום ממש משחק. יצורים כמו נמלים, חושב הנער, הזן הגדול.

פתאום הגילוי שבדרך זו לא מסביר את הקשר. הדיירת של קרמרסקי שאורבת לאב ליד המרפסת האחורית, למצוא אותו שקוע בספר, רומן אנגלי או מאלה הגרמנים, יוסף קירקהובן ושכמותו, לתת כבוד לסוג הזה שבכריכות כהות. ואם מרים את העיניים אל המרפסת הגבוהה אולי מתכוון לעשות את הדבר שעושה זו, זאת אומרת לנסות מרחוק.

הדיירת שקוראים גברת סוניה.

כל אותה העת בבית פנימה מקפלת האם את הבגדים ועושה בקבוצות לפי הסוג, לפי האיש. ערימה גדולה שהורידה מחבל הייבוש, ולא מפזמת את השירים מהשנים שפעם, סימן לכעס גדול. לתפוס את הצירוף הזה, משחק שכולו חוטים. והשאלה לאן לחבר. אחד אל האב, אחד אל ההיא שאצל המרפסת, ואיך לשם למעלה, שלא עובר בקו ישר. משחק של חוטים שאוהב לעשות, ויכול מכול מקום.

צורה שאולי כמו קרן אור, שאם נכנס קיר, חוסם את הכיוון ולא תעקוף. לכן לקבוע חוקים, לעשות שימוש באנשים שיהיו צומת. להגיד, ממנה אליו ובזווית שנשברת אל המרפסת הרחוקה. כך המעקף. האופן שיכול להגיע לכל מקום ובלבד שתציב את האנשים. להתלבט אם מתחבר לכל אדם.

מכאן אל המדרגה הגבוהה, שרק את הנוגעים בדבר. צרוף שקובע את החוזה. יכולה אל האב ומשם הרחק ולמעלה, או בכיוון ההפוך, שעומדת שם ההיא גברת סוניה ודי בחוט דק להיות מעבר לכעס.

אם תנסה בגוף שלי.

יכול להתיישב על המעקה הרחב ואז אלי ופנימה בדלת הפתוחה, ומה שמדברים כמו תמיד זיכרונות שצבועים חורף. היא אומרת, מי שהעז להיכנס ואפילו בקיץ, והוא עונה את האזהרות שלא לאוזניים של ילד. הכי הרבה בצד שפונה מערבה, מין עיקול ואחריו מתפצל לשלוש, שאם הכנסת רגל כבר תם ונשלם. ארץ של ביצות, היא מסכמת, טוב להרהר בחברותא, להתגעגע. רק אל האנשים, מתעקש הוא, והרי כבר אינם, אם לא שמעה שרצחו.

ועכשיו אמו, לתהות אם תנסה דרך הגוף שלו, כי בן שלהם לכן צד.

אם תנצח בדרך הזאת.

את המילה ניצחון, שיכול לפרש באופן שרוצה.

שומע את הצחוק שעושה אליו, שומע בדמיון, כי חושבת שמהמוח שלה מה שקורה, וכשתגיע השעה תאמר, עכשיו כשקבור כאן אפשר לסכם. לדעת שבתוך המסגרת וגם אם נגע בגדר באצבע קטנה, לא צעד שממש חורג. כך צריך אצל משפחות מהוגנות. ויכולה בלא בושה כשעומדת מול עיניהם הבולשות, שכנים וקרובי משפחה, כל אלה, והכי חשובות הדודות. אולי תוסיף ותחיה אחריו שנים לא מעט, וכל העת רוגע ושביעות רצון על המשימה שהביאה לידי גמר. ילדים שצמחו להיות אנשי כבוד, שפעת נכדים והם להוטים לספר באוזניה. זקנה של נחת, ורק הבריאות שמקלקלת את השורה. לא יודעת שקליפה, ומה שבפנים אחר לגמרי, ריק מכול תוכן אמת.

שומע את הצחוק שלו, שכבר מוטל, ימים אחרונים של גסיסה במחלקה הפנימית, ויודעים שאין חזרה, רק לטשטש את הדעת שלא יגבר הסבל. ובין ערפולי החושים שעות קצרות של ערנות ואז הצחוק בעיניים. יודע שנשאר אצלי הסוד. אפלוליות של חורשות. גם התייחדות בפינות חבויות

בגני העיר. ושם כולן, הדר מלבושים, חלקלקות העור והידיים נוגעות לבטא ידידות אמת, לבטא קשר שגם מעבר לזה. שמשמר טיפות דבש על השפתיים. כמה שתעביר את הלשון ועדיין. אחת אם היה או דמיון. מעל ומעבר, הוא מלחש, מעל ומעבר.

אחרי מות

לדחות עד שיגיע לשנות אבותיו. דפים צהובים בניסוח של נער, בהגיון שאפילו גרוע יותר, כי בלא ניסיון. לעת ההיא יהא משמש כחומר גלם, שמרענן את הזיכרון, מעלה נשכחות. ויותר מתקבל שיאבד מוקדם בהרבה. ערימת ניירות כמו מחברות ישנות. בחצי ימיו יעזבנו, כך הכתוב.

יותר מתקבל על הדעת.

לנחש את הסגנון. סיפורים שמורגל, שלא מעלים על שפתיים ורק את התוצאות הגדולות. גם מוכרח לשרבב את צרת האומה. בלי זאת יחשוב שחסר ערך. ובדיוק הזדמנו שנים חשובות שיפות לרושמי דברי הימים. מאה שנים שנמשכות אלף, ממלאות מסמכים שכבר אין מקום לאחסן. אז מה כבר המגירה שאצלו.

תציצו. לצחוק ממה שבתוך הדפים שלו.

מהשאלה ששאלתי על המעמד, איך היה בשנים הראשונות. כי הולך ופוחת המקצוע הזה, ועכשיו שכבר המדינה, כאילו נתמסמס לגמרי. המורה העברי, שבצד גאולת האדמה ועמל הכפיים. ואמר, אכן.

אולי נזכר בשמות שלהן, שלוחשות, כמה חלקות הידיים של האדון המורה, לא הסוג שמנת חלקן, ששורטות כשמבקשות להחליק.

גם אומרות, השיר שהואיל המורה לקרוא בטקס, עורר התרגשות.

אם יסכים לקרוא באוזניה שנית, מאד מבקשת.

איכרה בריאת בשר גברת ססיל, שאולי דקה כשעוד נערה, ועכשיו כבר היטשטשו כל הקווים. והתשובה שעונה, שיר שמייוחד לאוזני ציבור. יכול למצוא עבודה אחר מתאים פי כמה.

שם אצלו בספרים, על תפוחים, וחיק שהוא משען ראש, ובאר בגן.

אצלו הספרים.

היטשטשו הקווים אצל האישה הזאת, אבל העיניים חיות פרא.

לצרף את השנים שמאז ועד עתה. לקרוא להן גיל הדפים, אולי עשרים וחמש. מה שנותן גובה למבט, ומשם את העיקר, ואת הטפל למחוק. מבחן שביד הזמן, להיות דן יחיד. אליו לצרף את הניסיון, שכבר ממש משתווים, זאת אומרת במניין השנים, ומהמרחק לנסות.

שבעה ימים שקבעו שעושים בחברת הנפטר. כל העת הזאת בדירה הישנה, יחד ארבעה צאצאים שכבר בעלי משפחות, ואתם האם שהכי חשובה. וכבר עשו הזמן והניסיון את שצפוי, ממלאים את הקמטים מצוות אנשים.

כאן לאורך הקירות, הורתה האם, לרפד במזרונים.

ואמר, ובלבד שבלי הילולות, כפי שהיה מבקש בעצמו.

וענו, כך או כך, לעשות איך שרוצה.
 ומחייכים. לא טקס שלנו, אמרה האחות הבכירה, ואם מעדיפה בדרך הזאת יהא כך.
 אומרת, להסיר את התמונות מהכתלים, ולא ממתנה, עושה בעצמה.
 הנה התחילה, הוא רוטן.
 על גבי המזרון. לקוות שלא יהיו המוני נכנסים, כי כך במפורש במודעת האבל, להימנע מביקורי
 ניחומים. ויכול להרהר בדרך שלו, לומר, שי עולמות.

כל השנים שהיו, עד שהשתנתה לגמרי תמונת האנשים. מקצת שנפטרו, ופי כמה העוקרים. אחת
 גברת ליפשיץ שפתאום קוראת אחרי ברחוב הראשי של עיר אחרת, אם מצליח לזהות. כבר שונות
 הפנים לא במעט, ניחוח צנצנות תמרוקים, ומה עשתה לשיער, החליקה. יודעת את מעשי והשמחה
 לחזור ולהתראות. ואמרת, סיבה להתרגשות הזיכרון הזה. איך היה מתבונן אחריה הנער, חולם
 חלומות. וצחקה, עניין משפחתי.
 אם ידעת, שאלתי.

אחר כך בדירתה, ברחוב חמור סבר שכולו שערים וגדרות אבן, מעביר אצבע על פיתולי החרסינה,
 עד שלוגם את הקפה שבמו ידיה. חושב, לטעום את בשרה שכבר בלי עלומים, להגיד לו, במקומך,
 וכאילו נמחק החוב. יכולה לדמיין שמקלף את השנים ושוב גבוהה וצחה, עיניים בקריצת שובבות,
 והניחוח פריחת הדרים. ומגיע המענה שלו, חוצה עולמות, לגלות שכבר אז, כמה פעמים, ובלא
 מחויבות.
 אם חושב ששונה, למשל עוצמת החוויה. ואפילו כן, לחפש מקץ שנים את הנותר. ורק בלא אכזבה,
 הוא אומר.

ינסה להרחיק עדותו. אל שנים שעוד פעוט, דחוק בשורות היושבים, והיא לידו, הגנת צפירה.
 מפזמת בקול גדול, כל אחד עם נר ביד, והתנועה להוביל במעגלים שמתערבבים וחוזרים נפרדים.
 כל אחד זה אחר זה.
 נר ביד ושיר בפה.
 מהומה שלמה.

לצחוק מהתמונה כפי שנתקעה בזיכרון. אישה מבוגרת. והרי עלמה צעירה, אשת איש שטרם
 ילדה, שאך עתה סיימה את בית המדרש לגנות.
 בגלל עיני הילד, הוא חושב. גם בגלל ההיכרות החוזרת, מקץ עשר שנים, ושתיים עשרה. בעיר הזאת
 שכבר מזמן לא כפר. להצטלב מחדש שתי משפחות של מורים שמבקשות לתקוע יתד של קבע
 בישוב רציני.

ואפילו אז עדיין במיטב שנותיה.
 ומוכרח לחזור אל הצילום הישן. מושבה שקוראים עקרון.
 שלוש הגיל שלו, ואם לנחש את שלה, עשרים ושלוש, או חמש, וחיטוב הגוף הנשי, והשיער החלק
 והשופע שעוטף פנים בהירות.

להודות שנהא למדי ואי אפשר שעובר ליד כאילו אין.
 איש כבד משקל המורה היימן. טובע בחשיבות. מילים רמות שדוחס בעניין שרשרת המזון בטבע,
 מתולעי אדמה ועד האדם שהוא גולת הכותרת. הכי גבוה האדם היהודי. ובעניין המערכות
 הפנימיות שקוראים אנטומיה, מכתוב מתוך הספר סעיף אחר סעיף. גם מקנא לנצח ישראל. אומר,
 אומה שהיא בחירת בורא עולם, שנתנה לעולם טעם לקיום.
 ניכר שגאה להימנות על החבורה הזאת שבעיני האב ערב רב.
 כך היו תמיד מאז יציאת מצרים, יאמר המורה גולדברג.
 אם גם אצלם בבית דיבורי רהב, אם מקשיבה לביטויים שלו, הגבוהים. כי דווקא שובבה
 וקופצנית, לא יודעת מנוח. אוחזת בשרשרת הילדים, למשוך את המחול, ובשאה, כל אחד עם נר
 ביד, ומי שעומד, לא מתחבר לקצב, לא משתלב.
 אני, הוא מזהה. זיכרון עמום.
 כי אובד בתוך הרעש. מהומה שלימה. ומצטנף בצנעה להיות לבד.
 לא אוהב המולה.

נר ביד היא צועקת את המנגינה, לשיר כולם יחד, והעיניים מחפשות בצדדים עד שתופסת בו,
 מנסה לדחוף אל השורה, לדחוף באחוריו.
 מה עשית, היא נרתעת, מרחיקה את היד ממכנסיו הלחים, והודפת הצדה אל הקיר, גם קוראת
 להתבייש. עכשיו בתמונה שכבר צהבהבה מגיל, הנה היא. שואל אם עדיין בחיים ואז בוודאי זקנה
 מצומקת, אם עדיין אדון היימן. סוג שלא מאריך ימים, זה השמן, ורק אם רשעים גמורים.
 אי אפשר שלא החליפו מבטים, מגע ידיים, כשבכזאת קרבה.
 לצחוק למה שבהמשך.
 (כבר הוא צולל).

למשל ביום שנוסע הבעל העירה לרכוש ציוד לימודי מתקציב בית הספר. שליחות נכבדה.
 בנין בן קומה אחת. שורת חדרי הכיתות ושל המורים באמצע. כמה כל הצוות, המורה גולדברג
 שגם מנהל, ואדון היימן וצפירה הגנת. עכשיו שנסע ונשאר רק שניהם. דוחסים את יומני
 הנוכחות אל התאים, את ספרי ההוראה שרכוש בית הספר, גם כמה מפות שמראות ארצות וגוף
 האדם. להניח כל דבר במקומו, ואז.
 יכול בלי שום הקדמות. לעשות באכזריות, מתענג על הדמעות. שזולגת. על האנחות הכבושות, כי
 לא מעזה להרים קול. לומר לה, מכאן ואילך כך.
 ולא ייתכן, לא באופן הזה, ורק אם בעידוד סמוי, מוסווה. בלחישת לוטפנית לאוזן הסמוכה ואצבע
 שנשלחת לגעת בלחי לבטא חיבה מהולה בלגלוג. ימינו כצל עובר.
 זה ליד זו מדי יום. ואי אפשר שלא תבחין בהזיות מרחפות, מכוסות במסך ערפל. צחקוק שובב אל
 תוך עיניים המוסבות במבוכה. צחקוק קליל. עץ החיים בתוך הגן, היא מפזמת וכאילו לעצמה.
 שלוש שנות הכפר עקרון.

וניתק ביום אחד כי משנים מקום. כמה המרחק, מאה קילומטרים, אפילו מאה ועשרים. זמנים
 שמשושים הכבישים וצרים, מתארכים לעבור בכפר זה בכפר זה, ומתי תיסע, רק כשהכרחי
 ביותר. בין כה וכה המלחמה הגדולה שמזיחה את העניין אל דברים ששם, חשובים באמת. תבוש
 באלו, ולכן לא.
 בזאת בטוח.

עד ששבים ומצטלבים כאן בעיר הזאת. אדון היימן מנהל את בית הספר המקומי, והיא בפיקוח, מדריכה בכירה, רושמת הערות לגנות צעירות, משיאה עצות. פתאום אצלנו. סביב השולחן המכוסה לוח הזכוכית, שלמה עדיין. מבטים שמסתירים מבוכה, מסתירים רמיזות על הרהורי חטא. היו, וודאי שהיו, הבחין מיד ואיך לחשוב אחרת.

כבר לא אותה הגזרה, ובפנים חספוסים ראשונים של זקנה, מה שמזיז את הגיל כולו, שאולי כבר אז קרוב יותר לשלושים, אולי מעבר לו. בכל זאת עדיין במיטבה, ובוודאי אישה. והדיבורים סביב השולחן על עסקי הוראה, על אנשים זה וזה, והיכן מאז ועד עתה. שיחות של ידידים. וגם אני, חושב הנער.

כי נוגעת בסנטר שלו, אומרת, פנים נבונות לתלמיד שלה לשעבר. אם החליפו מבט שמתעכב ארוך, ושלה עם חיוך אבל כמעט בלא זיק, גוועה הקונדסות. כי רואה שכבר אחר, מבט חולין, כמעט סתם, לא יבחין זר. להגיד, כמה שנים יכול לחלום. ושואלת, כמה.

כמעט כל השנים ששם, של כאב ודאגות כי הורגים את היהודים, כל בני המשפחה שנשארו מאחור. וכאן המחסור והמצוקה שמרחיקים לאט לאט את התמונות, מטשטשים את הפרטים. ורק הדם בכל מקום וגם עליה, על הפנים ועל הכול. כי עושה באכזריות. ומחזירה חיוך של הבנה.

חושב, האם קווים כמו קרניים מצד לצד, מעל כוסות התה, סביב שולחן הפוליטורה הזה כאן. אולי מתפתלות בין כוסות התה שהגישה האם. יוצאת למטבח הלוח ושוב, ושקטות הפנים שלה. חושב שאכן.

לא על גבי הרצפה כי נלעג, להיות עקשן בעניין זה, ואת הטענה שבוודאי גם הוא, אילו הצטרף לשבת אתנו. הרי לא מתוך אמונה אמתית. וקיבלו. אם בכל זאת מתלבטת, אמרה האחות השנייה, רק בגלל האם. וזו ענתה ששום צורך, באמת. הכי חשוב להרגיש בנוח.

היה גשם בחוץ מתחזק לצנוח ברעש על עץ התפוז הזקן ובזוויות אל התריסים, אל הדלת האחורית והכל. ממש מזל, אמרה האם.

לשתות משהו חם, קפה או תה. לפי בחירה.

ממש מזל שהחל רק עכשיו, וכאילו הכרזה שהסתיים, לפרק את התפאורה, את השמים הכחולים, השמש.

האיר לנו פנים, אמרה האחות הראשונה.

מרמזת להצטרף אליה, אל המטבח, ואת תשבי כאן, תנוחי. כל הצעדה שם, בתהלכות הקבורה ועד הקצה הרחוק, שבוודאי כואבות הרגליים.

אכין משהו לאכול, אמרה האם.

הזיכרון שלא מיד, שהחלו מדברים בו. מנסים בעדינות ולאט לאט אל הדברים הקשים. מילים שקטות שמצטרפות להיות נגד. ואם הגיע מוקדם כל כך, לא באווירה כבדה, רק כמו זיכרונות שמשכיח אדם, מחייך ברחמנות וכל האחרים משתתפים בצער.

היה תהליך, אמרה האחות הראשונה.

ומסבירה שהרבה יותר קשוח אל ילדיו הראשונים, זאת אומרת אל האח ואליה, אבל לצעירות כבר יחס אחר לגמרי. יותר רך, ותרני. ואמר, שגם בגלל המצב, המלחמה הגדולה ואחר כך המלחמה כאן וכל הקשיים.

גם בגלל השנים, הוסיף.

השנים, שאלה האחות השלישית.

והסביר את האופן שרואה, שיותר ויותר אל תוך עצמו, ואז רגוע ועדין. ומה שמחפש מוצא בפנים, בהרהורים שבינו לבין עצמו על כיסא הנוח שמעמיד במרפסת האחורית.

תיקח מהגבינה, הפצירה האם.

כבר נשכח הטעם, רחוק בזמן, מלפפונים במלח שכובשת בעצמה ומוסיפה מיני תבלינים שתמוהים השמות שלהם, מילים ערביות נעלות בתוך צנצנות זכוכית שלא יפוג הריח. פתאום מרחף מוזר הצליל, צלצול שכמעט נלעג, וכאילו חש בושה שכך היה בעצמו, חלק מכל אלה. פטפוטי זקנים אצל המדורות שמעבירים מדור לדור ומרוב שנים מתנפחות המילים להיות יעד לחיטוטי חוקרים, וקריאות התפעלות שאיזה פנינים חבויות בזה הרמץ.

לחוש בחילה מכל אלה.

צץ בזיכרון שלו איציק שטיין, שעשה את השם שלו צור, ומסתובב באוהלים השחורים, שותה את הקפה שלהם, ויכול ממש כמותם את מצמוץ השפתיים, וההלל לטעם, ולנאוות הבית. בדווית קמוטה שמדקלמת את המליצות על פי הסדר, לא ימינה לא לשמאל. ועונה כמנהג. נהנה לגלגל במודגש את האותיות הנכונות, מסתופפות ארוך ונחבא בתוך חדרי החיך. ולא מבטא יהודי, ממש.

מלא גאוה השטיין הזה, פולש לסלון שלך, מתיישב ולא אז.

לחוש בחילה.

כך מכל הצנצנות ששולפת כאן, מכל הסוגים שאספה על המדף, תבליני עלים מיובשים. תבליני זרעונים, ואחרים שעושים משורש. מאריכה בהסברים איך השימוש ולא מרגישה שמגוחך. לחוש בושה שמתוך זו, בשר מבשרה ובוודאי דבקו פירורים שכבר יהיו נמשכים בלא ישע.

אם משערות שידעה.

שאלה שמצריכה תנאים הולמים. למשל בצהריים, לאחר הארוחה, שחות לאם (בחביבה) שנראית סחוטה אחרי הבוקר המתיש הזה, ואולי לא ישנת טוב בלילה. הצעה לנמנם שעה קלה בחדר המיטות.

קצת מנוחה לא תזיק ומוטב עם דלת נעולה שלא יפריעו פטפוטינו.

מהגיחוכים שמחליפות ניכר שכבר הרהרו ביניהן בנושא. המצאה שלך, מסכמת הבכירה, וללא הוכחות משכנעות שבאמת, הביטחון שבכלל ארע. במושבה ההיא שבשם עקרון או בכל מקום אחר. לא היה לה מה לדעת.

אם זו דעתכן.

מי שמוסיפה בשיקולי היגיון, וזו האחות השנייה. שדיון בלתי ראוי בעיניה, ורק אמצעי שהעביר שעה קלה וגם לא לשם הניקיון. מה תועלת בחיטוטים שלא יעלו ורק יורידו.

(בבקשה יותר בשקט).

ואמר, אולי יעלו. הנה מוטל האיש לפנינו על מעלותיו ובצדן החסרונות, והשאלה איך לסווג. מפני שלדעתו מושך דווקא לכף זכות. שלוש שמרימות את עיניהן. איך. להסיר את הכיפה והטלית, הוא מציע, את כבור האב ועושר המחשבות, יכולת הביטוי. כל מיני עטיפות שעושות חיץ. מה שיתגלה, בשר ודם עם יצרים ותאוות, יודעות שהיו. אדם. רק אתמול הטמנו, מוחה הצעירה. קצת עייפות מבוקר מתמשך של מילות נימוס, חיוכים מאולצים, מה שקוראים אירוח. כן, תודה, ואיך אצלך גברת הוברמן (לא השתנית כלל), ועמירם מה אתו, האם התחתן, וקריאת התפעלות: שלושה נכדים ושלושה גם לצפריה. נחת. רק אתמול, מתעקשת הצעירה, ומה החיפזון. דיבור שבידח את האחרות, כי הרי שנים מחכה לשפוך. כמו ניתוח לאחר המוות שמוטב לא, מתוך כבוד למת. אם זו דעתכן, ורק שלא מבין על מה מתבססת. אתה הוא החייב בהוכחה. מי שמציעה שינוי כיוון. להפנות מבט אל האירוע הזה. שכמו סעיף בספר החוקים או בהלכות אבלים: הישיבה בצוותא שבוע רצוף. מה שאף פעם לא עשינו (היא אומרת), וגם לא עכשיו. כאילו לאחוז בדש הבגד, תן דעתך לפני שתשוב לסורך. למשל עליה, (היא אומרת), שטרם רואים שהבינה את גודל החורבן שנפל עליה. אולי דווקא לטובה. ומנענעת בראש, קשיים הם תוכן, אלף צרות ולא חלל ריק. לא תעזור הרבה נתינת הדעת, מעירה צעירת החבורה. אבל אולי מעט. פתאום השתתקת, היא מעירה לאח. הוא משיב בתנועת מצח. הנה הרעיון, כך שבוע שלם, עניין מפחיד. ולא אומר. היינו קטנות, היא מתעקשת, בכל זאת חשנו, אי אפשר היא לא לחוש. מין שמירת מרחק מסתייגת, המתנה קצרת רוח לעת שתוכל להסתלק. ללא תחושת שותפות (ואם כן, בלי התלהבות). ואל תטען שבגלל המצוקה. זו אפיינה את החברה כולה. תקופה של מלחמות, של מחסור. פזמון מוכר. הוא שב ומגיב בתנועת מצח, אלה אף פעם לא יבינו, אולי כיוון שילדות. אין חובטים בילדות. ולא אומר.

אולי ההסבר, אמרה האחות השנייה, לעצור את המרוץ.

אנשים שנעשים חורבות אדם תחת משא השנים. כך גם הדירה הזאת, ברחוב שהשם שלו התחיה, נכון דווקא לעת ההיא. והרי נזכרו לקרוא עת רבה אחר כך, שכמו מליצה. ללעוג לקשר שבין השמות והזמן, כי נמשך ונמשך הטיפול, מתכסה ניירות משרד, או נקבר בתיקים. ועד שזוכה לאישור ועדת השמות כבר בטלה הסיבה.

להזכיר את בית הוועד הגדול, להיות דוגמה, מה שהקימה המועצה הלאומית, ומתי, כשכבר חדלה ממעשים. עת למעשים ועת להנצחות אמר קהלת.

חורבות אדם, חייד האח, שאפילו הביטוי עצמו מתוך עולם של בניינים. ומספר את הזיכרון הראשון, כשעצרה המשאית מול מראה שבלתי יאמן. כולו חדש ומטויח בהיתז שקוראים שפריץ. הדר שמעבר לחלומות.

לתמוה על מחשבות הילד, הוא אומר, ועכשיו לדעה שלה שמצרפת את המעבר לעיר הזו, ממש במרכז, והדירה שבבעלות, קניין ראשון אמתי, ואיך לפרש אחרת.

מבט מתוך כורסה, נקודה שכאילו חיצונית ובעיניים בוגרות, נקיות משיקולי מעורבות. לכן יותר קל להסיר את העטיפות, להדגיש קו זה וזה, שאולי לא ממש חדים בהכרה שלו, אולי לא החלטה ברורה אפילו לעצמו. אבל הצרוף יחד, שמתוך עייפות, כי היו כבר שלושה, ורק האחות השלישית כאן בבית החדש.

עוד להוסיף את המלחמה הגדולה שפרק לעצמו.

תכף החדשות, אמרה האחות הראשונה, ומפעילה את הרדיו שמתפרץ לחדר לדקלם בקול גברי שורות שיר:

אנחנו חיים בפחד
זה רץ מכל העברים וממול
האור הרמאי דוקר בשמשה
צוהל לועג.

עכשיו, היא אומרת. ובאמת.

הכי קשות שנות התקומה שמדגישות את הכוח. מי שעז, מי שבעל שרירים. להיות שעתו. היו משכימים לראות את הידיעות בעיתון הבוקר, חללי שיירות והרוגי קרב. מיום ליום החריו, והחשש שהנה לכאן. הודעות סדרי התייצבות התערבבו בתקנות לקיצוב מזון, וכבר היו חללים ראשוניים בשכונה. הבן של ציטרין מהגלנטריה ואדון אישטוון ברנר. כאלה שלוקחים לשמירה, אמרה האם, בני ארבעים ויותר, ופשוט נשחטו בלילה בעמדה, מסתבר שנרדמו. בקול דואג, להביע חרדה איך תעשה המשפחה, האישה והילדים, איך התשלומים בכל חודש עבור הדירה ומה שצריך לקיום. אחד עשר איש בלילה אחד, אמרה, ובעלי משפחות כולם.

אדון לפין מהבית האחרון היה עובר חגור אקדח, לא מעיף מבט כי מפקד אזורי. בלון נפוח, לגלג יוייליק, בטח לא יודע להשתמש בנשק. ושאלנו איך יתכן. מפקד בשכונה שמוקפת ישובים יהודים ורק מהצד של שייח מוניס, שמפריד הירקון. יכולים להגיע, אמרה עדנה לפין, הבת שלו. אחת שצעירה בשנתיים שלוש, אבל חצופה, מעיזה מול הבנים, מול יוייליק, אומרת, חגבים, חושבים שמבינים בביטחון.

לפעמים על ערמת החול, שלפני הווילה של מקס מהנפט. וצביקי בקול מתלחש, אחת ששום בעיה להשכיב, לקרוא הצידה אל הפרדס ושם. תכניס יד לחולצה שלה, הציע צביקי.

אחר כך הלך אל תוך העצים, קורא לרמי שחוזר ושוב קורא, עד ששאלה, מה שם, מה קורה, וענה, לכי תראי בעצמך.

לא יודע מה היה הלאה, שח לאחיות. והשנייה אמרה, בוודאי זיכרון מטריד, וצחקה. לא בקולי קולות, ביקשה האם, אם שומעים צחוק מבית אבלים. צחוק שלא נאה. והאחות הבכירה התעניינה איפה היום, כי בערך בגיל שלה. מורה, סיפרה האם, והשנייה צחקה כי הוכחה שעברה בשלום את החלומות המגונים. צחוק שקט.

היה שמן אדון לפין, שוקיים חשופות וכבדות, והבטן משתלשלת להעיד על המקצוע, נהג אוטובוס. לפעמים היה מתהלך בין הבניינים, צועק אל אדון הוברמן, אל אדון שירי, מה בנוגע. והם עונים שכבר היו ומחכים לקריאה מיוחדת. לא לחכות יותר מדי, קרא אליהם. גם אל שימחה צימרמן שממש בגיל, ועונה שנרשם בארגון האחר.

עכשיו, לחש וייליק, והתיישבנו.

אולי מהשאלה שלו אם שמעו על המלחמה. לחכות שתסתיים קודם. יותר טוב שימותו אחרים. אולי מהאחיזה בצווארון שלו, להגיד תקשיב אלי. כי באה התנועה, אגרוף אל הבטן ובריצה, משאיר את לפין מכופף על האדמה. איש מגודל שמנסה לנשום, מתעוות מהכאב. הסוף שלו, דיבר אלינו. ווייליק אמר שראינו הכול, ראינו שהיכה. לא צריך, אמר אדון לפין.

כבר מת, ציינה האם, והאישה מכרה את הבית והכל, והלכה אל הקיבוץ שגרה הבת. הרי זוכרים את זהבה. והאחות הראשונה ענתה איך יכולים לשכוח.

עניין הגיוס למלחמה, שלא עמד כלל על הפרק כי מורה, ומאלה, רק את הצעירים. המורה שוויד ואפרים דגני, לא בני הגיל שלו. לנסות להיזכר במי מהוריהם של תלמידי הכתה. אדון ויינגרוד, אולי האופה צימרין או שכטרמן הקבלן. על ויינגרוד נכתב שנתפס בעסקי ספסרות, עד כדי חקירת משטרה, ואפי שוחט נשבע שגם יותר. ממש משפט, טען, וכתבו בעיתון. הרהור מעכשיו, על המזרון שכבר החזירו אל המיטה ויושבים כמו בני תרבות, בלי גינונים שיפים לדורות אחרים. אולי שריטת הפנים ולתלוש שיער.

רק שתרגישו בנוח, ביקשה האם, והאחות השנייה ליטפה לה על הפנים, ובחיוך, שחשים מצוין ואין צורך לדאוג.

תכף יכנסו השכנים, אמרה האם. ממהרת להסיר מהשולחן, לנגב את הפירורים. ואמרה האחות הצעירה, ובלבד שיקצרו. עוד הוסיפה, שלא להפציר יתר על המידה אם מסרבים לשתות. די שהצעת, כך לפי הנימוס.

לשון קשה, ניסתה האחות השנייה. לזכור שנהנית מעצם העמידה במשימה. תפקיד המתאבלת. אם חשובים בעיניה חובות המעמד, למי אכפת. שכנים שבעצמם עונש, התעקשה השלישית, לצחוק למחשבות שלו, שם למעלה, כשיראה סביב השולחן את כל אלה. מנצלים את המצב להתגנב פנימה.

לצחוק שרואה שיש ממשיד נאמן להרגשות שלו וכאילו לא מת.

ואמר, בעניין ההתחמקות מכל מגע עם אנשים, שדיברנו אמש, לנסות לקרוא נכון, כלומר לדייק. אולי סייג מאלה שכינה, יהודי עיירות, בעלי מלאכה ודוכני כלי תפירה וכלי בישול, שכל ימי המעשה טורחים לביתם, ומנסים בשבת להתחבר אל תוך השבט בדבק של בית תפילה. שמחים זה לקראת זה, להתעטף בריח ישן. לנחש שמתבוננים אל ההתרחשויות כמעט כצופים, כי נמוכי קומה, נמוכי רוח. לכן מוכרח מהצד, ולמהר להתרחק עם אחרוני המלמולים.

הרי ישבתי לידו על אותו ספסל. היה רחש בדלת כשביקשה להשיב. להגיד שהרבה יותר מתוך עצמו, וזו האחות השנייה. ומוכרח להפסיק כי נכנסו, עוברים בסך ללחוץ את הידיים ובלא דיבור. מבט של הבנה, שיודע ומרגיש את הצער, ובבקשה לבטוח שכך. הצחיק אותו משחק התפקידים. מחליף מבטים עם האחיות שרומזות להתנהג כיאות. לא עת להפגין השגות, ואפילו הצדק אתו, מה שלא בהכרח. עתיד לחזור ולעלות בערב השלישי, בהרמת קול, כמעט בזעם. ורק התבונה שפתאום דווקא מהצעירה, מציינת שכל המשקעים שכבר חשפנו, ואחרים שעוד מרחפים מאחורי ההתבטאויות, כולן בגלל אותו צדק מוחלט שממלא את הראש שלך, מייצר מחשבות שמעכירות את האווירה כשעולות על השפתיים. רק החלק הקטן, חייכה האחות השנייה. והתמיהה אם נשאר כאן משהו, באוויר שמקיף, אולי אתו יחד מפרנס את התולעים.

מוכרח שבושה גם לו, עניין הגיוס למלחמה. מהמבטים של האנשים והחשש למחשבות שלהם. זיכרון ההתפרצות של סוניה שיינפלד בצעקות שלא התחברו למקום, לא התאימו. מבקשת להבין מה עושה כאן, בשכונה השקטה הזאת, בגיל עשרים וחמש, בזמן שאנשים נהרגים בכל יום בקסטל ובאזור (שמבטאים יאזור), אנשים כמוהו. ומישה גורדון הדף אותה לבקש מפלט בין האנשים שהתקהלו מסביב, אדון הוברמן וחוגי שירי, מגמגם שנטפלת בכל פעם שהולך ברחוב, ולמה בכלל חייב להסביר לה. ושירי החזיק בכתף, מבקש שתירגע, לא טוב ללב להתרגז בחוזקה, ומבקש מהוברמן ממחטה נקיה, אם יש בכיס שלו. כי לא מתביישים, יבבה גברת שיינפלד, ממשיכים כאילו כלום בזמן שאחרים, אחרים, ותודה על העזרה, על הממחטה. זאת אומרת גם להוברמן. האם אמרה שמשוהו בעיניים, ובגלל זה לא יכול להתגייס, והרי אפשר להועיל בתפקיד אחר, אפסנאי או פקיד שרושם, והרבה דוגמאות נוספות. נימוקים שמעלה במרחק שנים ויכול להבין שמציאות אחרת לגמרי בעת ההיא, לזכור את הערבוביה, ומשתדלים לאסוף כל מי שיכול לאחוז ברובה, להילחם ממש, ואת הסדר לדחות למועד מתאים. שואל אם זוכרות את אדון ברנר.

איך יכלה מי שטרם נולדה, האחות השלישית. גם מי שהייתה תינוקת של גן, מערבבת דמיונות ושברי תמונות מסיפורים שמוצאים דרך לאוזן. ואולי מאוחרים יותר, צומחים להיות מה שכלל לא באמת. אדון ברנר, היא לוחשת לעצמה, והמאמץ לפי הקמטים על המצח להיות ברור שלא עושה פרי. ואמרה האם שרק בחודש האחרון, הסיפורים של גברת וונגצבסקי ומהם לדעת שעזבו את הארץ תכף אחרי המלחמה, משאירים מאחור את הקבר שלו, בודד לגמרי. אדם יפה, אמרה האם, תמיד בחליפה כהה, והעניבה, התספורת. מקפיד מאוד. ואיך התגלגל להיות בתוך הקרבות ביפו, שאפילו לא צבא מאורגן, איך הגיע אל תוך האש הזאת. הרבה שאלות שעוד מעט לא יהיו, נמחקות מהעולם.

הבנים שלו שם מעבר לים, אמרה האחות הראשונה, מספרים לילדים שלהם סיפורים על סבא. מחר אולי יגיע אחד לחפש את השורשים. אולי אתמול, תיקן לה, לפי הגילים שצריכים להיות בערך כמונו. מזה לחזור אלינו, אל התמיהה. להגיד במפורש: מחשבה שמציקה, איך נשא את

המבטים המורה גולדברג. גם הערות שהפריחו להסיק מסקנות. קריאות ללבוש שמלה כי לא גבר. והסברתי ליוויליק שכך גם הדעה שלי, בכל זאת לא יכול להשפיע. גם המצאתי את ההסבר שהוראה מפורשת להשאיר במקומם את המורים, שלא ממש אנשי מלחמה, בגלל מערכת החינוך שמוכרחה להמשיך. הוראה מגבוה. שקרים שבדיתי, הוא מספר לאחיות, ואם רמזתי כל כך בעדינות, כדי שלא יתחיל ויכוח.

אי אפשר שלא לחוש את הביקורת. כמעט עוינות. ונמשך לתוך ברכת הבוקר הצליל שלה, שלום לגברת ליפשיץ ולחנה הוברמן, שאולי מרושל האיפור שלהן ובלי ברק, כי הזדרזו לסור להביע צער. אולי מכסה על המבוכה במשחקי דמיון.

פתאום יהיו ניגשים. קבוצה שאי אפשר לטעות. לפי המדים שלו, חקי משופשף מוכתם בבוץ, לבקש את העזרה שלו, אם יסכים לבוא. עניינים שיפה שתיקה ודי ברמזים, אבל ביראת כבוד. נלך, הוא אומר, מטפס על הגיפ הראשון שכבר רועם המנוע ותכף השני.

אולי סובב את הפנים לראות את הבעת התדהמה בחלונות השכנים. אפשרות שבשום אופן לא העלו בדעתם. לא ידעו שכך האיש הצנוע המורה גולדברג. לנחש את התחום, אולי השרות החשאי או במחלקת מבצעים. מוכרח שיהיה צבאי לפי הסגנון ויראת הכבוד.

משחקי דמיון שיפים מתחת לשמיכה, לפני שנרדם. לא מתקבלים על הדעת.

לכן לחזור לאפיק הנכון, זאת אומרת ההוראה (שאמר קודם), מוטב יישאר במקומו, ישמור שלא ישוטטו התלמידים ברחובות, תפקיד שמתאים לאופי ולתכונות, תבונה שמצטרפת לרגש, להיות מעוררי השתאות. מתחיל בבת של גברת קצב, שכל השנים מועדת, לא מצליחה בשום אופן להתחבר אל לימודי החשבון והתני"ך. כמה יועצים ומטפלים, כל הממון ששפכו לריק עד שהתגלגלה לידיו, וראה פלא. יודע לקרוא את הנפש, התמוגגה סופיה קצב, ושם להבחין בשבילים שמובילים, ונוגעת ביד שלו דרך חיבה. לא יודעת איך להודות, היא נרגשת, כל מה שיגיד.

אישה נאה ומטופחת סופיה קצב. רך המגע שלה וגלוי עיניים. בעצמה לא מסתפקת במה שהיא. דור שלנו גם זקנים בערוב ימיהם מבקשים להרחיב דעת, ובוודאי מי שבמיטב שנותיו. לא אכפת הכסף שתוחב לידה אדון קצב בכל חודש, כל אביזרי הנוחות ובילויי תענוגות, ורק התבונה שבלעדיה ריקן העולם.

הפנים מתעטפות בצער, והקול מתחנן לקרוא בשמה הפרטי, סופיה, להיות קרוב. כמו כלוב זהב שבנה עבורה האיש ההוא אדון קצב, והציפור מתחבטת בין הסורגים.

נשואי טעות, היא אומרת, והדמעות שבגרון, כי אין חזרה. שמחה שיצאו הדברים.

אולי התבונן בחרדה אל הדלת, אם תכנס האם. לפרש את הרגשה הזאת, מגע ידיים שמתהדקות עד כאב. לבאר שהכרחי ליטוף על הלחי, חודרת אף היד אל סבך השיער להקרין חיבה. ומה שאחר כך כבר בפינות אחרות.

בכיסא נוח על המרפסת. דמיונות שצומחים למלא שעות על גבי שעות, ולאט לאט נצבעים בחוזקה, אדום וכחול. אומר, להיות אחד בבוא העת, חלום ומציאות. ובשאלה אל עצמו, אם לא כולנו חלום אחד מרבים של בורא עולם.

הבוקר ההוא שעושים את כל הדרך יחד, המורה גולדברג ונערו, משכונת עין גנים ועד מרכז העיר, לפגוש במנהל היימן. כבר היה אחרי הדמעות. ועדיין בזוויות הפה, במבע העיניים העלבון

שהנה עניין שלא יכול בעצמך. מחשבות של ילד, להתעקש במקרה הזה ואפילו במחיר הכול. ושלא יכול להמית, המנהל היימן, את זאת יודע אל נכון גם בגיל שלוש עשרה.

שלושים שנה וכבר מטושטשים הפרטים, ורק שבסיומה של מסיבת הכיתה, זאת בוודאות. אם לפני הפסח, אולי חג אחר שהוא חופשה מלימודים. די ארוכה להתיישר. והאם העירה שהיה בסיום שנת הלימודים. כך הזיכרון שלה.

מפני שנקבצו ברחבה שבחזית בית הספר, לאחר התכנית האומנותית וכל הכיבוד. ילדים שעולים לכיתה האחרונה ומבקשים להאריך אל תוך הלילה, מנהג גדולים. והציע להדליק מדורה, אולי משחקי חיקויים, ומדברים בקולות צהלה כי חופש. והופיע זה (מהיכן), ציווה להתפזר.

פתאום צץ. גם הביטויים שהשתמש, להתפנות איש איש לביתו. מליצות שיאות למנהל, כך בעיניים של פעם, ועכשיו כבר נלעג ממש. מין גנדור לשון הולם את התפקיד והמעמד, מתחבר לדמות כולה, תפוחה ומגוהצת, מדיפה אזהרה לשמור מרחק.

איש איש לביתו, הכריז האדון היימן.

שלושים שנה או כמה ועדיין חי.

לתקן באוזניהן את הרושם, ומחייד להסביר שלא הולם הביטוי, הכריז, ויותר צווחה גרונית משוללת שמץ חן, הפגנת סמכות לשמה.

והקשבנו מחכים שיתרחק ואז חוזרים להיות קבוצה.

היה ליל קיץ, אמר.

ומונה את ההרכב, בני הדודים צימרמן ואיתן ויגודסקי ואפרים שכטמן וטיקוצינסקי שמכנים טיקו ויוסי לוי, ומהבנות רינה קרסו ושרה וחנה בסרמן ובנות המוסד, פרידה וצביה ויפה סבח. אלוהים יודע היכן היום, ואיך נראות.

ואסתר רוט, אמרה האם.

וכאילו בתוך ההרהורים. כל השנים שגם לא אחת מכולן ועכשיו אפילו תשב ממול לא יכיר.

שנהיות אימהות לילדים, ומי ששפר מזלה אולי חצר לעצמה, לא בקומה השלישית שבונה קבלן בשכונה, מטויחת לבן. ובעניין המראה, איך להיות בגיל ארבעים וחמש, כשכבר ההתחלה מעוצבת בפשטות מוגזמת.

סוג שמחפש את החלומות בקרבת בתי ההורים, שני חדרי שינה וסלון שמשלמים משכנתה שלא נגמרת, והמקצוע של האיש מכונאי או בענף החשמל. ועם השנים אפילו בעל עסק משלו, זאת אומרת עצמאי.

צליל זלזול בקול שלך, אמרה האחות הראשונה.

והשנייה צחקה, שכל מה שנשאר לגזע המתכלה הזה, זאת אומרת למורים, הגאווה, ואותה לחפש עד בוש בפרוודורי בתי הספר ולא למצוא. כך היום. כי בעצמן נשואות לאלה, הסבירה האחות הקטנה. דיבור סתום.

לפי האיש, התעקשה האם, אם חרוץ ומסור למשפחה, ומה שמעבר לזאת רק הבריאות.

לא אומרת, רק אלוהים. שואלת אם יטעמו מהעוגה.

היה ליל קיץ, חזר לספר, וכבר דיברנו בקול, לצבור תפוחי אדמה ובצלים. מי שגרים קרוב אולי יקפצו ויביאו. וצימרמן אמר שגם עגבניות ופלפל, לקלות על האש טבול בשמן.

גם שמן, הזכיר צימרמן. וצעקו, לאסוף עצים, קרשים, כששב והופיע זה מאחור, נושף בסופן צווחני, להתפזר תוך דקה, אחת ושתיים, ואתה לא תחזור בלי ההורים.

כך אליו, בחר בו מכל החבורה.

בסגנון מרגיז, חסר הנמקות, שרירות שממריצה למרי. ואמרנו, נלך מכאן, יכולים באלף מקומות. ויוסי למד הציע לחזור אחר כך ולנפץ חלון. אבל כבר הייתה כבדה ההרגשה, והדאגה איך לספר לאב, כי הרי מכירים ותיקים. אולי לכן כיוון את האצבע שלו. איך להסביר את הטורח וביטול מעבודה. והצנעתי בתוכי עד שהסתיים החופש. עשוי להישכח. ותכף בשיעור הראשון, נכנס ומודיע: אתה החוצה.

מסתבר שלא מש מראשו חודשיים רצופים.

מה שזוכר, את המבט של המחנך אדון אזרחי, את התדהמה, לא יורד לסוף הבחירה הזאת, דווקא את הטוב מכולם. זוכר את העלבון, כבר בלי שום חשש, ורק מחשבת הנקמה שמוכרחה להימצא. הרעיון, גיחכה האחות השנייה.

דיבור שנקטע בפרץ צחוק, לחשוב שבמשך כל החופש, להיות טרוד במחשבות על יום הלימודים המתקרב. לחיות בפחד שבעצו עונש ראוי, והוא בסקרנות רעה, ששון לקראת ההתמודדות, להגיד אני המנהל.

לחזור אל הצעדה בבוקר ההוא. וכל הדרך שיחה שגולשת אל הגלוי והנסתר. מה ראוי ומה שאינו. וכבר לא זוכר איך נתגלגל שנמצא לו האב בבית, כי הרי תחילת שנה גם אצלו. ורק ההקלה העצומה שסוף סוף נמוג הפחד. גם האמרות, להבחין בין דברים שישתכחו במהרה, והאחרים לאט יותר. לא גערה, לא תרעומת, פוסע את כל המרחק, רובו עליות. אחר כך הפגישה שבוודאי לא עניין לשמחה, מדבר ניחומים, כמעט התנצלות שהביא אל תוך זה העולם. נושא באחריות. הפחד, אמרה האם, ילד שגידלת שחי בפחד.

כי גם לא קורטוב כבוד למנהל היימן, ולא הערכה, ובזמנים קודמים גם בכיר ממנו. לזכור את המושבה עקרון, דיברה, ושם הרי מנהל בעצמו, וההוא רק אחד המורים. להזכיר את הגנת צפירה מדברת תחנונים, בבקשה ישיח עמו, עם הבעל הזה שלה, יסביר לו שאי אפשר עם הביטויים שמשתמש, עם הגסות וחוסר הכבוד. אישה משכילה, אבל סגנון כזה שפונה אליה.

המבטים שהחליפו, הרהר פתאום, שכאן סביב אותו השולחן, בביקור ההוא הזכור לטוב. ומתרום, כי מוכרח להתיישב על הכיסא שבפעם ההיא, בן שתיים עשרה, אולי פחות, וצפירה משמאל, מסתכלת בחיבה במי שהיה חניך שלה כך וכך שנים קודם, אומרת, הבעה נבונה. היה כמו דיבור, המבטים שהחליפו האב והגננת.

ארבע נשים עוקבות אחר התנועות שלו, שבאות במפתיע, מרפקים על השעוונית ובורוע ימין אומד את המרחק. אולי מטר וחצי ממנה אלי, וכבר ניכרו עקבות הגיל, לשחזר תווי חיבה שבהכרח שתולים בתוך הבשר, מחליקים למעלה. שניים שמצטרפים לסוד, ואם נגמר במגע ידיים, כזה שמעבר לנימוס. אולי גם הרבה יותר רחוק ועד היכן.

אם היו מעשי אהבה.

לאכול מעץ הדעת, אמר האב, ומחייך למשחקי הכבוד, ילדי גן שמשחקים בארגז החול וכמה הגובה, אולי תשעים סנטימטר.

איש שהוא תינוק.

לא, זעק הנער.

ועכשיו מלמעלה חיוך גם אליו, ממתין שיסיים. להגיד שמי שטועה, אולי חי בשקר, כזה שבתוך האשליה ומאושר בכסילותו. לא כשגלוי וידוע לך עצמך. רק תתרום וכבר במגרש האחר שכולו להם.

שלחם, חזר האב, מתאים את המנגינה להיות שואלת, והרי ריקים, וכמה יכולים. ולגבי כיבודים, לירוק על אלה. חסרי כל, אמר האב, ובבוא היום תוטח בפרצופם. גם מה שכמעט לכל אדם, האישה שהיא המשפחה הקרובה, וכך הבת. האישה שלא הייתה נאמנת ביתו. דיבור מפורש.

מה שאי אפשר בקול כי כאן האם, מקפידה על כללי אבלות, שמסיימים את תפקיד הרעיה. קשישה הסועדת אלוף נעורים.

לא תפקיד, דיברה האחות השנייה, הזדהות מוחלטת. והראשונה אמרה שלא מסוגלת לטפס עד לרמה של משחק. לא היא. אולי בקטנות, חינחונים בין שכנות ובמכולת. אך זה. ומתעקש שבדעה אחרת.

הייתה שעת לילה. תכף לאחר שפרשה מהם כי נעצמות העיניים. קמוטה ושבירית, בשיער שמתערבים הכהה ולובן שיבה. מגולגל צמות להקיף את הקדקוד. ואמרו, אולי לישון גם אנחנו מרוב מילים וגינוני נימוסין, מרוב שנכנסים ויוצאים להביע תנחומים ועד יגיעה. שתיים על המיטה הכפולה בחדר הרחוק, ואתה והשלישית כאן על הספות המרופדות שהיו מיטת האב כל השנים. היה משעשע להתבונן בכמה מהאורחות, אמר בניסוח מסכם, למשל בדוקטור שטיינר, גם בצפירה היימן (כמה התכופפה והתקמטה), ואיך התעקשה להכין קפה לעצמה במו ידיה, כמעט עד תגרה.

אישה זקנה, בארה האחות הבכירה, ומהגיל כבר מדברת מה שעולה בראש. בכל זאת יותר מחוצפה להגיד, ולא כשאלה: מי משתינו צריכה ניחומים. מתכוונת לבעל הזה שלה, האדון המנהל, תיקנה השנייה.

בוודאי, הסכימו כולם. משמיעים יחד שבכל זאת, בכל זאת, ודי נבונה להבחין. אולי גם בערמה, להכאיב במתכוון, עכשיו כשנושקים לשבעים, כשכבר בלי יצרים, זאת אומרת בתחום ההוא. חוצפה מה שאמרה, התעקשה האחות הבכירה, וכל שתצדיק לא ינקה.

לכן חזר על מילים שמאותו בוקר, שכינה חסרי כל, מדגיש את עניין האישה שהלז משוכנע שאשתו, ולא. דיבור שבלא ערעור. ותחושה בת רגע שניסה לרמוז ולא יכול להרחיק (הנה). מורה חובש כיפה, ועוד לפני הבן שלו שבקושי נער, בעת שצעדו באותו בוקר לאותה פגישה הלא מלבבת. אחרי קילומטרים של חנויות, של שתיקה, אז אצל כיכר העיר (הרי סיפרתי לכן). לא סואן כמו בזמנים החדשים, בכל זאת צריכים להתבונן לימין ולשמאל בצומת בית הכנסת הגדול, ותכף בצומת הסמוכה שבחזית אולם הקולנוע (מה שמו). היזהר, אמר המורה, כי מתקרבות מכוניות מהכיוון היורד.

כשרוב הדרך מאחוריהם וניכרה בנשימה שלו. כבד גוף ולא חסון. אומר, עכשיו מהר, וחוצים את הכביש בצעדי ריצה. בתוך כך להציג את השיטה שלו, שמאזין בחיך (קליל) למנהל הזה שלך ולמנופחים כמותו, חושב לעצמו, אילו ידעו (מה). מי שגדול באמת יכול להעמיד פנים שמקשיב לטענות ולגערות. לא להיעלב כי מהול ברחמים המבט שמעביר על האיש בכורסה המרופדת, ובזווית הפה קמט לגלוג.

(אילו ידעו מה. האם את דעתו עליהם, או משהו שגנוז בזיכרונו, אחר לגמרי, סוד ישן).

בתנאי שתאמין, הוא אומר לבן, תאמץ את מה שתבחר. והופך להיות אמת מעצם ההחלטה. מעשה אבות.

ולגבי ההוא (שמיד יפגשו), גם מה שבגבולות המציאות הכללית שקוראים עובדות. סתם ולא פירש.

שבעה ימים או רק ששה, שמתאספים להיות החבורה הישנה, כאילו קפיצה לאחור. ילדים בבית אבא, וכבר גדולים מדי למיטות הקפיצים, למזרוני הקש (שקוראי עשב ים), חפצים שכבר מזמן. ללעוג למשחקי הנעורים, שיחות בחצר בית הספר, ותוך שישים לפנייהם מחשבות ואת התכניות שעשה בעבודתו, תכניות פיתוח, בלא להתייעץ עם איש. עכשיו יגידו, בסדר, ואף על פי כן עדיין בתוך אותן גדרות. הרגישו הדיבורים האלה. ואמר את ההשערות שלו, שמה שגילה רק טפח. ומבקשות הסבר.

את סיפור צפירה שאולי מציאות (גם אם לא תקבלנה), ואת הגברת קצב שיכול בשיטה שלו שכינה חלומות באספמיה. ועכשיו להרחיק לדוגמאות נוספות שיכולות בעצמן עד שיהיה אכזרי. תהיה הגברת ליפשיץ, הוא אומר, מדגיש את הדוגמה שבוודאי מכירות. ועונות שמעורפל הזיכרון, לפחות של היותר צעירות. אם אחת מהבנינים שבשורה השנייה, דיירת בשכר דירה שחלש בהרבה הקשר. גם ברור שרק בחלק מהשנים ואחר כך עזבו. נדמה לי שזוכרת, אמרה האחות הבכירה, ואתן לא כי כבר בקושי בזמן שלכן. אישה יפה, הוא אומר, ושמה פחות. לכנות בשפה של היום מושכת. ממה שדיברו על הכביש הבנים של סימנהויז ואנדלמן. מחלקים ציונים לגוף שלה, להיות מבינים בעניין הזה. חיטוב המותניים והחזה. מה שחשוב באישה, הדגיש יוייליק סימנהויז. ובביטול לדעה שגם עור הפנים והצוואר, חשובים אבל פחות. מתערב שלא נגעת בשפתיים, לגלג צביקי. בימינו כבר לא אלה, קבע יוייליק, משחקי ילדים. מתערב שלא נגעת, התעקש צביקי.

לחבר שירים על עיניים, עטור זהב שחור המצח ועל לובן הצוואר. שירים שמתאימים ללמוד בבית הספר, ומי הכותבים, אנשים חיוורים שמתרגשים ממה שבדמיון. נצנוצים בעיניים והשיער צמות. הכי הרבה שיעזו, על הצעדים (שבפיהם פסיעות), לא על הרגליים עצמן, מתביישים להגיד. יותר מדי שמנות אצלה, אמר הנער, זו הדעה שלו. רואים שלא מבין, לגלג סימנהויז.

עדה לפין אמרה שמהאורך של השמלה רואים שמנסה להבליט, ואת הברכיים חושפת כמו ילדה. תנועה שמתחילה בכף הרגל (שימו לב), מטפסת למעלה עד האחוריים וחזור בצעד הבא. מנדנדת, קרצה עדה, כמו זונה. הליכה צרפתית, הדגיש יוייליק. להראות את המומחיות שלו. וצביקי אמר, לא היית בצרפת, רק אולי דומה בשם לצפת, ומזה הבלבול כי משם. וצחקנו בקול. מצפת, אמרתי, שהולכות בכיסוי ראש ושמלות עד הרצפה. אם הייתם שם שמדברים, נעלב יוייליק.

הוא אמר שבבית הקפה של אנדלמן, בכל יום שלישי ובמוצאי שבת, כל השייחים משייח מוניס במכוניות ביואיק, ורוקדים ממש מחובקים. ואז אדון אנדלמן מחליש את האור להיות רומנטי, ומה שקורה לא להגיד. אחר כך עולים לחדרים למעלה עד אמצע הלילה.

מזדיינים, אמר חיימון, עם היהודיות.

גם אחת שמכירים, צילה גורדון, האחות של גורדון מהכיתה הבוגרת, שהייתה דוהרת על אופניים על יד בית הספר, וכל הנערים רודפים, מנסים לתפוס בברזל האחורי שקוראים סבל. ואחרי שנה נעלמה לגמרי, עד שהופיעה שוב, ואמרו שבחוץ לארץ. ואיתן אמר שחשבה רק תרד מהמטוס ותכף כל אמריקה, יעמדו דום עם פרחים. עכשיו באה להתעסק באלה, והסוף שיגלחו את השערות שלה. לא יגלחו אמרתי.

קורא את המבט של עדה, שמזהיר. ומזה ברור שיודעת גם היא. ומסובב את הפנים. בדרך הזאת שום ערך לסודות אם מספר לכולם, לכל הקטנים בבית שלו. אחד שמפקד על השכונה, שצריך להיות סמכות, והנה.

אבא שלה, שאחראי על הביטחון.

היה בימים הבאים שניסטה וחזרה שוב ושוב. גם בחנופה. אומרת, אתה הכי מכולם בעיניי, גם אם צעיר. ולא אכפת כלל שחובש כיפה. תתחתן רק אתך. והאם יודע גם את הדברים האחרים, כמה בכל השכונה רשומים באמת, ממש אפס. ללחוש באוזן את המילה משתמטים, ואת היד על הברך שלי, סימן לקרבה.

גם אוחזת ממש.

והתעקש להרחיק.

אחר כך שמע מתפארים שאפילו יותר, ממש ממש. כך יוייליק, ואחר ששמו דניאל, מוסיף ביטוי של בוז לכנות מזדיינת. ולא סיפר. ובעניין צילה, מה שיודע ישאיר אצלו, לא ישיב בשום אופן על השאלות שלהם, של עדה, גם אם בעד הדברים האלה או נגד מבחינה לאומית. ודיברה בכעס, אומרת, ילדון.

אולי באמת. אולי גם האחרים, נערים מתרברבים ששורעים על האדמה בצד הכביש, מעמידים פני יודעים, להגיד על ההיא, גברת ליפשיץ, שבוודאי.

אחת שבמשרד גדול, פסק יוייליק, ומוכרח עם הבוס שלה.

וכשרואה בעיניים שלנו, שמפקקים, מסביר שאנשים מודרניים ואצלם בחופשיות, ובערב מספרים זה לזה את החוויות. מספרת לבעל שלה.

אחת כזו גם עם מי שהרבה יותר מבוגר ממנה, לבדוק את הטעם.

ואז התפרצתי, סיפר להן, ומחייך אל עצמו אל הזיכרון.

שכבר ילדים משלו, ומקפיד על המצוות. וצעק שקרים, הכול שקרים, המצאות שממציאים. כי לא יכול להכיל.

מחייך אל הזיכרון.

פתאום רואה את המבטים שלהן, נעוצים ישר ולא זזים. מבקשות להבין.

אומר שאיבד שליטה. צועק, סתם דמיונות בראש חולה, שרואה נענועי ראש לשלום ומדמיין קריצת עיניים.

לא בכיתי, אמר להן, זאת בוודאות.

אבל למה, ביקשה האחות הקטנה.

ואמר שבביטחון מלא, כי זוכר את המחשבה שהנה הנה תבואנה הדמעות ומה יהיה, ולא באו.

בגלל האב, האופן שמנענע בראש, ובקול עדין את השם שלה, שלום גברת ליפשיץ, או ערב טוב, והיא אליו בידידות שקוראים נופת צופים. להיות הוכחה לדיבור של יוייליק שגם עם כאלה שמבוגרים לעומתה. מבקשות לבדוק אם יותר טוב בגלל החוכמה.

הספר הזה, שאלה גברת ליפשיץ. וענה שאמנם כתוב בצורה נעימה, אבל האם בעל ערך. יש ספרים שנולדים במזל. והיא עונה, ממש כמו אנשים. צוחקים יחד ואז מבטיחה לחזור ולשאול, כשיסיים את הקריאה. סומכת על חוות דעתו במאה אחוזים.

להציץ לתוך המחשבות שמתרוצצות מן העין שלו פנימה וחוזר אל תנועות השפתיים, חיכוך קל שבין שפה ולשון ונבלע בגרון לרדת למטה. תשוקה שלא תהיה מעשים, הרהר הנער, זוכר בבירור, גם אמר לעצמו, מהר אל משחקי הדמיון ושם כל מה שתחפוץ בלי גבול.

והמחשבות שעכשיו, כאן, כשהאם לא שומעת כי הרחיקו לחדר האחר לנח, לאסוף כוח. משער שהרבה יותר מסתם עינוגים. את כל הנקמות שלו. וכלפי חוץ מתון ושקט, איש תרבות שמטפח את בני הנעורים.

זו תחושתו.

ומקשיבות כמעט משועשעות שלא כך הכירו. אבא שלכן, הוא אומר, וכלפי חוץ מתון ושקט, אבל בפנים תנור לוהט.

ומקשיבות בשקט. שואלות איך, ועונה, הורג אותן וקודם ההתעללויות.

צלצול הטלפון, ומי שהרימה אומרת, דליה, מהמשרד בירושלים.

אחת ששמה דליה, אמרה האחות השלישית, מושיטה לו את השפופרת. משפטים נרגשים.

רק עכשיו נודע, ואיך לעזור.

והוא משיב בחיוך שמחזירה לעולם שם אצלכם, שכמעט נשתכח ממנו.

גם מסביר שאחד מאותם דברים שחייבים לקרות, עצובים כשלעצמם, אבל את האסונות לדרג במישור אחר.

שמחה שמקבל זאת כך.

ממחלקת התייעוד, הוא מתנצל בפניהן. אחר כך את ההרהור שהנה ימשך שבוע שלם, כמו להתעורר אחר שבעים שנה.

ימתינו לך, אומרת האחות הראשונה, דליה או דלית וכל האחרות.

מנוסח כהבטחה ובלשון מלגלת.

נולד נכד לסגן המנהל, הוא מספר, והבחינו שחסרתי.

חסרת, שאלה האחות הראשונה.

מפני שחגג באולם שמחות, ובאמצע היום.

מלא עניין, אמר לדליה, ואיך היה.

ומשיבה בשאלה אם לפרט את הכיבוד, כל המנות והבשרים.

את היינות, הוא מלגלג.

אדון לוי עמד בפתח עם כיפת צדיקים גדולה, לחץ ידיים.

מה שהפסדתי.

שיחה מתלוצצת. והשאלה אם נכון הרושם שלה שלא ממש בדיכאון. לא חלילה למתוח ביקורת. ציון מצב נפשי שמתייחס אליו בלבד. השתגעת, הוא מעיר בחיבה, מפני שכאילו נבוכה, וכמובן ישמח אם תחזור ותתקשר בכול יום, בוודאי בכל יום.

האם שומע חיוך בקול האחות הבכירה. אזי מה. אנשים בוגרים שנושאים את פרטי היום יום בתוך עצמם, איש איש במקומו, ומועדון האחוה רק חופה שמתרופפת והולכת, מפנה מקום למסגרות מתחדשות. לכן לגלות רגישות לגבולות. בכל זאת סקרנית לגבי מחלקת התיעוד, שכך עידנה את נעימת קולו. שעות המשרד, כמעט כפולות מאותן שוהה בביתו. כמה מהן בשינה והאחרות שלאחר יום מתארך כשתשוש לגמרי. את זה הרי מבינות. עכשיו לדמיין את התמונה האחרת, שעומד בפתח אולם השמחות, דמות שגזורה להיות ראש קבוצת סבלים, ואיך התגלגל לתפקיד סגן המנהל הכללי. צרופים שאם ביד מכוונת, יכול לשמוע עד הנה את הצחוק שלה שמלגלת על כללי ההיגיון. מין למינהו, אמר להן, וכאן זה.

פתאום מצטרפים לו אלה השניים. הרהור בתוך ערבוביית המחשבות ואיך צץ מתוכה. אומר, הסוג הזה בכל מקום ואולי גם אצלו בבית הספר. שרץ מתנשא. ומוכרח להיות אכזר המפגש שלהם. אולי גם אצלו, אמרה האחות השנייה, לפחות סיפור אחד.

מה שסיפרה האחות השנייה, ופתאום כאילו אל תוך עצמה. מתכנסת להיות גוש דחוס שמחבק את הברכיים. צל על הפנים. היה כשכבר סיים את מסכת ההוראה. ארבעים שנה. ואת זה בחיוך, לחפש את הסמל במספר הזה. אחר כך אומרת, היציאה מהמערכת, מכאיב כמו לידה אבל במהופך.

מציירת שני עיגולים קשורים בחוטים כלפי מעלה ושם קו ישר שנמתח במאוזן, להגיד מאזניים. היה הבית מכאן והתלמידים מכאן, לפעמים עולה, לפעמים יורד, מתנדנד מעלה מטה ולרוב בשיווי משקל. וכשנתכנסו בחדר המורים להרים כוסית, לברך עם הסיום, להגיד, פרק זמן שממש היסטוריה, ידע שמתערער הכול.

מדברת בלחש. ואם נדחפת הערה מצד האחרים, ממתינה לחזור אל השקט. לא אומרת נכון מה שאמרת. והאחות השלישית רואה שנמשכים הצידה ומבקשת תנו לה להמשיך.

עוד ניסה בצורה כזו ואחרת ובלי הצלחה. וכשראתה את הדיכאון ביקשה מיוסקה אסף, אם יכול לשלב בתפקיד כלשהו, אצלו במפעל, אולי בהנהלת החשבונות.

הרי הצטיין כמורה לחשבון, הסבירה.

מחכים, כי עושה הפסקה. ושמא גמרה, מה שבלתי הגיוני כי לא משנה את צורת הישיבה, ואז מבקשת אתנחתא להערות שתיים.

ראשית, שרק עכשיו הבינה את החומרה. מה שקראה בית, ובאמת הדמיונות שבתוכם, ובבת אחת נשארו רק אלה. אתה זועק מתוך חלום ואז מקיץ ונרגע, זה כמשל, לחזור אל כיתת הילדים שבשבילו המציאות האחרת, ופתאום חדלה וכמה שזיעק.

מה שחשבה, בית, ובאמת הדמיונות השחורים, היא לוחשת.

והאחות השלישית מתקנת, דמיונות בראש של זה כאן, אחינו.

ושנית התלמידים.

אדם מלמד ורואה ראשי ילדים. תרגילי ארבע פעולות וערך משולש ואחוזים שמתפתחים להיות צורות הנדסיות וחישובי הקף ונפח, קולחים מרוב שנים ורק העיניים שממול מתחדשות בכל שנה, ארבעים זוגות עיניים.

מה שהבינה אחר כך, שאחר לגמרי העיסוק בהנהלת חשבונות. כישלון חרוץ.

אולי אם היה בהרכב נעים, ועניין של מקרה להגיד, מקרה רע. אחת שקוראים סטיפה החשבונאית הראשית, ואורבת בפינות, כאן שגיאה ושם, נא לעשות את העבודה בשנית. ובדיוק נכנס מנהל האגף לברר איך מתקדמים העניינים וההיא פוסקת שלא מתקדמים, וכל מה שמאז הבוקר צריך מחדש, ממש הכול.

גם הערה לגבי הקצב.

ממש עויינת.

כי צריך לעשות בעזרת מכונת חישוב, להקיש טורים ולצרף. מכשירים שלא מכיר, אולי מעוררים פחד, פולשים מכל צד לדחוק את הפרימוס והפתילייה וארון הקרח. קולות שזורמים אל מכשיר הרדיו ותמונות קולנוע. לנסות להדביק את הסודות. כל עוד בעזרת הספרים ועד שמגיע לתבונת כפיים. עוצר כאן.

גם לא להחליף ברז, אמרה האם, מעשים שכל ילד.

ואחרי שבוע ביקש לחדול, סיפרה האחות השנייה.

אולי אם במאור פנים, להניח לצעוד מתונות, כי התאמץ בכל כוחו, ושם הגברת ההיא מעירה ומעירה. ודווקא אישה, אמרה האחות הראשונה, זאת אומרת תחושת החרפה.

להקשיב ולהרהר הרהורים שמשלימים את הרווח, ובשאלה על הצורה והגיל, ואם מתאימה לדמיונות. לדמיין נקמות הוא אומר.

והן מחייכות לשמוע את ההמשך.

למשל ביקור של בוקר, מנהל האגף, אפילו המנהל הגדול מר אסף, ואני בחברתו. מכריז, בואי הציצי באביך, ומתכנסים סביבו.

מחשב חשבונות, אומר בדידות המנהל הגדול.

מחשף פרשיות, הוא משיב ושקט הקול שלו. להיות מתון.

כי לא מתאזנים המספרים, וכבר שלוש פעמים חזר וסיכם ואולי מה שאומרת הגברת החשבונאית. ביקורת מלגלגת. אולי פרשיה.

הבט, הוא מסביר למנהל הגדול, הסכום שיוצא כהפרש. וממש מצטרף לשני אלה שבטורים האחרים. גרעון בתוך הקופה עצמה.

אדרבה, לשמוע הסבר אחר. זאת לגברת הממונה, נראה שהחליט בכול הכוח, ומה שיהיה.

כיצד, מנסה זו בנעימה מזלזלת, כמו להכריז, ראו במה עלי לעסוק, בזקן שמפטפט לפי תומו, בזבזו זמן יקר. וגם את במבוכה כי לא עניין פשוט למצוא תעסוקת מה למי שכבר ראוי שיתיישב בצד הדרך, יסתפק במרגוע ובשלווה השמורים לבני גילו. חושבת בלב, אתה כאן וצריך להכיר תודה, להבין שמעשה של חסד. לכן בשקט, וככל שניכר פחות כן ייטב.

מתאזן מול החסר מכאן, הוא מצביע אל המספר שבתחתית הטור, הופך דף לאחור, תשלום עבור שירותי ניקיון, ועכשיו כבר אי אפשר לעצור בו.

להודות שהופתעה, לא ציפתה להתגלות כה נמרצת.

אדון הכט, אמר המנהל הגדול.

אחר כך הנבירה העצבנית בספרי החשבונות, בערמת הקבלות, מתאחרים אל תוך הלילה, והגברת סטיפה שכבר שינתה את טעמה (אולי הבינה מה שהבינה), מציעה ספל קפה, כוס תה, ולהסיע הביתה. אתה חייב, היא לוחשת, ובכל מחיר שתנקוב. כהה השער שלה ומטופח, מדיף בושם ורדים, כל כך קרוב שיכול להעביר את היד, להגיד, את כל המחיר. בתנאי זה.

שוב הדמיונות שלך, צוחקת האחות השלישית.

ומגיב בקורטוב עלבון, להודיע, עד כאן, וכבר הכריז שלא חייבות.

האחות השנייה מציינת שלא בקיאה בהמשך. אינה זוכרת או שלא ידעה כלל. רק שהסיום הגיע במהירות. גם ביוזמתו, כי לא באמת מצא עניין. לאחר, צעיר יותר, אולי פתיח לתפקיד של חושף שחיתויות. לא עבורו, ובוודאי לא בשלב זה של חייו. הנה כול הסיפור.

עניין הערבים, שיפים להתייחדות. חיוכי זיכרונות אל תוך הצער שבמידה ראויה ודי מהר יחלוף. דרכו של עולם. מה שאין כן הבקרים שנקטעים בביקורי ניחומים. מתנצלים, פתאום שמענו ולמה לא תליתם מודעה. לאטו מתרחב המעגל. כבר לא דיירי הרחוב, קרובי המשפחה. גם הטלפון מְזַמֵן זרים שמבקשים למלא מצוות חסד של אמת. שיחות גולשות חיש לעסקי חולין, דוח מעולם שהודחק אל מעבר לסף, והוא מתעקש להתנהל כאילו לא ארע. מזכירה מסורה תוהה בעניין הנחיות, כי לא יודעים את השיקול. ומרגיעים שדי זמן לתקן גם אחר כך ואין צורך לדאוג. לא יאומן, אומרת האחות השנייה, איך קשורים בטבור ודי בניעור קל כדי להתעורר. את זאת לאזנו, כמו להודות בחטא. חלילה שתשמע האם, והצער שאי אפשר להחזיר לאחור. התפזרנו ללא תקנה, היא אומרת.

ומניד ראש בהסכמה. בבוא העת יבוא גם תורנו. מצרף חיוך. אם חשה כמוהו שחולם חלום, מבט כמו אל ארץ אחרת, משטחי בוץ ששותלים אורז, אולי בקתות דייגים על חוף ימת בייקל. להיות התנסות.

אחר כך אצל שולחן המנהלים יתמה אם היה.

קודם סתם גבעת כורכר שמצמיחה קוצים, ובכל יום ששי נוהרים ערביי שיח מוניס למכור תרנגולות וביצים וירקות, מי שפורס יריעה או מתוך סל קלוע קנים. והרוב מניחים על האדמה ערימות, או מרביצים בגפיים קשורות ממתנינים לגורלם במבע של השלמה. היו תאנים ירוקות שמתפוצצות מעסיס ואבטיחים, סימן שקיץ. ואחרי שעתיים שלוש אוספים ומסתלקים.

תרנגולות כפריות באדום ובשחור, לשאת בסל אל חצר השוחט שיצא, יתפוס בצוואר ויחתוך, ובתוך הבשר לפעמים ביצים צהבהבות, שלא התכסו בחלבון, חסרות קליפה, ואת אלה לבשל בתוך המרק. להגיד, רווח נקי.

אם זוכרות את חיוך אביהן בעת קריאת ההגדה, עוצר כשבא מלאך המוות ושחט לשוחט, ומודיע, זה השוחט שמש.

בכול שנה.

גם את ביקור המנהל היימן, סר במפתיע וביקש לקרוא לבת השוחט שרה כדי לבשרה על מלגה שקוראים סטפנדיה, משאת נפש ורק ליחידי סגולה, מוכשרים במיוחד. הייתה צנומה ודלת בשר (העידה האחות הבכירה), ומה עלה בגורלה.

שאלה אל האם אם זוכרת, ואל עצמו מה היו המחשבות, תחרויות כדורגל עם נערים משכונות מרוחקות, ואהבות מתוך המבחר שבכיתה, אולי נערה זרה שעוברת נקלעת אל החלומות. גם בזמן שמתכסה בשמיכה ויכול להרחיק ליערות מושלגים, לחסום את הנתיב למרכבות ברזל צבועות בתאקי, דוהרים גרמנים לנצח את היבשות ומי שעומד באמצע ושר שירי פרטיזנים.

אומר להן, בין זה לזה מרחק שלא נסגר. להיות בין המובילים ולאט לאט מצטמצם הטווח והידיעה שגדול מדי להקיף ברגליים, ואז לצמצם את השדות.

להיות מנכ"ל הבית, צחקה האחות הראשונה.

והאם אמרה, כמה יפה מסודרים הבנים של גרינברג. לא משכילים, לא מתרוצצים בלילות, ישיבות וכנסים. במקום זה קנו מגרשים, והבתים ממש מפוארים.

לפי התיאור של גברת גרינברג, הסתייגו האחיות.

כי נעמדת בפתח, להחליף מילים שבין שכנות ואת החדשות מהמשפחה שלה, ומזה.

מה יכולה לספר בתמורה, לגלג האח.

כי שומעת את הדברים האחרים ולא מקבלת. דברים שאינך יכול למשש ביד. לכל הפחות לראות בעיניים.

הרי כל הימים נשואה לאחד שצובר מילים, ומה.

או אדון קרמרסקי שבעל בית חרושת.

צריכות לראות בעיניים, הסביר להן, מבנה בטון ועומדות מכוונות שמכופפות חוטי ברזל להוציא גילי גדרות. כמה הכול, אולי תריסר פועלים ומישה קרמרסקי מוכר את התוצרת. ממלכה אמתית.

מכיר עד לפרטים כי עשה שם במשך חודשיים, תמורת שש לירות ליום.

קל ללעוג, רוגזת האם, ועדיין לא רואה את הממלכות סביב הבית הזה.

אם זוכרת את התרנגולות ההן שסחבנו בסל, הוא מחזיר אל הזיכרונות. תמיד עם האב, מתלבטים בין המוכרים, בין הנשים הצובאות, למשש את הפירות, והאם צעיר העוף ובריא. אומרים, את המחיר כך וכך ואם לא, להמשיך הלאה ואז צועק אליך לחזור, מסכים למה שאמרת.

לא זוכרת בכלל, אמרה האחות השנייה.

כי קטנה בעת ההיא ובאה המלחמה וגרשה להיות פליטים.

פתאום מבקשת לצרף את הדברים. להגיד, אולי מעביר לדור הבא, כל ההתקבעות בעיר הזאת, קניית הדירה, כמו להכריז, אני את שלי עשיתי, אם טוב או רע, עכשיו אתם.

ואז אל המרפסת, היא ממשיכה, ובספסל האחורי של בית הכנסת, והשוק הזה, איפה שאמרתם.

במורד שעכשיו שיכון בליזובסקי, שבנה הקבלן בליזובסקי דירות עממיות בבתים ארוכים מסוידים לבן מחליד. מתבונן אל השכנים, בעלי מלאכה ותגרנים, להשמיע על הנשים שלהם ליד שולחן הערב, אומר, אנשים כמו חיפושיות שמלקטים את היום עצמו.

תה ממותק מתובל בלימון, זה התה שכמוהו בבוקר ובערב. טעם ישן. שבוע שפונה מעסקי חול, לבטא כבוד למורה. מהכורסה שעשויה כמו פינה, שלושה מושבים לכאן ושלושה לכאן, ואת הזיכרון מקטנות, שהופכת מיטה לעת הצורך. ראשי ילדים שמופנים אל המרכז לצחוק יחד. ובבוקר להגיד: מי זוכרת.

עכשיו מעביר יד על הבד המרוט, ממש מתפורר בפינות, חושב, כל דבר בבוא יומו, ואז לגרור אל המדרכה שיעמיסו פועלי הניקיון. סוף הזיכרונות, הוא חושב, מפני שהללו הרי אינם יודעים, והאחרים כבר מתו או שיהיו מתים בבוא היום.

כבר הגיע הזמן שלנו, הוא אומר בקול, להעביר את התקוות לדור הבא. ובערב כשכבר כל אחת במיטתה, מתגנב לחזור ולגעת במקום הקרוע, נמחק הצבעוני הסגול, ומה שבמקומו כהה כאילו מזוהם והמוך מבצבץ לתלוש להנאה. להכות על כף היד, הוא מחייך לעצמו, להכות למי שעושה. ומתבונן בעיניים מאיימות על האחיות שעדיין ילדות, מתגוננות להכריז שלא הן.

להכות על כף היד, הוא משמיע משפט בקול, כאילו אל אוזן נוספת. תקווה שמתבונן אחרינו ממקום שאולי מחבוא, אולי מרחף רואה ואינו נראה. והדעה שלו שהבל הבלים כל הטקס וכל ימי הישיבה, ורק ההנאה שמנסים לרדת פנימה, אל תוך הסודות, חושב בוודאי, כמה מעט, כי מפרשים על פי מידות של עצמם, שנוגעים בעור מלמעלה, קליפה מחוספסת. אולי שומע את הצחוק שלו, מצלצל שובב ועליו כי משעשעים יצירי הדמיונות, נתפסים כבני תמותה. להגיד תצחק בקול שיהיה נשמע. דיבור אל חלל ריק.

להשתעשע בתמונות הדם, גופות ערומות שמנסות להתגונן והמבטים פחד. להיות חומר שיפה לבדר, לכנות תרבות. כבר בכל בית, מסך שמואר ובלחיצת כפתורים. את הזמנים שיכולת רק באולמות חשוכים, הוא מהרהר, כרטיס כניסה שעולה ממון, וכמה נתתם, פעם ביובל. כך לפחות לגביו. כמעט בתרעומת לזיכרון הזה.

עכשיו מדמה שמגיע, מתגלגל ברעש, צהרי שבת סביב השולחן הגדול, והאב קורא באוזניהם שעה ושעתיים את הסיפור ממבחן הצבא, את הסיפור גריסים. מתמשך בגלל ההפסקות, כי פורץ בצחוק. לא הסוג שאולי ברומנים אנגליים. הומור יהודי מעודן. אבל בפנים.

להגיד שכבר חלפה המבוכה ויכול להתייצב כמות שהוא, חשוף איברים, וההכרזה, כך אני, עצם מעצמותיכם ובשר מבשרכם, לכן בתוכם. דיבור גלוי. לדמות את התשובה, שאומר, ילד. מתון הקול שלו, כמעט רך. מנגינה שמבקשת לרצות. הרי בתוכם גם במהופך, הוא משדל, לכן ביד דמיונכם, ואם תצייר את כל ההן הנשים כשעוד חלקות ורכות מתפתלות בפחד. להיות מלך.

מלח הארץ

בבוקר בו פרצה מלחמת המפרץ עסק שוטר תנועה ברישום דוחות לנהגים מתחת לגשר איילון. הוא היה נמוך ורזה ועשה בזריזות ההולמת אנשים קלים. היה מסמן בתנועת יד להפעיל את האורות, את המגבים, מבקש להציג רישיונות וממהר למלא את הטופס הרשמי. האיש שלנו ניסה למחות עוד ממרחק, תקוע בשיירת המכוניות שכבר הצטברה לתור של ממש. הבט עליה, ניסה להשפיע על נציג השלטונות, אישה זקנה שבקושי יושבת. היו גם טוענים אחרים. אדם בעל מראה נכבד בחליפה אפורה נפנף במין תעודה, ועוד אחד שביקש לתת הסברים בשפה האנגלית. הוא הסתובב והשמיע מילים שכמו קללה, מסיים בריקה כלפי הקרקע.

עדיין קדמו לו חמש או שש מכוניות, והזקנה לא חדלה לגנוח. מצביעה על כאבים בבטן. היא אמרה, עכשיו גם בגרון ומזהה הרגשת חולשה. תכף נזוז, השיב, עכשיו נותרו לפנינו רק עוד חמש. היו קמוטות הפנים שלה, עשויות קפלים, כאילו בלון שנתרוקן. כך שאר האברים, ורק מכוסים במלבושים שכבות שכבות. דחוקה בתוך המושב הרחב וחגורת הבטיחות קושרת את המסעד מאחור ומצמידה. מין כאב שמטפס מהבטן למעלה או יורד מהצוואר. אי אפשר לדעת את הכיוון, התלוננה בקול בוכים.

האיש שלנו הזדקף שוב, טורק את הדלת, ובצעדים נמרצים אל הרכב הכחול, מסביר שמסיע לבית החולים. עלולה למות בדרך, האם תופס. מילים שכבר בטון צועק. ואז בהחלטיות אוחז בפס הדוקרנים החוסם את הנתבי ומשליך הצידה. קדימה, צעק אל הנהגים, לצפצף על הטיפש.

קריאה שבין רגע מתערבבת ברעש צופרים מתעוררים להזדרז למשוך אל הצד בניסיון להקדים ולעבור ובולמים בגלל הירייה. מי שיעז, הכריז השוטר מנפנף באקדח. ואז בתפנית בלתי מוסברת מכוון לעומתו וקובע, עצור, ומסמן לכל השאר להתפנות מן השטח.

ממש בלא זמן, בהמולת מנועים שמושכים לאחור ולפנים, מתאמצים לפרוץ, מי בזריזות, מי בחוצפה. בין כה וכה זרים זה לזה, והרי ממהרים לדרכם. רק בעל החזות הנכבדה ניסה להתערב, להגיד, הנח גם לו. תכף תהיה עצור גם אתה, איים השוטר.

כבר החלה יוצאת השמש, שולחת קרניים להעלות אדים מהעשב הרטוב, לדגדג את קור הלילה. הבט, אמר בקול שמנסה להיות רגוע, אם יקרה משהו לאישה הזאת, אם יקרה אסון, ואז תצטרך להסביר לשופט. וזה עונה, עכשיו תיתן את התעודות, ויותר טוב לך שתשתוק.

עוד מחזיק באקדח, אבל בביטחון של אדנות מפנה את הגב לצעוד אל הרכב הכחול פטור מלהסביר. אם יש מי שלא מבין את התפקידים, את הסמכות, עכשיו כבר יהיה מוכרח להמתין

לסיום כל הרשימות. ובאשר להמשך, יכול לעצור ממש, לגרור אל תחנת המשטרה, שעניין לחצי יום.

נמוכות קרני השמש להראות אחת אחת, ויחד צרורות שמסנוורים לגמרי. לכן עד שמבחין בנעשה, יכול לחשוב שלהרגיע את הנוסעת, ומה שמפעיל את המנוע, כדי לקרב אליו. עד שתופס שבתנופה שאינה תואמת, מתגברת אף יותר. ומבין שטיפשי הזינוק שלו לסמן עצור, לנפנף באקדח כאיום של ממש. איך לירות סתם כך על אנשים, ועכשיו, צריך להחליט לפתוח במרדף, אולי להסתפק בדיווח על המאורע. הנה התעודות כאן, והפרטים, לשלוח ניידת לעצור את הסורר.

כך סיפר להן, כשכבר נאספו בערב, כולם, אוכלים מיני סלטים מעשי האחות השנייה, שאוהבת לנסות תערובות מהראש, מצרפת ביצים קשות ופטריות ואבוקדו, לפעמים תבשילי עגבניות וקישואים, גם ירקות חרופים יותר. למי שאינו דוחה לפלל ירוק או בצל. עונג אמתי, היא אומרת. אחת שטרודה עד שעות הלילה במחקרי דינמיקה חברתית, תכניות לטיפול ילדי מצוקה, שהן חבית ללא תחתית וכמה שתטרח לא יתרוקן הבור. כמין מרגוע לנפש, לעשות במטבח שילובים שכמעט תמיד עולים יפה, בשונה מבני אדם. וצחקו.

אלה מהקלים, הוסיפה והסבירה, לעומת האתגרים האמתיים, עוגות ומאפים. אם רוצים בכוס נוספת, קפה או תה. ואמר, אני. מוכן להישבע שראוי לה, עכשיו שהסתיימה פרשת הדרך. אולי לא היה נגמר בקלות כזו, אלמלא מתה. וממהרת להוסיף שבקלות יחסית, מה שמכנים מיתת נשיקה. להיזכר בקצין השמן שדווקא גילה השתתפות בצער, כמעט התנצלות, סוג דברים בבחינת חכמה לאחר מעשה. ועד שלא קורים הרי אי אפשר לדעת, ויכול להיות רגוע בעניין התלונה. רגוע, רטנה האחות השלישית, הביטוי הכי מתאים לנסיבות שלנו. והסביר שרק ההתעסקות. מערכות שיכולות לטלטל את האדם, לחזור ולבוא ולמי אכפת. כל עוד אצלם ובצרוף התעודות, רישיון הנהיגה וביטוח הרכב שאין לנהוג בלעדיו. עניין קל לעומת פריצת המחסום ובריחה משוטר, עבירות שמתירות פתיחה באש. ובסוד לוחש את הסיבה האמתית, שאפילו ההוא לא ידע. סמים.

ועכשיו כבר נעשה הנזק. כי נמלט מי שבגללו כל ההמולה, שביקשו לעכב את התנועה שלו. עניין כבד שהצדיק את כל הרעש. לא מות אדם, בל יובן שלא כראוי, סוג של תקלות שתמיד בבחינת הפתעה.

לתמוה אם לא גילוי לב מוגזם, ועוד באוזני זר שאינך מכיר כלל. גם אם לא הסוג שעלול לקשור לעבירות סמים. ואת החשיפה של דרך עבודתם, לרשום את כלי הרכב, כביכול מעקב תמים אחר עברייני תנועה.

לא תמים, אמרה האחות הראשונה. לפרש את הסכנה בעיניים של אלה. אולי תביעה על גרימת מות. וכל הפרסום מסביב שיכול להזיק פי כמה.

משהו שאיננו בקיאים. בכל זאת יושבים עכשיו יחד, כל ארבעתנו, והזמן מצוי ברוחב יד, זאת אומרת להשמיע השגות. להעביר את הימים בדרך הזו. להיזכר בגיחוך במכנסיים שלו, מדי שוטר כחולים שאולי קוצרו לפי אורך הרגליים ונשאר תלוי כשק, ומכווץ בחגורה מלמעלה. אם אין במחסנים מדים מתאימים לכל גודל. לכן אולי תיקנו שיהיו גבוהים יותר, גם לשם ההדר. והשאלה אם מתיישב עם החוק, להגיד שרק מי שקומתו כך וכך סנטימטרים, מה שבפירוש אפליה לנמוכים. דווקא מתאים שתהיה חזות נלעגת, לבטל חשדות. זאת אומרת מצד מושא המעקב. ומי שחכם יותר אולי יתמה על המשימה עצמה. בשעת בוקר מוקדמת, בעורק תנועה צפוף. ועוד כשמהדהדות ברקע הודעות על קרבות בחזית ההיא. את זה לא יכלו לדעת מראש, אמרה האחות השלישית. אחר כך שאלה אם מתכוונים לשחק על פי הכללים. שבוע תמים. הרי הצגה שכבר ללא צופים. רק אולי קומץ שכנים קשישים, כמה קרובי משפחה שזו ההזדמנות לקצץ את הקשר סופית.

זה ליד זו וחופת האבן מלמעלה, מצרפת לאחד. גם האדמה השחורה שבולעת הכול ומעכלת, בשר ועטיפות בד, ורק העצמות נותרות מזכרת לבן אדם שצמח ותפח ושב והצטמק לחזור לאין. אף פעם לא היה גדול הגוף שלה, ועכשיו כמו ילדה רזה, עור שעוטף שלד, מגולגלת באריגים הלבנים. ומוכרח לחשוב איך יהיה לאחר זמן. ימינו כצל עובר. פסוק שנדבק ולא מרפה. אם היו חלומות גם לה, הוא חושב, כאלה שמאכלסים את אויר הלילה בשכונות מגורים, מרחפים מתוך החלונות ונמוגים כהרף עין. מה היו, הוא מהרהר, בוודאי ברווח שבין הכיריים והמגהץ. אפילו החצר רק חבלי כביסה. לחוש תוגה. אם עדיין משהו ממנו, שכאן בסמוך אליה, יוצא לקראתה, אולי סתם ממתין, מניח להצטרף בשקט. שם בצד האחר, אם קיים בדרך כלשהי. שאם לא, לשם מה כל הטרדה והביקורים שמקפידים לעשות במועד. ריק לגמרי, הוא חושב, ורק ההשלמה. גם חושב, לא יהיו יותר טכסי זיכרון כי חורף.

תכף אחרי שהסתיים הטקס. מי שטרחו ובאו, לבד מילדיה, אחיות ואח וכמה קרובי משפחה ושכנים. פחות מהראוי להשלים מניין. אולי כך לבטא את שיעור החלל שנותר אחריה. אדם כשעוד במיטבו ואז הצער ושמה ההבנה שמתקיים בלבבות כלשהם. לא כשמתארך בלא טעם ואפילו בעיני עצמה. עכשיו תהיו מחליטות, אמר להן, כי בידינו ולא מחויבים לאיש. וזו שביקשה האחות הראשונה. להתעקש על השבוע הזה, שאחרון. אחר כך נסחפים והולכים כל אחד בארץ משלו. אולי שבים לחפש זה את זה כשכבר מרוקנים לגמרי, קליפות בלות. הרי היה גם אצל האם. אפילו הביטחון הזה, אמרה האחות הראשונה, שתמצאו כולם כאן כשנהיה צועדים לקראת הסוף.

היו קמטים בפנים שלה, שאולי בגלל המחשבות, בגלל העוגמה. עכשיו שהתפתה המשבצת, שקוראים דור הזקנים, ומוכרח שיצעדו אליה הבאים בתור, מלווים צווחות, עליצות של נכדים. הרהר שכבר זמן לאלה, לפי המראה בכלל, ואיך מצטרף השינוי. סולם שראשו בשמים וניצב ארצה, לעלות ולרדת, בסדר הזה.

האחות השנייה אמרה, בעניין החיפוש שהזכרת, לציין איך חזרה לדבוק בהן, באחיות שלה, אסתר ושרה וכול השאר, דודים ודודות שכול השנים נשמר מרחק, ופתאום שבו, מתרוצצים בכבישים לבוא לראות, וכל היום צלצולי טלפון, שיחות שאין להן סוף. כבר בקושי זהה בשלבים האלה. בכל זאת יוצאת מהמיטה, וכל המדרגות עד המטבח, עומדת ומקלפת ירקות להכין מרק לכבודן. לצחוק.

עכשיו האחות השלישית, שיכולה לנחש את הדיבורים ביניהן. ממש את המילים. קצת מרק חם, הרי יודעת את האהבה שלך למרק ירקות. וממלאת את הצלחת עד גדותיה. לא להבין, הוא אומר.

להבין, אומרת האחות הראשונה.

ממש לחזור לאחור. להיות ילדה קטנה, מתהלכת בין החדרים בעיר שקוראים וורשה. קוביות מגורים ישנות, מאוכלסות בהמון אדם, שפעת ילדים. ואם היו שלושה חדרים או ארבעה, אולי רק שניים, שמונה נפשות ועוד עסקי החרוזה של הסב, שתובעים את מקומם כיוון שמאוחסנים בארגזים כבדים, רכוש נלעג, ומה שסחב אתו לארץ, רק מעט מהרבה. האב הזה שלה שאולי זוכרות שאירחנו בדירתנו. זיכרון מביך. לחיות בתוך זה, תבשילי שבת יהודיים, דגים ממולאים וגזר חתוך לריבועים טבועים בסוכר, או שומן אווזים שנקרש צהוב למרוח על הפת בימות החול. ילדה מסתובבת בין אלה הריחות, עוצרת להתבונן באחיות הבכורות שכבר מסייעות במעשה הפרנסה. והאם קוראת בשם שלה, לבוא לשחק עם הקטנטנים. ילדה ממושמעת ומה שעושה במידה בינונית. גאה בשבחים פשוטים, שיפה בוצע קיפול הכביסה או ניגוב השולחן, להסיר את שיירי המזון מארוחת הבוקר. אולי גם לימוד הקריאה, שבאחריות האם ומסייעות האחיות הבוגרות, אומרות, עכשיו תשבי תעתיקי, וכשיתמלא הנייר תבואי להראות. זה המעט ולא באמת השכלה.

בית שמוכרחים להרגיש את השייכות, אומר הוא, להיות חלק. וכל מה שקורה לכולם עניין שלך. ועלוב, אומרת האחות השנייה, לזכור שלא באלף אחר, במאה אחרת, אולי חמש עשרה שנה לפני שנולדת.

ועונים שכך כולם, שלושה מיליון יהודים בפולין או שלושה וחצי. כך הרוב. וזו מתעקשת להגיד, עלוב. אילו ראיתם אותן, שמדברות על מאכל שבישלו וכמה יכולות להאריך איך טוב להוסיף את התערובת, קישוא שמרסקים בביצה, כף גדושה, ומערבבים ושוב אחת ומערבבים, עד שכל הכמות. צנצנת שלמה סחבה מהבית, סלט טרי לגמרי.

אם מוצאת בזה עניין, מנסה האחות הראשונה.

והיא מתקצפת, שבוודאי כך, ורק הדאגה שטמון בתוכנו ומתי יצוץ.

ממש שנה עצמית, הוא צוחק.

לחפש עקבות, היא משיבה, צוחקת גם כן, להיות דרוכים. ומיד העלבון שמן הצד האחר כאילו מחוקים כולנו, לא ילדים, לא נכדים. ורק ההן, מתבוננת כאילו שלהן הנחלה כולה.

ממש בסוף, כשכבר מטושטשת לגמרי, ושלא לעניין הטרוניה הזאת, כי מצב שלא בשליטה, ואז אל מי הטענות. כך האחות השלישית.

והמענה, שלא אישום, רק להצביע על הדברים, לציין שנעוצים עמוק גם בנו, וסוף שיעלו.

היו קולות מים שוטפים מתנפצים אל האדמה, מצטרפים אל חום המיטה הזרה להיות עונג. תתעטף היטב, הרהר לעצמו, שלא יחדור מפינות רפיונות, לחסום את הקור וכך לנמנם להנאתך. לפעמים התחזק עד שנדמה שרעש מכוננית בסמטה למטה. ולא. רק הגשם. לפעמים ברק חודר מבעד פסי התריס ואז תמתין לרעם שתכף יצטרף. כל כך צמוד שממש כאן למעלה. עכשיו תיסגר האדמה, מהר מהר.

פתאום צץ לעומתו הילד, במקום קר שבקושי עיר. מזרונים מונחים על הרצפה, אחד לו, אחד לאב, והאחרות בחדר השני, האם והאחות ועוד אחת תינוקת. עפולה, הרהר, עיר שהיא הוכחה שאין גבול למעמקים. תהום רבה.

בגלל הגשם, זרמי המים שמתערבבים בחלומות, ועד שהבחין כבר עשוי, ומוכרח להתעורר אל תוך הלחות הדביקה שיודע שמשלו. ומנסה להסיר כל מה שניתן, לחפש מקלט. כמה שנים מאז, כל כך רבות שמצחיק איך השתמרו התחושות, צינה וריח שתן ומבוכה, ניסיון השווא לשוב אל החלום, היכן שמונח הפתרון, פשוט ונוח: ילד שמטיל מימיו אל זרם התעלה. יודע שבלי סיכוי.

אם היה צריך לאזור אומץ, לצאת מתוך המצעים ועד למזרון משכבו של האב שאצל הקיר האחר, טובע בנחרות ועד שמפסיק כי חש בילד שעומד לידו רועד ונבוך. זיכרון שמעלה חיך יובל שנים מאוחר יותר.

בזריזות מאיץ לקלף כל מה שרטוב, וכך ערום כמעט, נדחק אצלו, מתכרבל בשמיכה החמה להמשיך את הלילה. כמו בוורשה או בוילנה, שלושה מיליון.

תשע שנים מאז שמת, וכל השבועות בצד מיטת חוליו, נתיב ייסורים מתמשך שאין חזרה, שיחות של כלום, פטפוטי יום יום וגם מעט מהמאורעות שפעם, לא את הזיכרון הזה.

היה יכול להקרין אור באפילה שכבר סגרה לגמרי, שהנה נשאר בכל זאת, נשאר ממנו. ובאחד הימים אולי יהיו משיחים, אולי יספר לנכדים איך כשעוד קטן, אין נטל אליו, מחבק להרגיע, להפיח חום, ושום גילוי של סלידה מזו הצחנה שאתו יחד, נותרת גם לאחר שכבר התייבש הגוף, ופה ושם בשולי הגופייה.

לחוש רצוי.

היה יכול להנעים את השעות ההן אילו נזכר. ועכשיו כבר מעבר להשגה. לתמוה אם שומע את נקישות המים, מתנפצים בזעם אל מצבת האבן.

אם צוחק.

עכשיו כוס קפה של בוקר, ובצלחת עוגיות צהבהבות שמנוקדות גרגרי שוקולד. לפנק אתכם, אומרת האחות הראשונה שמרגישה מארחת מפני שהשכימה אל המטבח. מי יודע מאימתי מונחות, היא מתנצלת, ובכל זאת טריות.

כי בקופסה סגורה, אומרת הצעירה. אותה הרגשה שכבר בשבוע של אבא, שמעבר לקיר כל מה שבחוץ ולא מתגנב אל המחשבות. לכן לשאול אם קיבלו באמת. והמבט אל האחות השנייה, שאצלה שביבים של מרי. כבר הסכמנו, היא אומרת, מוסיפה סוכר ובוחשת כפית שניה ושלישית. לפעמים, היא מסבירה, שיהיה ממש מתוק.

הייתה מאושרת לראות, צוחקת האחות הצעירה. סיבה לדחות ביומיים. זאת אומרת את הפטירה. אולי הייתה אפילו שבה לאיתנה, ואת הביטוי שתמיד על שפתיה, לאכול היטב. להגיד, אשמה שעל כתפיו.

הוא אומר, אולי לא עשה די לשנות, אבל כל זה ממה שהביאה אתה מהבית של סבא יעקב. כמה שניזהר להתרחק, התאמץ להרחיק וללא הועיל.

על כתפיו, צוחקת האחות השנייה, בגלל הרגישות שטיפח בנו. הזדמנות להתגלגל אל ימי השבת, ששותים תה אחרי הצהרים, וכמה פעמים קרא בקול סיפורים מתוך ספר.

אם זוכרת.

והאחות הראשונה מנידה בראש, רק היא.

ומה שמקודם, ניחושים.

למשל את הקריאה שלה עצמה. ערבים ארוכים במושבה נידחת שקוראים ראש פינה. השאלה איך תעביר את השעות, ועבורו הרי הפתרון קל ומה עליה. בוודאי בחן כמה יודעת בעצמה, ואז לשבת יחד. בזהירות שלא ישמעו בעלי הבית מעבר לקיר, גם לחשוש שתכנס ההיא מרים רובינשטיין ותמצא במה עוסקים.

לנחש שגם נכנסה, צוחקת האחות הראשונה, וכך לגרום שיפסיקו. בכל זאת הגיעה ליכולת כלשהי, רומנים שהזכירה, שעושים טוב בלב, מזילים דמעות.

משהו רציני שמבקשת להשמיע האחות השנייה. לעניין ההבחנה בין תרבות וספרים. כך בבית הזה, שללא שום אשנבים אחרים, למשל נגינות או ציורים. הספר, יאמר האב, והיפוכו עם הארץ שפירושו בורות. טפטופים שמחלחלים לתוך תוכך. וכאן להזכיר את הביקורים של הדוד נתן, מחזיק בכרך עגנון, שזו המדרגה העליונה.

סיוטי השבת, צחקה האחות הראשונה.

אם יניחו לאחות השנייה לסיים את הרעיון. חוששת שמיהר לוותר, משך אל השוליים, להיות מכאן ואילך רק דיבורים קלים בינו ובינה. עד שהופענו אנחנו, היא אומרת, להיות מתכון כפי שביקש. לדחוק כה עמוק לתוכנו עד שכבר לא אדון לעצמך. מסתבר שהצליח, צחקה, ורק היא נותרה מהצד, ממשיכה את כל המסלול הזה שקוראים חיי משפחה, שבאורך כפול ויותר מפרק הזמן שקדם להופעתו בחייה. לכתך אחרי במדבר. כמה היו, כמעט חמישים שנה, ובכל זאת לא קיבלה.

ורואה שמתבוננים בה שתפרש.

לא קיבלה, היא אומרת.

וכשנוכחת ששותקים היא מדגישה שגם אלינו, ילדיה, כמעט זרה.

הביטוי הזה שהולכת במדבר, כמעט בעל כורחה. עדות שלה עצמה, תאמר האחות השנייה. והנימוקים שהכריעו, שאומרים לה, איש מבוסס, גם פרנסה גם כבוד. לנהל בית משלך, מנוחה ונחלה. בסך הכול פועלת פשוטה בבית החרושת לשמן, ואחר כך במאפיית מצות. עשר שעות אצל המכונות, או באריזה, ובינן לבין עצמן מזמרות רומנסות ושירי עם. לפעמים התבדחות עם המנהל שרומז רמיזות. נשוי, אמרה אחת אסתריקה, וכשמופיעה אשתו נהיה קטון כזה. ואת הגודל מסמנת בשתי אצבעות. גם האיש הקורץ מלשכת העבודה שמסביר כמה רבים מחפשים, כאלה שמוכנים בכל שכר, ומה שהשיג במיוחד למענך, מתוך כבוד למשפחה.

בכל זאת התנגדה. מצרפת נימוקים. והם עונים על כל דיבור, מדגישים את הביטחון, והרי ממשפחה ללא דופי, והמקצוע מכובד. שכר קבוע בכל חודש. אבל האיש עצמו, טענה כנגדם, מהאיש עצמו לא נלהבת.

בגלל כל מה שניסתה להיות חלק, הנוער המגשים, ומקהלת הפועלים, ושם הכי נכבד הפועל, חומר ולבנים, הכי גבוה עובד האדמה. אילו יכלה עם אלה, כל היום בשדה, ובערב לשיר ולרקוד.

תמיד בשורה שניה. מסתתרת בצל ומשם מנסה לגעת. ואמרו, לכי אחריו ובלעה את המחאה, לחזור ולפלוט כל חייה.

מין הנאה שכזאת, אמר האח.

להשוות לאדון בילסקי שהיה אמן מעשים. ידיים שיכולות כל מה שתבקש, למשל ברזים, למשל חשמל ומה שנוגע לבטון הרי ממש המקצוע. גוף נמוך ומוצק שדוחק את הידיים להיות בולטות לצדדים. ואיך יכול להיות חנווני, לעמוד מאחורי הדלפק או לחשב טורי מספרים על גבי סרטי נייר, לרשום במחברת בעיפרון שתולה מעל האוזן.

לאה הסבירה שבאמת לא התאים העסק ההוא, ומכרו כדי לקנות את הדירה, לחפש עבודה שתהלוך את הכישרון. עבודת כפיים. ושכטר רק ראה את הגישה שלו להחזיק בחומר, ותיכף התקבל למפעל שעושים מרצפות. אדון שכטר בעצמו, הדגישה לאה.

דיבור שמרגישים גאווה כבושה, חוזרות המילים להדגיש שאבא שלה, ואת השי לכבוד החגים, סוכריות שוקולד ממולאות יין. היו כהות השערות שלה, והפנים בהירות, גם הברכיים, וכל הזמן מופנות אל אלכס גרינוולד כאילו רק הוא.

להוסיף שגם מומחה לעשות עוגות קצפת, כי עבד במעדניה.

שניים שרק לעתים רחוקות התחברו אלינו, כאילו גדולים. והרי רק שנה אחת ביני לבינה, והוא כמו יוייליק, זאת אומרת שנה נוספת. לא אל המשחקים שעשינו על הכביש, בועטים לשער, או הסוג האחר ריצה בכל הכוח מתחנה לתחנה. משחקי ילדים, ביטלה לאה, כשצעקנו אם רוצה להצטרף גם כן. זה בהתחלה. לא שמעוררת חלומות, יותר כדי להגדיל את הקבוצה. ועליו תכף ראינו שספורטאי עלוב ובמהרה חדל, עד שפתאום התחיל יוצא אל גזע האזדרכת העקור, איפה שהיינו מנהלים את השיחות שלנו, ויכוחים בשעות שחושך. ואז ראינו שגם היא. על המרפסת הנמוכה, מתיישבת, ולאט לאט את המרחק אלינו במין ישיבה מכווצת שחושפת את הברכיים, את הצוואר, והשאלה איך לנחש את הטעם, שלא תדע בגלל שנה אחת.

יוייליק סיפר על החתונה. בת דודתו, אחת שכבר שמענו עד מיאוס, ואיך משך לעצמו עוגה צבעונית ועם האצבע טובל ומלקק עד שרק החלק היבש. כאלה מכין אבא שלי, אמרה לאה. יודע

להקציף את הצבעים ובסכין בצורה מתפתלת גלים. עוגה שעושים בחנות, התעקש יוייליק, וענתה שבמעדניה. כזו שגם את ההכנה, גם מוכרים, ומי שבא יכול לשתות קפה ולאכול מנה מהמין שבוחר. הכי הרבה כסף בדרך הזו, לפי מחיר כל פרוסה ומצרף יחד כמעט פי ארבע או חמש. ממש לירה שלמה בעד עוגה אחת. דיבור מתוך ביטחון, שידועת איך עושים בשכל, ואלכס חייך מתוך הערכה, לא מזיז את העיניים מהרגלים שלה, עד ששמענו את הקול וידענו שאליו, להיכנס מיד לארוחת הערב.

חושבים את עצמם, אמרה אימא.

ואבא התעקש שבכל זאת שונה, לפי התרבות וההשכלה. אנשים עמלים ומתפרנסים בכבוד, כעסה אימא, ואדון בילסקי יכול לשמש דוגמה. אבל ההבדל בתרבות, הדגיש אבא.

לתפוס עכשיו שכיוון אלינו. כי מי היינו, רק שלושה וביניהם אחת שעדיין תינוקת, זו האחות השנייה, ששומעת ולא מבינה. לדעת שבכוונה, מנסה להרחיק את ההשפעה, כזו שחודרת אל המוח ושם מי יודע כמה שנים, עד שיום אחד צץ ויוצא הגזע ההוא, הדוד אברם, שמתיישב ברעש בחדר הגדול ובקולי קולות התחכמויות של נהגי ירקות, ואיך שם בגרמניה כל הנפלאות, איפה שעשה מועדון ובית קפה, כסף גדול.

בשר אחד, הסביר להן, מה שבא ממנו והמחצית שלה, ולך דע מה ניטמן בבליל הזה, תכונות שמתחילות באדם הראשון וכל מה שנצבר בדרך.

דווקא מתאים אדון בילסקי, צחקה האחות השנייה.

לראות בעיניים של האם, שלא יודע מנוחה. את ריצוף החצר והמרפסת הקטנה שבשבוע ימים הגדיל כך שיכולים לשבת משפחה שלמה. והחבלים לכביסה במרפסת האחורית. כל הזמן מוסיף ומוסיף, ממלא תוכן.

ממש מתפעלת, אמרה לו יום אחד, מהיכולת שלך. ואדון בילסקי חייך במבוכה שמשתדל לעשות טוב, משתדל להתקדם. היה הקול שלו יהודי מהגלות, קצת מתנגן בקצה, והאם אמרה שממש מתפעלת.

שכנים שיותר מארבעים שנה בבית אחד ורק זה ולא מעבר, אמרה האחות השנייה, מדגישה שבטוחה.

כמעט חצי שנה אחרי שמתה גברת בילסקי. אישה רחבת פנים שהייתה מתלווה אלינו בזמן שצועדים בכל בוקר. לפעמים מתאימה את הקצב אל שלנו, לפעמים ממהרת, משאירה מאחור להתנהל איך שרוצים. לאה אמרה שבבית המרקחת של מרכוזה, שממש מאחורי בית הספר. ואימא אמרה שעושה ניקיון במקום ההוא ושוטפת בקבוקי תרופות. יותר מדי טוב בשבילה אדון בילסקי, והכל מזל. בזמן שבן שתיים עשרה ועדיין זוכר את השיחות במטבח, שוטפת את הכלים והוא במגבת אחריה, ומספר את דיבורי הבוקר. תלמדו ילדים, תתאמצו בכל הכוח, אחרת רע ומר. יודעת לתת עצות, אמרה האם, לתת לאחרים. פתאום פתחה את הברז שיזרום בחוזקה, ובתנועות זריזות מעבירה את הצלחות ממנה אליו, עד שלא מצליח להדביק את הקצב. בסוף תשבר צלחת, הוא רוטן.

ועוצרת. חוזר להיות כמו בהתחלה, כמו תמיד שעושים יחד. והאם להמשיך באותו נושא, כי רואה שמתרגזת. מדגישה שוב ושוב, לתת עצות לאחרים ומה בעצמה. וממהר להוסיף שגם על זה, ואיך הייתה בלילות יושבת על הספרים והאור חלש עד שהתקלקלו העיניים.

עכשיו הצחוק. פרץ קולני שמכיר מזמן. מהמריבות בבית. להיות מענה מבטל להסברים של האב, או כשאומר מילת הערכה על גברת קצב או עדנה ליפשיץ מהבית למטה. מפני שהרבה יותר טוב ממנה בניסוחי מילים. ובעניין העיניים של זו, באמת מקולקלות לגמרי.

יושבת על הספרים בלילות, צחקה האם.

ומוכרח להגיד לאחיות את הרגשת ההזדהות. להיות בצד שלה מול מי שיוצאת לעבודה בכל בוקר, כאילו גננת או מזכירה, ובאמת לא כלום.

לחוש את ההרגשה כאילו עכשיו.

שאלה של האחות השלישית בעניין הצורה, איך הייתה. כי מה שלנגד עיניה, אישה זקנה, מאז שיכולה לזכור. והאחות הראשונה הסבירה שתמיד מבוגרים יותר. כך בעיניים של ילד, והרי היו צעירים מאתנו עכשיו. תמיד מבוגרים מאד, הסכים הוא, ובלי מין בכלל. בכל זאת משער שלא מכוערת. לראות את לאה הבת שלה.

כי אפילו לאחרונה, כשכבר בתוך כאבי הקץ, פתאום קרה וממש ניצחון.

כאילו מביעה צער, אמרה האחות השלישית, ובאמת ניצחון, לספר שנכנסה לטיפול קטנטון, כאב בזרוע, ותוך מעשי הרופאים חדל הלב, ואיך באוזני כל אחד להדגיש כמה חזקה האישה ההיא, מתרוצצת וטורחת. לא מנוחה, לא חופשה, ובלי שום מחלה רצינית, מחלת לב או מה שיותר גרוע, ולעומתה אני שבר כלי, מוכרחה להתיישב כל כמה צעדים. והנה.

באמת ניצחון, אמרה האחות השנייה, ללחוץ את היד של אדון בילסקי שיושב שבעה, להגיד ניחומים. רק שנינו מכל תושבי הבית שהיו בהתחלה. אם אפשר לחיות למען הרגע הזה.

היה ביום השלישי שאמר להן, אם מבחינות שנהיו שתייני תה. ביוזמה שלנו, הוא מדגיש, כי קודם הייתה היא ששאלה והגישה ועכשיו אנחנו. זאת אומרת שכבר יהיה נמשך. דיבור של צחוק. להקל את מעט הביקורים שהגיעו להביע השתתפות בצער.

היו בני הדוד מהרצליה ואתם קוזינה זקנה שאף פעם לא הבינו איך בדיוק הקשר, ועוד דודה. האחות הראשונה כיבדה בשתייה. חזרה ומילאה את קערית העוגיות. אם יהיו מעדיפים פרי. כי היו בסלסלה ענקית מנדרינות ובננות, מתמזגים הכתום והצהוב להפיץ רעננות. ובת הדוד אמרה, כמה שנים מאז ואיך היו המשחקים, לרוץ אל דלת הכניסה ומשם דרך המרפסת שיוצאים בקפיצה ובחזרה מאחור. מי שהגיע ראשון. מי שהגיע שלם, צחקה האחות הראשונה, להזכיר את הנפילה, ואיך לחצה את היד לשמור על הניצחון. מיני כללים שאין עוצרים בתוך הסיבוב. ואחר כך הרי שמו בגבס כי ממש נשברה.

ודאי שזוכרת צהלה בת הדוד, ופתאום שאל אם רוצים לעשות שוב, כאן שלושתנו, ניסיון אחרון להחזיר את הזמן. שב, שב, אמרה האחות הראשונה, אם חושבות שרק מתלוצץ.

אחר כך תאמרנה משפטי ביקורת, לצחוק על אלה שקוראים משפחה, שרואים ערך עליון, שכל כך התאמץ להרחיק אותם, להתרחק מהם, ועכשיו שמתה יהיה בוודאי קל בהרבה. כול כך שמחה עבורו, גיחכה האחות הצעירה, אם אולי יכול לראות משם, להתענג על היורשים, עלינו. אבל

בשקט, אמר האח, לבל תפרוץ אש, רוטן אל עצמו וממלמל מילים בשפה רחוקה. לא, התעקשה האחות, לא בתקופה שזוכרת. וביקש שתסביר איך היה. אמר לא, בכל פעם שצריך להשתתף ובפסקנות, לא הוא וחבל לנסות לשכנע, והכי גרוע כשחתונות. היו עגלגלות הפנים שלה ונאות, וחשב, מה כבר יודע על המחשבות שאצלה והצבעים שרואה, כי הרי תינוקת בזמן שיצא מהבית, צומחת אל תקופה של זקנים, ואולי חלש מדי ועייף למאבקים שמה כבר יועילו. אומר לא, חזר על מילותיה, לבטא נוקשות שהיא השלמה, עשו ככל שתחפצו, אבל בלעדי. די חכם להבין שבקרוב יעשו בלעדיו, אמרה האחות הראשונה, יעשו מה שרוצים. היו עגולות הפנים גם אצלה, ואם פחות, עדיין יודע לקרוא בהן מתחת לכל הסימנים. מפני שמכיר את המחשבות של הילדה מפעם, הרהר לעצמו, שתומכת את היד הכואבת ולא תעצור את התחרות בגלל חוקי המשחק. והתמיהה אם לאחר זמן מצטרפת נוקשות למקום שקיימת השלמה. רק מהפה ולחוץ, הביע דעה, וראה את האחות השנייה מנידה בראש. ובקול את דעתה שנכון לגבי שניהם, גם אימא גם אבא אבל בהיפוך. להיזכר בשמחות של פעם, אמר, אם רוצות לשמוע.

חושב שהיו אלה חגיגות בר מצווה, ולמה מצטיירים כחתונות. מתחיל בהתכנסות כללית, וצריכים להלין את כל השבט, דירות שנראות כמחסי בגדים ומיטות. אתה מחפש לאן לפנות, והכי טוב עם ילדי הבית, בני הדודה חוה והאחרת שקוראים אסתר, שמכריזות צאו לשחק בחוץ ילדים.

שלא יסתובבו בין הרגליים.

הרבה יותר מפוארים הבתים, ובאמצע סלון שסתם חדר לעצמו, עומד שולחן אירוח ומתהדר מזנון שממולא כלים מזכוכית שבשפתם סרוויזים של חרסינה וקריסטל, והכי חשובים השירותים. לא צריפון פח בחצר חשוכה, בתוך הבית עצמו. אתה מושך בשרשרת וזרם מים שוטף, גורף ברעש. כי בעלי עסקים משלהם, חנות מכולת, אחת בכל המושבה, ואצל השנייה בית מלאכה למיטות, והדוד אברם עומד באמצע ובתנועה אדירת כוח מותח קפיץ ומהדק אל פס המתכת. להתבונן ביראת כבוד, כי מהקבוצה החשובה, וההנאה כשמשווה למלכי הכתה, גדעון לפקין ורבקה רחים, ומה אצלם, חנות בדים ומאפיה שממש דומה. הדודה חוה מנהלת בין ארגזים ושקים, מתנגן הקול שלה בשפה של יהודים, לשון שאף פעם לא נדבקת, ועובר הצליל אל הבגדים והקירות, להיות ריח של פולניה.

הכי סמיך הלילה שמצטופפים על המצעים כל ילדי המשפחה. מתכסים שניים שניים בשמיכה אחת וכל הזמן קולות מריבה וקולות צחוק כי מושכים בכוח, ומהחדר השני גערות לישון בשקט. אם לא מצליח להירדם כי דוחה הריח, כתמים צהבהבים שכמו שתן, ואיך תטמון את הראש לכסות מלמעלה, לחשוב, אף פעם לא תגיע השינה. רעש מכוניות מהרחוב, רעש נחירות מהחדר, ומהמטבח קולות מדברים, לחשוב, שרק יעבור הלילה ומחר כבר בחזרה אל מה ששלך. פתאום מופיע הראש שלו בדלת, מציץ לבדוק באור הקלוש, ואמרתי כאן, לא נרדם בשום אופן. ושאל אם רוצה להצטרף, לראות את העיר בלילה.

זיכרון שמספר להן, שאולי רק האחות הראשונה, אולי במעורפל, כי ממש תינוקת. ואיך במהירות אל תוך הסנדלים ומתחמקים יחד. להסביר שקצת יסתובבו, מכאן עד התחנה המרכזית, עשר דקות בהליכה רגילה.

ממש לנשום.

לא, הוא משיב, לא היו דיבורים. סתם פוסעים. לפעמים מקדים אותו ותכף מתיישר. רחובות שמצטלבים ריבועים ריבועים והבתים שלוש קומות כהות, עם רווח צר לכניסה, ובלי ירק בכלל. דווקא נראה מרשים. להשתוקק לגור בכאלה. ומושך הלאה עד שמגיעים לשדרות ושם כבר מעבר לחלומות. שכל בניין בצורה משלו וגם שיחים בחזית, ואת מעגלי המרפסות שכמו ארמונות. שדרות רוטשילד, אמר אבא, החלק היפה. ומאט את הקצב להספיק לראות, עד שעוצר מול אחד, שמחוטב עמודים ועיטורים, ואני לצדו לצפות יחד באושר הזה שאף פעם לא יהיה.

לקבל כגזרת גורל, הוא מסביר להן, כשם שלא יהיו אופניים, ומיטה משלך, אפילו בצורת חלומות. לא היו דיבורים, הוא חוזר ודולה זיכרונות רחוקים, משיח בשקט. וגם הן באותה דומיה, מקשיבות. אולי ליטוף ראש. יד שמחליקה לשער הילד, להרעיף נחמה, כי הרי מורה שקצובה המשכורת. לקבל מה שבהישג יד, ומה שמעבר אפילו לא כשאיפות. רק על ניצחונות בקרבות גבורה, מעברי הרים שחורים שבשם מונטנגרו, כאלה.

כי רחוקים, לכן יכול.

והאחות השנייה תהתה אם במתכוון, לזרוע שאיפות, וצחק שלא צריך. אני הרי כבר הנהגתי צבאות כובשים בשנים ההן, חולפים ביערות מושלגים לפוצץ את גשרי הוויסלה. לכן משער שיותר עבור עצמו. מבט אל עולמות שמקרינים כבוד, שספוגים תרבות, ואפילו מהקירות החוצה. כבר היו ישנים כששבו, ובזהירות את הדלת ולנעול במפתח. בשקט, כל אחד אל הפינה שלו וכמה שתמהר השינה.

מה שדיברה האחות השנייה, שמתפלאת לשמוע על שתיקות. מפני שאצלה הניסיון אחר לגמרי. הייתה עייפות בפנים שלה, אולי קצה של חוסר סבלנות, מבצבץ מסדקים, ומיד מושכת להחזיר פנימה. אם לא תשאל לא תדע אף פעם.

יודעת שלא תשאל.

ואמר לה, בדרך הזאת רק תאבדי את החלק הטוב, כל מי שדי מבחין ודי רגיש לחשוש שהכול העמדת פנים. מה שנשאר החלק שבנוי אחרת שמוטב להתרחק. והניד בראש שאכן. החלק שלפי ההגדרה אולי אנשים כמונו, התעקש להסביר, ורק שכל כך הרבה אפיקים ונבטים, תכונות שמצטרפות להצמיח מיני סוגים שלא מתחברים לחיות יחד, לגדל ילדים ששלך ולא שלך. לא שלך, הסכימה האחות השנייה. כל אחד ואחד מאתנו, המשיך, שזורע אולי לרוח. להיות אחרון מהגזע שהוא.

נכון גם על עצמנו, התקצפה האחות הראשונה, והשנייה בקוצר רוח ביקשה שיתנו להגיד. נכנסים לתוך הדברים ומטים לאן שלא התכוונה ועכשיו מחזירה אל ההתחלה.

סליחה, אמרו יחד האחות הראשונה והאח.

כך בתקופה שלי, שכבר ממש בוגרת, סטודנטית שיודעת את כל התשובות. גם יודעת שאין תשובות. ואז היינו משוחחים מיני שיחות שלא תאמינו, ומה שבא בעקבותיהן.

היה חרישי הקול שלה, מתחיל ונקטע, כי מהרהרת אם להגיד, וכבר הוציאה מכדי להחזיר. לכן למצוא את דרך הביטוי הנכונה. להסביר שהכי תעב את המשיגים, שכל הזמן מכריזים אני את שלי, הנה. זאת אומרת להעדיף את מי שלא משיג ואפילו מנסה אל אותה מטרה שאזי עניין אחר לגמרי.

לשים מהצד האחר את בעלי החלומות. מה שבעצמו. ואת זה הרי סיכם ככישלון, ומוטב כאזהרה כי ללא אושר.

אם מבינים את המצב, שקוראים פרדוקס. להוליד ארבעה ויודע שלא החלק שלו ולא האחר, וכבר רואה להיכן רצים ובייחוד אתה.

ומתבוננת באח.

לכן ניסה אליה. להגיד. והיו משעשעות השיחות, מפתיעות בגילוי הלב. מבקש להציב מטרות צנועות. להיות מורה או אחות. כי כבר היית אתה, היא צוחקת, הוכחה חיה לחוסר התוחלת של המתמרד. לכן כמו גבעולי הדגן שמתכופפים ברוח, ואת המטבע לחפש בתוך עצמך. להיות נבונה, היא מצטטת. וענתה שגם בזה הניסיון שלו עצמו, והאם כל כך מוצלח. היה יכול, ענה לה, בתנאי שמצוי בן הזוג הנכון.

וכמובן סירבתי, אמרה בנעימה של סיום.

ואז הסיפור עצמו.

וקודם אולי חשבו שכלו דבריה. מפני שהתארכה השתיקה. וניסתה האחות הצעירה בעניין הקניות שצריכים להכנת האוכל. אם חושבים שעבירה חמורה לצאת לחנות ותכף תחזור. עניין של דקות. וכאן בין כל וכה התמעטו המבקרים.

בקושי מסוגלת לטעום בשעה כל כך מוקדמת, אמרה האחות הראשונה.

ומפצירה אם יהיו לחמניות טריות.

והיה מוכרח להתערב, מבחין שמבקשת להוסיף. אומר להן, שוב הפסקתן אותה באמצע. את העיקר, אמרה האחות השנייה.

כי ניסה לדבר איתם, שם בבית הספר הגבוה. לברר אם יסכימו להשיב בשלילה. יש סיבות, טען באוזניהם. והכניס אליו לחדר המנהל, האיש ממחלקת הרישום. ביקש לשמוע את הפרטים, כי כזה מקרה לא זוכר מקודם בכל עשרים שנותיו בתפקיד. וכמובן דחו בתקיפות.

כשכבר היה בתקופה הקשה, שעשו ליד המיטה שלו, והיא אז מנהלת בקרן הציבורית, מתרוצצת בשעות שהן לילה ונסיעות לחוץ לארץ, וכל ההתרגזויות. וצחק לה. אומר, גם אז הרוות גם מעשים. ואז גילה.

והאחות הראשונה שאלה איך לא שמענו אף פעם, וענתה שידע להחזיק בתוך עצמו, מי יודע כמה נוספים לקח אחריו.

אולי התבייש, אמר האח.

אולי כדי להוסיף דבק, שמנסים לעשות יחד את התבשילים המוכרים. רעיון שהעלתה האחות הראשונה, שכל החיים איפה עשתה את רוב שעותיה, הרי במטבח. וכמו פרקי תפילות שסדורים בשרשרת, כל אותם מאכלים יהודיים. של פסח, ומטעמי הסעודה המפסקת, ובשבועות מחלב

וגבינה. גם מנות של ימי החול, אמרה האחות השלישית, חוזרים על עצמם עד שעמום. כך הרושם שנשאר בראש שלה.

חמיצות סלק, צחקה.

די שנים לשכות, התעקשה הבכירה, מתרוממת להגיד, בואו, נעשה יחד, עד שמוכן, לפעמים שעות על גבי אש קטנה, חמין של שבת שברצון רב, כמעט בגעגוע, ורק הסבלנות עד שמקבל את הטעם הנכון. במקום זה דברים קצרים, לביבות תפוחי אדמה וקוביות גזר בסוכר, הצעה שלו.

קוביות גזר, עוותה פנים האחות הצעירה ותכף הרגיעו, אומרים, מזל שלך שאין ממה לעשות. ובעניין השני דווקא מתאים, ומחלקים את התפקידים, שניים לקלף, והמלאכה הקשה שיעשה האח, ריסוק על גבי מגרדת, ואת הטיגון האחות הראשונה.

רק צריכות להיזהר שלא תחתכנה הידיים, מלאכה שכבר אפשר לעשות בכלי קילוף מיוחדים, שבכול בית, ולמה לא כאן. לדבוק במסורת, צוחקת האחות השנייה ותיכף נהפך לזעקת כאב ומתיישבת בצד להחזיק במקום הפגוע שלא ייזל הדם. בגלל הרעיונות שלכם, היא אומרת.

בין כה וכה רבים מדי, אבל העניין דווקא בזה ששקועים בעשייה, עכשיו שיושבת הולך לאיבוד הערך. חשובה גם התוצאה, זאת אומרת הארוחה, אומר האח, ובנוסף הפציעה עצמה שהיא עיסוק לעצמו.

קולות הטיגון שמתפצצים בשמן הרותח, כי על הלהבה הגדולה, להחיש גוון שחום, ומטילה אל צלחת עמוקה שמתמלאת והולכת.

עכשיו תקבל צביון הולם שהיה יחד, אומרת האחות הראשונה, הדרך שבה הייתה רוצה שנוכח.

מהתקופה שעוד מוקף פרדסים. כאלה שניטשו ובנויים תעלות בטון ותעלות עפר להזרים מים אל הגומות, ומאיפה, מבאר שקדחו עמוק ושאו. מוצלים עד אפלולית ולא תמצא עשבי בר, ומטופח הנוף גם מלמעלה, נקי מענפים מתייבשים, רק פה ושם ורדים שתקעו במתכוון ופרחי גילרדיה צבעוניים, לתהות לאיזה צורך. פרדסים ערבים מטופחים, גם אחרים שנזנחו בלא טיפול, להיכנס ולמלא תפוזים בסל, כמה שיכול לשאת. בקושי נולדו אלו השתיים, הוא מצטחק אל האחות הראשונה, ואם היו מה הבינו.

לחשוב שצמחו ישר אל שכונה רצופת בתים. כשכבר רחוב סלול ומדרכות מזה ומזה. והכביש העליון שקוראים שחור התרחב לדרך רב נתיבית, שחוצים באור ירוק. בלי פינות לדמיון, לחפש בהשכמת הבוקר במחפורות הכורכר ופתאום ציפור כחולה שפורשת כנפיים ברעש, ונשאר חסר נשימה מול היופי.

אומר שרק עכשיו נתן את הדעת כמה אחר העולם בו צמחו אלה. עשוי תאים ומשבצות מוקפים כללים של זמן, והאנשים על פי השעון, שעת הגברים, אחר כך ילדי בית הספר, ואחרונות עקרות הבית נושאות סלים מחנות המכולת של מוטי.

תקופה שבעיניהם מנוחה ונחלה, כי פסקו הנדודים, שנה פה ושתיים שם. להתרגל למחשבה שמעכשיו יחד עם הבית הזה והשכונה. עולים סדקים בקירות, וחלודה בצנרת, בנין שנבנה על המגרש ממול, שלוש קומות ועמודים בחזית וביניהם חנות למכירת בשר עוף. ואדון שוקר שואל אם שמענו שמכרו את הווילות של העירקים שבחצי הדרך העירה, לשים במקומן בתי דירות. שתיים שעשויות לבנים, ובחזית מצופות אבן אדומה שמעורר חלום. פתאום תוקעים הדחפורים

שיני פלדה להפוך לתל חורבות. אט אט מתמלא השטח, נעלם הירוק, ובלא גבעות, בלא שבילי סתר אל עצי אקליפטוס שנוגעים במים עמוקים. ואיפה רעש המפלים שמניעים גלגלי שבע טחנות קמח.

הפך להיות תעלת ביוב, נחל הירקון, אומרת האחות הראשונה. לספר שזוכרת את טיולי השבת אל תל נפוליון, ומשם להחליק במורד, ואוכלים את הכריכים, הפירות שארזה האם בסל, מקלפים ביצים. ואומרת, לצרף אל הזיתים, ללעוס ביחד, שיא הטעם. גם עגבניות, מנסה האחות השנייה, תוספת מהזמנים שאחר כך, כשכבר התחילו לסלול גם בכון ההוא, מכינים את השטח לשיכון ותיקים, למלא ממש עד שפת המים ויותר מאלף משפחות. פתאום נהייה שכן המנהל היימן, מספר את תכנית הדירה, סלון ושני חדרי שינה ובנוסף חדר עבודה לעצמו, עם דלת סוגרת שלא יפריעו, להזמין לראות. ובנוגע לעצים שמבקש לנטוע בחצר, בנוגע למרווחים ישמח לקבל עצה. ואנחנו הנהנו, יודעים שאף פעם. כבר גדלנו, אמרה האחות השנייה, להיות סיבה להתעסקויות ועיסוקים. כי זוכרת את השנים שלך בצבא, ואחר כך הלימודים, וגם את. את השיחות בארוחת הערב, מדברים בכס להגיד, קשה הדרך שבחרו, להיות דוגמה.

ספוגות בשמן הלבבות האלה, התאוננה הצעירה, מרוב ידיים שמעורבות, ועכשיו תור הבחילה. לשתות קצת מים.

להזכיר את תיקון המרפסת שעשית, כמו לפרק ולבנות מחדש. והאם התגאתה שיכול לעשות דברים, לעשות בכישרון. זאת שמאיפה, בוודאי מהצד שלה. הנה אחיה שמתקין מיטות וכל הדורות שמקודם, גזע שהיטיב להשתמש בידיים. לחזור על הסיפור שבשחר משפחתה, לפני שלושה דורות או ארבעה, ומי שאז נער זגג שנזדמן לעיירה לאחר סערת חורבן. כל השמשות, סיפרה האם, ממש כולן. ועבר מבית לבית, תיקן מבוקר עד ערב ובתוך כך קיבץ הון רב. עיירה שהשם שלה אפטה.

ושלושה דורות שבזבזו הכול, לעג האח, אגדת עושר מתיקון שמשות, ואיך לא שמעו את הסיפור הזה שהרבתה לספר. לפחות עשר פעמים.

כבר נשרכת לגמרי בעת ההיא. מודעת לתבוסתה. יודעת שבצד האב כל יוצאי חלציה. בצד המנצח. מרוב שנים ששומעת את עדיפות הרוח, עם הספר, החינוך, הרוח, ומוכרחה לוותר. חוזר בחגיגות סיום בית הספר. שימחה וגאוה למראה התעודות ובצדן השבחים. לחוש נחיתות. משרתת הבית שצוהלת בילדי האדונים. חושבת בלב, האכלתי, רחצתי, כיבסתי, החלק שלי. אבל מקור ההישגים ממקום אחר.

בדמיון שלך, קצפה האחות הראשונה, וכלל לא היה. אף לא פיסת ויתור, וכל הרחמים שריחמת, לחינם.

אף פעם לא היה, חזרה והדגישה.

ומוכרחה להטמין את הזעם כי נכנסו אנשים. לנענע בראש לגברת רדושיצקי ועמה הבת שלה שבזיכרון שלו נערה בהירה ורזה, ומה שעושות השנים. משפטים שמלווים בחינוך, לשאול אם זוכרת כל אחד ואחד, ומשיבה בחינוך, את מי תזהה ברחוב. חוששת שבקושי רב. על תקן נהגת, צחקה גברת רדושיצקי.

כי בעצמה לא מעיזה, ורק בתוך השכונה איפה שגרה. ודווקא הבת כל כך חופשית. לשמוע איך עונה לנהגים הצורחים, גם עוקפת וחותרת, פחד אלוהים. על זה הבת, שכל השנים לקחה את אמה לדוגמה, אבל במהופך. אמירה שגורמת להן להתחבק בחיבה.

עד שקיבלתי רישיון, אומרת גברת רדושיצקי, ומזכירה את העידוד של אמם שכל הזמן מחזקת את רוחה להמשיך בסבלנות. כל כך הטיבה לעזור, להבליט את הצד הבהיר. ומה עכשיו.

עוד עניין הקפה שמסרבות, לשם מה להטריח, מיד יסיימו כיוון שמחכים להן בכמה מקומות. מבקשת לשמוע עליהם עצמם, שהיו ילדים לעיניה, מה עכשיו ואיפה, ועד שמזדקפות לסיים. מכאן ואילך איך יהיה הקשר. רק במקרה. יודעת שחסר טעם להביע משאלות. כך הגברת רדושיצקי. ומה שיעשו החיים.

את הילדה הזאת אהבתי פעם. יאמר האח.

לבטא באמצעות הזמן. שאצל המורה גזירה שיש לקבל. ומוטב במקום סתר, עד שיעבור. ואצלה

מקור לצער.

אומרת, לא יינתן פעמיים. להסתכל על גברת פינרמן איך נהנית מחייה, כל התכשיטים, והמעיל פרווה אמיתית. להיות בת מזל, כי הרי אישה פשוטה, לא יחוס לא השכלה וגם המראה בינוני. ודווקא היא.

וכמה שחצנות, אמרה האם.

ואמרתי שדי יפה.

יפה, פלטה בצעקה מבטלת.

וכמובן סתם, וגם הוא עצמו שמעון פינרמן שצובר שתיים שלוש מוניות לפני הבית, משכיר לנהגים ובאחת נוהג בעצמו. וכרס שצונחת לתוך מכנסי חקי קצרים שתלויים ברישול. רחוק מלהיות מחמד לב. ואמרתי. לחיות עם שמעון פינרמן.

כל האנשים, אמרה האחות הראשונה, כרסים וקרחות וקולות ששואגים לדעת אם מוכנה הארוחה. עולם שמתאים.

גם את הדעה שלה, הסביר להן, שאומרת, תראה אצלה בדירה ואז תבין איך חיים אנשים.

וענה חיים גם אנחנו.

עד שרואים מה שאצלם בפנים, התעקשה האם.

להתענג על הקנאה, אמרה הבכירה. ואז השנייה במין התעוררות שמתוך רעיון, שאולי במתכוון, נמנעת מלעשות. ביטוי להסתייגות כי אף פעם לא שותפה אמיתית.

ואמר, לא.

תמיד המורה, מחליט אפילו במה שבתוך הבית. מתחיל ברהיטים הישנים, מיטת עץ זוגית אדירת ממדים ומשקל, שהושארה מאחור באחת העקירות, אולי במגדיאל. והרהיט השני שמלמטה מזנון ומעליו הספרים, והדלת נפתחת להיות שולחן כתיבה, שלא מעשי כלל, ואיפה ראה כזה והתמלא התלהבות. ומעל כולם ארון הבגדים הגדול, אימת הסבלים. גם כל השאר, כל אלה הרהיטים שעכשיו. יוצא בעצמו העירה ומזמין.

גם את התמונות, צחקה האחות השנייה, נוף של נחל ויער ובאמצע אדום, גג.

בעפולה, תיקנה האחות הבכירה, איפה שהשאירו את המיטה הכבדה.

לא להבין איך הרשתה להעמיד בצד. כי מפצירה לקנות דווקא בחנות הרהיטים של הדוד, גיסה, שהרבה יותר בזול. מומחים לייעץ. אנשים שבתוך הענף ויודעים איזו סחורה ואת המחירים. הרי לא מתנה, הסבירה. ולא הסכים. להיות לצחוק, רגזה האם. כי מביא את השולחן הזה ושתי הכורסאות ופינת הישיבה שמצא סחורה משומשת. והיא מתבוננת מהצד, מנענעת בראש כי לא מצא חן המזנון. לא להבין איך הרשתה להעמיד בצד, אמר האח, ואת ההסבר שבלא דעה משלה, לכן נוח. אפילו כשרכש את הדירה. כבר בשלב שבלי מעורבות, לבוא אל המוגמר, אמר האח, ואז לרטון. קוראת להתבונן איך משיגים האחרים, איך רכש דירה בן השכנים בשיכונים החדשים וכבר נשוי ומסודר, מביא נחת לגברת בילסקי. זה על הבן שלהם שבטח זוכרים. גם סשה פיטובסקי, אמרה האחות הבכירה, כל מי ששומעת שבעבודה קבועה, והטוב מכולם אחד שעושה עסק לעצמו. להיות דוגמה. משרד התיווך של יוייליק, צחקה האחות השלישית. להיות התעללות. כי עומדת שעות לפני המכולת של אנדלמן, או שנכנסות אליה, גברת שטראובר, סוניה מילר, נשים קשישות שמה מבקשות, רק להעביר את השעות בפטופטי רכיל. ואחרי שמת המורה כבר ממש סדר יום, עוצרות בדרך לקניות ומתחלפות על פי התור כי שתיים שלא מדברות ביניהן. ומכאן משנה חשיבות לעצמה. ממש מוסד, הסבירה האחות השלישית, ששומעת מזו ומספרת לזו ומשתמשות להעביר את הבשורות, את הדקירות. ועונה בלחישות של הסתודדות, כמותן ממש גם היא ואותן המחשבות, נא לא להתרגש מהסיפור שלמחרת יתברר שכלל איננו. יודעות על מי יכולות לסמוך בלא פקפוק. גברת שטראובר שכבר את כולם השיאה, שתי הבנות וקובי שבעסקי פרסום. נשואים טובים, אמרה האם, להיות במפעל המשפחתי. ותכף הכניסו למשרד לרשום את ההזמנות לחלקי צילום. לא יודעת את השם של זה. לא תאמיני, היא מנמיכה את הקול, להדגיש שרק לאוזן שלה, לנחש כמה המשכורת שמשלמים. וזו הבת הרי לא משתדלת, יושבת בחדר והראש במקומות רועשים, נשפים ואולמות ריקודים. כמה שהסבירה את האחריות, להתאמץ הפעם, הזדמנות שלא בכל יום. ומנענעת בראש להביע הסכמה, וכלום. לשמוח שעוצמים עין, אומרת סוניה מילר, כי כלה שלהם, אחת מהמשפחה. אם קיבל את המשרה, זאת אומרת קובי, מתעניינת האם. המשך לשיחות הקודמות, שאולי להיות אחראי על המודעות או במדור דרושים, וגברת שטראובר טופחת רכות על הברך שלה, שיכולה להירגע. אחד כזה שתמיד ימצא. כך, במילים האלה, וההטעמה עוד יותר, לשמוע ממנהל החברה שלו, אדון כך וכך, שמעיד בעצמו על הסחורה. לצחוק. החל עוד בזמן שחי, אמרה האחות השלישית, אבל בזירות, כשעוד בהעבודה, ומאז שמת ממלא הכול, וענתה הבכירה, הרי טוב. עושה מה שעושים כולנו, אמר האח, לכן בכבוד, ואם אומרת השלישית, לא כולנו, ועכשיו מסתייגת גם הבכירה, ומוכן לוותר, להסתפק בו עצמו ומה שעושה. ורק להיות בטוח שלא

משרבבת את השמות שלהם. לענות בנימוס, תודה בסדר, מתרוצצים במקומות ועד שיתבגרו. בסוף מוצאת החכמה שביל אל כל ראש, מבטיחה גברת מילר. לא בטוחה שתרגמה כהלכה את הפתגם שבשפה משם.

לא שביל, סדק.

מחליפות העונות זו את זו, ואם נאחז החורף, נועץ ציפורניים וכך תלוי ומחזיק. לא בעוצמה שמעוררת בהלה. טיפות אחרונות, נוצצות באור השמש להותיר סימנים על זגוגיות החלון. מי שסבור שראוי לתת את הדעת, לרשום בספר תולדות האדם בין שאר השריטות באבן.

אולי עשר שנים עד שחדלה, שיכול לנסות למקם בישוב כלשהו ורק עפולה. ומסביר שכל עוד תינוק, שלא מבחין במריבות. ובהגיון. אם ניסתה להימלט איך תשאיר אחריה תינוק שמתגלגל בילדון וכבר לידו תינוקת. שיגידו בושה. הרי אָם.

כל אלה המושגים שצצו בדור הזה שקוראים התאכזרות, ולא יהיו מקבלים בשום אופן, חשש שיהיה מתגלגל להפוך לשיחת הרחוב. והתשובה, לחפש דרכי שלום.

אם פתחה סבתם את ליבה ללחוש שלא בודדת בסוג זה של מצוקה (מתי, הרי מרוחקות, לא זמינות כלל). ואדרבה, שפר חלק הבת ממנתה שלה, שעדין ואיש ספר ומשכורתו מובטחת. לשאול אם מסוגלת להתבונן על המציאות בעיניים בוגרות. לעשות השוואות. העלבון, התאוננה האם.

להיות בטוח שלא מבזה בגלוי. אבל מי שמחפשת אחרי הרמזים, פירושי חיוכים, חילופי מבט וכך שעות על גבי שעות עד שיודעת שלא תעמוד בשום אופן. ואיך להסביר את השתיקות, ערב שלם בלא הגה, ורק להגיש לשולחן. הכי קל להמחשה בכפר ההוא, מגדיאל.

מבט על כל השאר, איכרים צרובי עור, מחוספסים. דבוק השיער קווצות קווצות שניכרת הזיעה. גם הכתמים שמתרחבים מבית השחי למשוך אל החזה והבטן, בשר נפול, שלא להגיד מגושם. הביטי בהם, יצחק לה, חלום חייך להיות עובדת ידיים.

ועוד צוחק כשטוענת, אנשי עמל ישרים על פי דרכם. אם לשכוח את הירקות שמוסיפים לחשבון וכל עגבנייה שתלשת שלשום להנאתך, לחשב על פי ממוצע. ומים שמוהלים בחלב. פעם אחת.

פעם אחת ראינו, הוא אומר. ובערב עם הזוג היימן ויכוח ספרותי.

אם מדמיינות את הספרים שקראו בדור ההוא. לפי השרידים שבארון המרובע, תריסר שנים מאוחר יותר.

פרשת מאוריציס בשני כרכים, נזכרת האחות הראשונה.

שהיה סיפור של דמעות, כי ביקש לתרום ספר לחייל שארגנו בבית הספר. והמורה משך אל האחרים, הנה בכריכה הירוקה, דיסקטיקה חינוכית או מבוא לתורת הפדגוגיה. ספרים שאי אפשר לקרוא, יללתי, בושה להביא.

ועל אלה חבל, התעקש המורה.

וטען כנגדו ששם מתים הבחורים, מקריבים חיים ואנחנו בחשבונות. ומול טענות של קרבן לא יכול לעמוד, להיות מנצח, וביום המחרת לשים בערימה את זה הצמד, שלא מצטרף אל חוברות המתח, רומנים מודפסים על נייר עיתונים, ובלא כריכות כלל. ערימה בינונית.

בוודאי נטל מישהו, צחקה האחות השלישית אולי המנהל היימן שבמקום ההוא.

אם מדמיינים את השיחות, כמעט פולמוס ספרותי מיתמר לגבהים. כי מהצד האחד צפריה היימן שטוענת נגד הכיעור, גיבורים רדופי יצרים שמשנים את עורם בלא לשכנע. וכנגדה המורה, שלא מבין על סמך מה, לא מוצא שום יסוד לאותן מסקנות. כמו קליפות, הסביר המורה, תסיר בזו אחר זו עד שלא נותר, לכלות את הבשר עצמו. איך מתהפכת התמונה, לפי מה שמשבץ, רוגזת צפריה. ויכול גם אחרת, מי כמוך יודע. וחיווה המנהל היימן את דעתו שבחר בנוסחה מסוימת. להגן על זכותו של הכותב. וזו בלגלוג, שכלל לא קרא, ניסה ולא הצליח. אני באופן כללי, יצטדק המנהל, ואת המקלט מחפש אצל האם, להניח לה להציג את שאלת השאלות. קפה או תה, מחייכת האם מהצד.

ומתבוננת במורה שפתח בהסבר לשוני, סגנון שהוא שפה ומאריך.

אולי בפרץ מרירות, שטוענת באוזניו שעיניו, גם עלבון. דיונים שאינם לפי השגתה, וטוב בעינייה לשבת בחברת האיכרים, בעלי הבית, לספר בילדים, ומה שארע אצל משפחת חיסדאי שחדר שועל ונמלט ובפה תרנגולת. עד היכן הרחיקו בחוצפתם, להתגנב תחת אפס של הכלבים, שמעיד כמה גדול הרעב, כמה רב התחכום. שיחות בטלות, יפסוק המורה.

מה שאוהבת, היא עונה, ויכולים לעשות בנפרד, כל אחד במקום שנוח לו.

מה הפלא שמתגלגל למריבות קולניות. להטיח שמתנשאים. ובאיזו זכות. כי מי ומה בעצמם, משפחות מעיירות בגליציה. לא תורה לא סחורה. ואם מתקשטים בכותנות מגוהצות ובכובעי לבד אפורים.

לא גליציה, ליטא, עניין אחר לגמרי.

יכול להתבונן אל עצמו. שתי אחיותיו שנישאו לחדליי אישים. הדוד שמחה שפועל פשוט, והאחר סתם משוטט שיכור. השוואה שתמיד מנצחת.

וכמה שיתאמץ להפסיק, לכנות, סגנון של תגרני שווקים.

אם חושבות שאחרת הפרק הראשון, וההמשך כבר תמונה מאחורי דלת החצר ואל המטבח, מכריזה שעוזבת.

עיניים של ילד.

איפה שיכלו להצטופף יחד, שבנוי מעקה אבן נמוך ואת ממש תינוקת, שלא יכולה לזכור.

בכל זאת זוכרת, מתעקשת האחות הראשונה.

לא מחזה של בכי כשיצא אליהם, דרש בתוקף להיכנס הביתה. ילדים שצריכים להיות במיטות בשעה זו.

ומות הסבתא שמביא להיות לבד, שני פעוטים ואתם המורה. שבוע שבסופו חוזרת הביתה, לכן לא לצרף לעניין הזה.

אבל את הנקמות, הוא אומר, שמתחילות בשנים ההן, מכורבל בשמיכת צמר גפן שזוכרות, חולם שמתרחק, למצוא מקום אחר, הולך לבלי שוב.

ויותר לא, אומרת האחות הבכירה, כי מכאן ואילך כבר היא.

חלום למות בבית, להיות חלק ממה שהוא תמונה ועדיף על כל המילים. מראה החצר שמתנופפת חוטי כביסה עמוסי סדינים, ונכנס מהחלון קול לפנות את הארגזים תכף ומיד, כי הגיעה משאית הירקות. גם רחשים מהדירה של ג'ונה, מילים בשפה שאי אפשר לפענח, וכאילו בתשובה, מוכר לא פחות ותמיד צרוד אבא של יוייליק. להתפלא איך תסתדר בלא אלה, אדון שוקר מהחנות ממול, וסינלה הבולגרי שעמוס תבניות ביצים ופוסע עובר בפה חתום אל הכיוון שמוביל למטה. כזו מעטפת. מה שבפנים, התריס השמוט שניתקה הרצועה, תלוי באלכסון לגזור בדמותו את פסי השמש, ונהמת המקרר שמתגברת מעת לעת בתוך שקט הלילה, והפטיפון ששנים כבר לא בשימוש, בכל זאת שומעת נגינה רחוקה של זמרת שחורה, מהליה ג'יקסון.

מרום פעמים נהיה רקע גם כשסגור.

פתאום אומר שביתר רכות. להסתכל בעיני חסד. איך כל השנים נושאת על כתפיה. לצייר שעצרו ברחוב, אנשים זרים שלא מאירים פנים, או נקישה כמו דפיקה בדלת השכם בבוקר, מחלק החלב שכבר מזמן נעלם מהנוף יחד עם עגלות הקרח והנפט. כאילו מונחים על הסף (יאמר לה), ואת זה לעמוס כמה, אולי יובל תמים וגם יותר, שרירות לשם שרירות. תצמח חטוטרת כחלק מגופך, וכך. בלשון הגזמה, אומרת האחות הראשונה, אם מדובר בנו.

ודווקא השנייה, שמפגינה נכונות להגיד שאפילו יותר (לה, לא לך, גם לא לי, כי פתוחות לצלילים חדשים). יושב על גבך ומכתיב טעמים ועניין. האח הזה שלנו, הפגע הרע, שיהיה רחוק מאתנו. אחד שמצטייר ככוח, כמה מראות עיניים אצורים בקפלי המוח ומתי האחרון, אולי השעון בחגיגות בר המצווה. הדוד העשיר.

לה, לא לנו.

תמונת איש עומד בבית המלאכה שמתקינים מיטות, והזרועות שרירים מלאים, לתפוס בקפיץ ולמתוח, זוכר את ההשתוממות, כי לא ידע שעושים בכוח הידיים, תופס ומותח קפיצי ברזל. אולי לא בעל ממדים. והתמונה בעיני ילד שביראת כבוד לעבודות מתכת, לרעש הפטישים, ובני הדוד שאתך יחד קוראים אליו לפרידה, תכה את הערבי, כי גם איש אגרופים במועדון הספורט ביפו.

הדוד אברם שלא זוכר אם עדיין חי, גם לא אכפת.

דוגמה שלא מכירות, ורק להמחיש מה שבמוח כל אחד. תקוע עמוק בלי שתיתן את הדעת ופתאום יצוף. הרי ראיתן את עונג מרק העוף שהאכילו כשכבר ממש בסוף. לכך התכוון כשאמר: למות בבית.

אחד שמצטייר בשר (הוא ממשידך ולא מרפה). תלוי ברחוב השוק באיספהן, והחמה עזה, מטפטפת שומן להיות שלולית על האדמה מתחת. זבחי מתים רוחשים רימות אדמדמות, להתחמק אל חצר, כי מתנועע בעסק גדול והקול שמרעיד את הבית, קריאות על המצב שרואה, סדקים פה ושם ואת הכלים במזנון, חרסינה סוג גימל. ובעניין הרדיו יודע שרמאות גדולה הפירמה שבחרו. מצרפים חלקים זולים אל תוך ארגז מפואר, שיפלו בפח הטיפשים. לספר מה רכש בעצמו, תוצרת מומלצת, ושילם פחות מששילמו הם. מוכן להתערב אחת לעשר.

ושואלות מה נטפלת לדוד הזה, כמעט צוחקות. כי משתלב אצלו שוב ושוב, ואצלכן לא.

כבר היה בתוך הפרשה הגרמנית. והאב אמר שמוכרח להתרחק מהבית, לעשות סיבוב רגלי ללא תכלית ברחובות השכונה עד שיסתיים הביקור. הסוג הירוד, הסביר, שגרוע גם מתגרני השוק.

והשיא ליד הבור שבקושי מכוסה, ומדברים בה. איך במאפיה של גרין, עשר שעות ליד התנורים עד שהתערב האיש מהנוער העובד, זועק, רוצחי ילדים.

אולי בת שלוש עשרה, אמרה הדודה חוה, ולפי המראה גם פחות.

ילדה יפה, השתפך הדוד אברם, וזכר ככר לחם שהביאה בכל ערב, תוספת על שכרה. (את זה זוכרות כמובן).

רפוי הבשר שלו ועבה. ויכול להתקמט כולו כי זקן. בכל זאת שומר על הופעה בטוחה, פני מתווך פולני, וגם הקול מלא חשיבות.

איזה שנים, מזמר הדוד אברם.

ואז את חמש הלירות שלא ידעו. ששלח משלו.

חמש לירות, התעוררה האחות הבכירה.

הרבה כסף בתקופה ההיא, הסביר הדוד אברם.

לא היה, פסקה האחות הבכירה. ומחזיקים בה להרגיע. תקופה שונה מזו עכשיו, שיכולת לראות את המחסור בעיני האנשים, בעיני השכנים. וכל מיני גמילויות חסד, להגניב פירווי מזון אל השוטרמנים שבקומה למטה, שעשתה סבתא רחל, נזהרת שלא יגלה הסב כי בקושי לעצמם. והדודה שרה בהתלהבות, איך אמרה לשים ליד הדלת, פרוסות שכבר יבשות, ותבשיל עגבניות שבקושי התאפקה מלנגוס בעצמה.

לא היה, התעקשה האחות הראשונה, המצאה מהראש שלו. יודע שכבר מתו ואיך להוכיח.

והדודה שמתאמצת להרגיע, כי לא זמן מתאים להתחשבנויות, ומה החשיבות אם היה אם לא.

לא מבינה על מה הקצף.

ארבעה שצוחקים יחד, אצל מגש התה. ואומרות לאח לנסות את עוגיות הקוקוס שבטעם עדין. וצחוק לאחות הראשונה, לקריאה שלה שתכף עכשיו. ומתבוננת במבט שאי אפשר להתווכח, רק לשלוף את הפנקס, המחאה כשיעור מחצית משכורת, ובקשר לריבית רוצה לשמוע דיבור ברור.

לא שחקנית, חייכה האחות השנייה ומחבקת לבטא חיבה. והרי חסר חשיבות אם באמת ואם לא. יותר מתאים להתפארות שווא. בזמן שעומדים ליד הקבר שעדיין תלולית עפר.

לא היה נוגע בכספו, אמרה האחות הבכירה.

והאחות השנייה שמחייכת. כאן כשכבר רק אנחנו, מדברים את הכול, והשאר קברים זה בצד זה ויכולים להגיד שבכל זאת. נוגע וחוזר ונוגע, היא אומרת, ומימנה את ילדיו, ולא טיפש שלא להבין.

דיבורים מתחכמים, חותכת האחות הבכירה.

ואומר להן שהתמימים כאן בחדר הזה, מתבוננים כאילו על האחרים, חורצים משפט, והרי על עצמנו, וכל החריקות שביניהם פתאום בבשר אחד.

לא מבינה כאלה פלפולים, התנגדה האחות הצעירה, ומושכת אל קערית העוגיות שבאמת בטעם מיוחד.

עומדת בצד הדלת ומאזינה, סיפרה האחות השלישית. והמבוכה להיות מצותתת. כשכבר כמעט הסוף אבל עדיין במלוא הכרתה. לחשוב, מה שממלא את הראש, פריטי ירקות מרוסקים במגרדת, ואיך הכינוי בשפה ההיא. לצרף לפשטידת אטריות שמפוזרת צימוקים. ובהדרגה לאחור, אל שנים עצובות שפתאום בוורוד של שקיעה וההן בריאות וצעירות, נערות בבית אימן בצפיפות מחממת.

זקנה שכבר כמעט מסיימת, ומהעבר האחר ההן, דודה זו דודה זו, ואם מתחלפות ביניהן חוזרים הדיבורים בשינוי שם. חזרה לשם לדבוק במה שאוהבת, אמרה האחות השלישית, ציפור דרור שפרחו גוזליה. להיות מנצחת.

שבים ללכת

היו צפופים סביב הגדר וגם בפנים, כל המגרש שמקיף את המשפכים ונמשך מאחור. הרבה פנים זרות, גם מוכרות, אדון לופו ומרצלה אשכנזי ומהצד ממול הרוקח וייץ ומשה ויינגרד שכלל לא מהנוף הזה. לופו אמר שלא קשורה היטב ובכל פעם מתהפכת וזורקת את האנשים. מה שצריך, להדק אל גוף יציב. לא ייגמר לעולם בדרך הזו. פרה סוררת, אמר הרוקח וייץ. הוא הסביר לחניתה מרגולין שתכף חוזר לפתוח, כי חייב לפחות עד שעה שבע, ויכולה להיות רגועה. רק יסתיים המעשה הזה. לפי החוק, אמר אדון וייץ, ואם ממשיך בשעות מאוחרות לא יקבל שום עונש. זורם הכסף בשקט, חה חה, הנה, הרים את הקול, כי הפכו על הגב והשוחט שמש נעמד על הברכיים ומתחיל לחתוך. נתחבא בפנים, אמרתי לאחות. בצד הרחוק, שפתוחה הגדר מלמטה ויכולים בזחילה עד לרחבת השחיטה. להתבונן בדם שמטפטף אל הכלי באמצע. מגעיל, אמרה האחות. בכל זאת לא זהה. גם בימים אחרים, כששוחט את התרנגולות. תופס בצוואר שלהן ותכף דוחף אל המשפך שלא מצליחה לברוח. והדם נוזל בתעלה ומתייבש גושים. לפעמים נדמה שכבר מתה, בכל זאת מתעוררת לפרפר ומוכרח לתקוע שוב. לגמרי שונה פרה, שנאבקת בכוח. בין האנשים, אמרתי לאחות, ליד הרוקח וייץ. ושואלת מה עושה כאן כי מתקופה אחרת שלא יתכן. העיפה שוב, הכריז לופו. מכוון אל האוזן של מרצלה אבל מגיע אל כולם. אחד שכל מה שעושה, ברעש. שאמר אבא, לשמוע את עצמו. ומספר שהרצאות שלמות באספות הורים.

מתחיל לדבר רחוק ומושך שנדמה סיפור לכל הלילה. ואימא אמרה, תיקחי לפה וגם אתה לא מתקדם בכלל.

בזמן ארוחת הערב, ומוסיפה משפט בשפה האחת שלא מבין, ויודע שלהזהיר כי מקשיבים הילדים. תתחילו לאכול היא גוערת בנו.

עכשיו הצווחות של מרצלה, שלא מתאים לילדים. ועניתי גם שלך אפי ובנימין ועוד הרבה. ותכף הסתלקנו לצד הרחוק, כי מחפש אחרינו. אבא.

שם, אמרה האחות, בכניסה לבית.

לפי הדרך שלו, שמתרחק מהמקום שעושים, שעושה שמש, לא מסוגל לראות, וגם את הדם מצוואר התרנגולת. לכן שולח תמיד אותנו, והכסף לפי הגודל הקטן, לשלם לאדון השוחט. לא בפעם הזאת שעושים בתחבולות כי יודעים את הדעה שלו. ואמרת, לצאת מוקדם, לפני שמגיע הרעש, הגעיות מהחצר של אגלרוב, כי מתחילים בחבלים ולהוביל תהלוכה לאורך הרחוב. מחזה שמוכרחים.

עבודת אלילים, רטן אבא, שהביאו לא יודע מהיכן, ממערות בהרי אררט. לשאול אם יהודים בכלל.

כפרה למתים, אמרתי.

אם יהודים, כעס אבא, ערב רב שגרמו לחטא העגל. ובכל שנה מחדש. זו פרה נקבה, אמרתי.

לפי המנהג שלהם, הסבירה אימא, שעובר מדור לדור וגם אצלנו. וענה שרוצים לחבר, להיות עם אחד, ואיך. לראות את החיוב, התעקשה אימא, שבתוך המלחמה והמחסור, בכל זאת הצליחו להשיג את העגלה הזאת, מי יודע כמה שילמו.

תיראי, אמרתי לאחות, גם ראש המועצה.

וראיתי שפוחדת, תופסת ביד שלי מול הקולות הגוברים, קריאות לעשות כך לעשות כך, ומתרוממת שוב, מפילה את כל האנשים שהתאספו מעליה ערימה שלמה, מנסה להימלט. לא תצליח, הרגעת, לא יכולה ברגלים קשורות.

ועונה, כדאי שנלך.

שם אבא, היא אומרת מחפש אותנו.

לא יתפוס, כי יכולים להתחמק בקלות, נדחקים בין הרגליים והוא לא, בגלל הגודל, רק אם יחסמו בכוונה.

לא צריכה לפחד, אמרתי.

רוצה הביתה, יללה האחות.

וכמה שהצעתי שתלך בעצמה, כל המרחק מגרש אחד שכמו חצר ריקה, ויכולה אפילו בריצה. אביא עד הכביש, ויתרתי. כי מתחילים לשאול למה בוכה.

ועונה שמפחדת.

בואי נתקרב, אמרתי שהשכיבו שוב ועכשיו מנסים ביחד, לתפוס שניים שניים בכל רגל ואגלרוב את הראש, מחבק בכוח, קורא לשמש להזדרז כי מאמץ גדול.

תעצמי את העיניים, אמרתי, אם חושבת שמפחיד מדי לגיל שלך.

יותר מפחיד מתרנגולת, היא עונה, יותר מהתרנגול שרץ.

ירביץ לך בערב, היא אומרת.

הכי חזק קובי סמו שתופס בעצמו בצוואר, מתיישב ומותח את הגב לאחור, צועק, בזו הצורה כולם. והאחרים בזוגות, חיים פיינגולד ושמעון חסון ומרגוליס וויתקון, ומהצד למעלה אברשה מההובלות. ביחד, צעק קובי, בצורה הזו, ורק אפרים מהמועצה שנשכב גבוה על הבטן שלה, הודף רגל מול רגל וכך.

אפרים סבו.

גברת לוי צווחה, חיים משוגעים אדון קובי, משתוללת מצחוק. להזדרז, צעק אגלרוב, ומתבונן באדון שמש, איך אומר את הפסוקים ובידיים משפשף את הסכין אל המשחזות לפי המנגינה.

להזדרז, זעק אגלרוב.

וגם האנשים שדוחפים להתקרב, להרחיק את הילדים, כי לא מקום מתאים. עוד זו התינוקת שעוצמת עיניים ומייללת הביתה.

עכשיו היה התפקיד של ראש המועצה, שממש עד המשפכים, אולי שני מטרים הרווח, לנהל את הפעולה. אדון עובדיה, צעק אפרים, תגיד להזדרז, כי מסלסל ומסלסל כאילו בית כנסת.

לפי ההלכה, הכריז ראש המועצה, ובינתיים תחזיקו. כי מתחילים להתעייף וכל אחד חושב שבלעדיו. ביחוד אברשה שמתחיל בדיבורים עם האנשים מסביב וזו בינתיים מכופפת את הרגל ובבת אחת מתהפכת גילגול למטה ומכה בקרניים באדון חסון. אחת שבקושי צמחו, אולי חמישה סנטימטרים, בכל זאת די חזקות להעיף שיצרח הצילו.

אחר כך צחקו לתמונה הזאת, שאומרים בושה, כי מהמפקדים, ומדבר על הערבים, על המלחמה שמוכרחה להיות בקרוב, והדעה שלו שהכפר מלול ורק בהתקפת פתע. להגיד, בגלל הפחדנים שיושבים בהנהלה, שלא מקבלים החלטות, וכך יכלו להרוג את כולם. ללמוד לקח.

סתם מעררב דברים, פסק ראש המועצה, ומבקש למחוק מהכתוב את מילות העלבון. יכול להציג את המועמדות לתפקיד כמו כולם, ואם ייבחר.

סיפורים של דודו גרינשטיין שישר מאבא שלו, אדון גרינשטיין שבעצמו במועצה. ויכול במבטא של אדון עובדיה שאומר, ואם ייפחר, וגם במקומות האחרים. לכן קוראים בצחוק אדון עופדיה. לתפוס שוב, הוא צווח, ובפעם הזאת ביחד.

עכשיו מבחין בנו ומוכרח להתמלא אחריות, כי ילדים. ואמרתי, אנחנו כאן מאחור והיא עוצמת עיניים. בשום אופן, זעק אדון עובדיה ומצביע להרחיק, מצביע אל גברת אגלרוב ובלחה בוארון שהכי קרובות בין הנשים. להטיל עליהן.

לא בסיפור הזה בלחה בוארון, אמרה האחות, ומאיפה צצה.

באמת, הסכמתי, כי מתקופה אחרת שלא יכולה להכיר. אבל תפסה ביד שלך ואני משכתי בשנייה עד שצרכת. אדון גולדברג, הצטרפה גברת שמש, ומיהרתי להרפות, להתחמק בין האנשים, כי רואה את אבא שעכשיו מוכרח להתקרב.

אם זוכרת.

שהרים והרחיק מהצפיפות ועד הכניסה לחצר, אומר, עכשיו מהר הביתה לרחוץ פנים וידיים.

גם רגליים, תקנה האחות, תמיד גם רגליים.

ובעצמו חוזר לחפש אחרי, מחפש סביב ההתקהלות, סביב הפרה. ואברשה קרא שלום המורה גולדברג, אם באת לשים יד. ולא מתאים כלל, לא יכול להביט על מעשים כאלה, ומוכרח להתרחק, אולי בין האחרים הרחוקים, אולי אלה שמסביב לגדר.

חיפש אבא שלך, אמרה גברת אגלרוב.
 ולא מתערבת כי כבר ממש הגעייה, כמו קריאה לעזרה, כמו בכי. וההם מחזיקים יחד, ואגלרוב את הצוואר ומחבק בברכיים שבשום אופן לא יכולה להוריד מעליה, ורק מתפתלת וגועה.
 אם מנגב את העיניים כי מטפטפות.
 יותר מפחיד מהתרנגול ההוא, אמרה האחות.
 להחזיק, להחזיק, קרא אברשה.
 כבר היה גמור לגמרי, והשוחט שמש אסף את הכלים, מזיז את השפתיים לפי התפילות ואגלרוב התרומם, מנער את הידיים, להגיד עבודה נקייה, וזו בתנועה אחרונה מטלטלת את הראש, מתיזה על האנשים שבחלק הקרוב, ואברשה צרח, בן אדם מה עשית, כי התכסה כולו טיפות דם. ועכשיו מונח פגר שעוד מזיז בתנועות קלות, ולא אכפת מהבעיטה שהיכה, להוציא את הזעם.
 יהיה תור הזקנים, גברת סונין ומזל אגלרוב וסבתא בוקה וויטלי בכר שממרחק ליד הגדר. לא די זריזים לזוז, להתרחק מהסכנה, ויכולה להרוג בנגיחה אם פתאום מתנפלת. ויטלי ראשון והן בעקבותיו כי רוצות לראות מקרוב, אומרות, בזהירות כי אי אפשר לדעת.
 מתה, אומר ויטלי.
 היזהר, אומרת גברת סונין. ואמרתי שכבר גמורה ומביאים את העגלה לסחוב אליהם הביתה. לא תרנגולת שיכולה לרוץ בצוואר שחוט עד שנופלת.
 היה תרנגול, אמרה האחות.
 ומציירת באצבע את הצורה, כרבולת מתרוממת ומהצד האחר מתעגל הזנב. שיטה מיוחדת לתפוס בראש ולכופף שיהיה מתוח הצוואר. מחזיק ביד אחת, אמרה האחות הראשונה, ואת הסכין בתנועה זריזה, ומשליך.
 לא מבין את המחשבה שלו, כי היו המשפכים מסודרים בשורה וכשתוחב פנימה יכולים לפרפר ולפרפר. לפעמים מכים בכנפיים לצאת, ולא מצליחים. במקום זאת זרק לארץ שיהיה גומר על הקרקע, ולא.
 המשיך בריצה, התרגשה האחות.
 הייתה ארוכה החצר האחורית, ועד הבניינים שפונים אל שדרת הדקלים, עד בית המרקחת של וייץ שקראנו וייץ הגנב. אדמה שמצמיחה קוצים, ואם תנסה לקצר ייצא בצעקות שלא מעבר ציבורי החצר שלו, ותיכף להסתובב ולחזור.
 יכול להשיג, הסברתי לאחות, להתפרץ והצידה, לא יתפוס בשום אופן. אחד שרוצה שיקנו אבל לדבר בנימוס לא יודע. ואומרת שמחזיק את הראש למטה והרגליים במהירות מתנועות רצות בין הקוצים בין העשבים ועד הגדר הרחוקה.
 זוכרת הכול, אמרה האחות הראשונה, ואיך חזרת הביתה בערב ההוא.
 ומתבוננת אל האחרות, להגיד, אפילו לא נולדתן, ועכשיו כבר אימהות לבנים בוגרים, ואיך נשאר בזיכרון לצעוק מתוך השינה.
 כי יצא אחריך, אמרה את ההמשך, וייחד חזרתם.
 נגע בגב שלי, סיפרתי.
 כמעט ערב. מנסה לראות את הצבעים, אפור של הצללים, שחור של האדמה, וגם הפרה שחורה כולה. להרגיש סיוס. יכולת בעמידה של האנשים, בשתיקה שלהם שנמשכת משפט פה משפט פה, ובקושי זזים, אלה שנשארו. מתבוננים איך להעמיס על העגלה וצריכים בתחבולות כי כבד להרים בידיים. אגלרוב צעק, להרים את היצול ואז מגיע הקצה אל הקרקע ודוחף לאחור. יכול ממש

בגובה שלה, הסביר, ועכשיו יתפוס בראש ויריס לאט לאט. תתקדם לכאן, צעק אל הבן שלו, שמנסה בכל הכוח, וכשיגיע לאמצע כבר נוכל ליישר ולגרור. לא יכול להצליח, אמר משה שמש, ואחר כך ייפול בחזרה. לדחוף בכוח, צעק אגלרוב, כי מחבק בשתי הידיים, כפוף לאחור וכך עוד סנטימטר ועוד, והעיקר החלק האחורי ששם המשקל. העיקר הבטן, אמר משה שמש. אתה יותר טוב שתיתן עצות לאבא שלך, התרגז אגלרוב, איך שוחטים. ואם כאן אז תעזור להרים. בחצר שלנו, אמר משה שמש. יכול לתפוס ברגליים האלה, אמרתי. ואז הרגשתי את המגע מאחור, מניח את היד על הכתף שלי, אומר, בוא נלך הביתה. ואמרתי להן שלא בחוזקה. סתם מונחת. ויכולתי להתפרץ קדימה ובריצה בין האנשים, או שנדחק מלמטה, מתחת למשפכים. ולא ברחתי. זוכרת איך באתם יחד, אמרה האחות, מהכיוון של המטבח, ואמר לך לרחוץ ידיים. בטוח שלא משיג, אמרתי להן, ורק שבלי פחד, נוגע ולא מפתיע, וגם הדיבור בשקט, בין הצעקות שם. שמנסים יחד. שמש הצעיר ברגל וביד השנייה תופס בגוף עצמו, קורא לאגלרוב לעשות ביחד, ואל השני לדחוק ברגע הנכון. שווה פי שניים אם מכוונים ברגע הנכון. והסתובבתי לצעוד לפניו, לא אכפת מהאנשים, כאילו רק שנינו.